

Najlepši spomenik revoluciji

»Ne gre zgolj za obujanje spominov, čeprav je tudi to potrebno in nujno – vsaki resnični revoluciji je namreč potrebno še več – potrebno je vračanje k njenim izvirom in izkušnjam, da bi znali in mogli še bolj in vsestransko spoznati prihodnje naloge, strniti svoje vrste za ohranitev doseženega in za nov boj za socialistično samoupravljanje, družbeni napredek in človeško srečo.« Tako je med drugim poudaril sekretar OK ZKS Idrija Viktor Podobnik na sklepni slovesnosti šestega pohoda na Porezen, preden je prživeli borec Kosovelove brigade Andrej Čufer iz Zakojce odkril ploščo s posvetilom na obnovljeni grobnici v Orehku pod Poreznom, kjer so pokopani padli borci in na Poreznu ujeti ter pri vasi Jesenica ustreljeni borci.

»Spominjanje na prehojeno pot je danes potrebno, ker zavest ljudi obremenjujejo vsakdanji problemi in težave, ki jih ustvarja dinamičen razvoj, tako da včasih pozabimo na pomen boja za svobodo, socializem, preobrazbo družbe, na človeka. Tako pozabljanje je nevarno, saj koristi tistim posameznikom, ki skušajo razvrednotiti doseženo in s tem zavreti naš nadaljnji samoupravni socialistični razvoj.

Prav zato je letos, ob 40-letnici vstaje in 40-letnici OF, izjemna priložnost, da izmerimo doseženo, kritično ocenimo slabosti, se spomnimo tistih, ki so vsa ta štiri desetletja v špiči revolucije in se jim na primeren način oddolžimo, kar bo hkrati spodbuda za naše skupno nadaljnje delo. Tega je še veliko, čaka nas še veliko težav. Bitka za stabilizacijo našega gospodarstva, naše družbe kot celote

je prav gotovo ena od najtežjih, najzahtevnejših, zato jo dajemo na prvo mesto – to je naša politična naloga. Ko jo bomo dobili, bo to najlepši spomenik revoluciji. In dobiti jo moramo. Druge alternative ni, če hočemo mladi generaciji za nami ustvariti pogoje za nadaljnji razvoj, sebi pa mirno jesen življenja. Z delom in napori ne le v tem letu, ampak tudi v naslednjih letih, smo iz tega boja sposobni iziti kot zmagovalci. Z več reda, več discipline, z več samoupravljanja, z večjo odgovornostjo za doseganje zastavljenih ciljev smo sposobni sami razrešiti svoje težave v vseh okoljih in organizacijah.

Samo ugotavljanje, tarnanje, kritiziranje, kazanje na sosedove slabosti, nas ne bo povežalo v akcijo za razreševanje in preseganje stanja. S tem moramo prenehati, ker nas samo ločuje. Močni smo strnjeni z enim ciljem pred seboj. Vse subjektivne socialistične sile se morajo vpreči v skupno bitko, saj nihče ne more v imenu nas ali namesto nas opraviti zastavljenih nalog, čeprav so še nekatere, ki to pričakujejo; ki mislijo, da so jim dolžni drugi prinesiti na pladnju socializem, samoupravno svobodo, nove odnose, večji kos kruha. To poudarjam predvsem zato, ker prihodnje obdobje ne bo lahko; trdo bo treba delati, da obdržimo doseženo. Mi pa hočemo več, in prav je tako. Z več in boljšim delom so želje uresničljive.

Iskušnje, še posebej tiste, plačane s krvjo, so naš neprecenljiv zaklad, so tudi temelj, na katerem gradimo.«

Staš.

Št. 12

26. marca 1981

Leto XIX

V spomin in opomin na boj, preboj in žrtve partizanov na Poreznu in v vaseh pod njim 24. in 25. marca 1945 v zadnji zloglasni nemški ofenzivi Winterende – konec zime je bil to nedeljo že šesti pohod. Letos prvič je pravo spomladansko vreme privabilo okrog pet tisoč ljubiteljev, ki so se vzpenjali iz Davče, Petrovega brda, Podbrda oziroma iz Baške grape ter iz Cerknega prek Poč in Otavnika na 1.622 metrov visoki Porezen. Na slovesnosti pri spomeniku 32 padlim borcem 9. korpusa, kjer je spregovoril predstavnik pokrovitelja letošnjega pohoda Marjan Šmid, sekretar osnovne organizacije ZKS v Iskri Železniki, so bili tudi Viktor Avbelj, Vinko Hafner, dr. Miha Potočnik, Tomaž Banovec, borci Kosovelove brigade, Inženirskega bataljona 31. divizije, Gorenjskega vojnega področja, iz Rizzia pri Vidmu pa nekdanji italijanski partizani-garibaldinci. Potem ko so miličniki-kadeti izstrelili salvo in je delegacija borcev položila venec, so člani radiokluba Soča PPS Bača Podbrdo z oznako YU3DQ (na fotografiji) začeli seznanjati na svojih valovih radioamaterje doma in v svetu o uspelem pohodu na Porezen. Popoldne pa je bila v Orehku pri obnovljeni grobnici na Poreznu ujetih in v Jesenici ustreljenih partizanov sklepna spominska slovesnost.

Foto in besedilo: Staš

Dopolnila ustave Za večjo odgovornost

Franc Simonič:

»Vedno bolj se uveljavlja spoznanje, da je potrebno dosledneje uveljavljati ustavne določbe.«

Republikška konferenca SZDL Slovenije je na svoji zadnji seji obravnavala dopolnila k ustavi SFRJ in SR Slovenije. V imenu delegacije ZRB NOV je spregovoril Franc Simonič. Ko je orisal potek javne razprave v dopolnilih ustave v organizacijah zveze borcev, je nadaljeval:

»Po mnenju borcev je še vedno osnova slabost v družbenopolitičnem sistemu pomikljiva oziroma nezadostna osebna odgovornost, brez katere ni in ne more biti kolektivne oziroma družbene odgovornosti.

Za resnično uveljavljanje Titove pobude in poglobljanje kolektivnega dela in odgovornosti je treba predvsem upoštevati, ali kolektivni organ deluje tako, da je v resnici instrument uresničevanja samouprave in oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi. Posebej pomembno je, da so kolektivni organi povezani s svojo družbeno bazo, zlasti kakšni in kolikšni je njihov delež pri razvijanju delegatskega sistema in uresničevanju takšnega položaja delavca, da lahko ta razpolaga z novostvarjeno vrednostjo ter vpliva na družbeno reprodukcijo. Pri tem pa je za razvoj kolektivnega dela in odgovornosti pomembno, da razvijamo vse oblike družbenega nadzora, jih dopolnujemo in pospešujemo vpliv samoupravne baze na delo organov, s tem pa tudi na proces političnega odločanja, pri katerem imajo ti organi pomembno vlogo in vpliv. Važno je, ali z izpopolnjevanjem notranjih odnosov organizacije in načina ter metod dela bogatimo delo organa, večamo ustvarjalni prispevek vsakega posameznega njegovega člana ter njihovo osebno in skupno odgovornost. Skratka, vrednost kolektivnega dela in odgovornosti članov organov se mora izražati v dejanskih možnostih kolektivnega odločanja vseh delovnih ljudi in članov.

Stvarne in poglobljene razprave okrog uveljavljanja kolektivnega dela in odgovornosti so pokazale, kar potrjujejo tudi stališča predsedstva CK ZKS, da namreč naš celotni ustavni sistem ne le predpostavlja ampak zahteva stalno kolektivno delo, kolektivno odločanje ter odgovornost. Bistvo samoupravljanja, samoupravnega sporazumevanja, dogovarjanja, celotnega delegatskega sistema je, da se v odločanje o skupnih in družbenih zadevah vključijo čim več ljudi, da se s tem politično odločanje podružblja. Potemtakem ni potrebe po širših ustavnih spremembah ali celo po spreminjanju ali dopolnjevanju ustavnih načel. Povsem jasno je, da vzroki za premajhno uveljavljanje kolektivnega dela in odgovornosti ter zlasti za ne dovolj učinkovito opravljanje družbenih funkcij niso v neustreznosti ustavni opredelitvi vloge družbenih organov, pač pa moramo vzroke iskati zlasti v prepočasem in premalo odgovornem nedoslednem opravljanju teh funkcij. Zato bi vsako spreminjanje vloge kolektivnih organov nujno rušilo v ustavi zgrajene konsistentne sisteme odnosov med kolektivnimi organi, zlasti še njihov odnos do delegatskega sistema in delegatske skupščine.

Po dosedanjih izkušnjah zato v uveljavljanju ustavnih določil take spremembe niso potrebne, pač pa lahko ugotovimo, da se vedno bolj uveljavlja spoznanje, da je za hitrejši proces demokratizacije družbenih odnosov in s tem v zvezi za poglobljanje kolektivnega dela in odgovornosti predvsem potrebno dosledneje uveljavljati ustavne določbe.

Večkrat je bilo poudarjeno, da je v naš ustavni sistem vgrajeno mnogo načel in konkretnih institutov, kot so: poročanje o delu organov, zaupnica, odpoklic, obveznost reelekcije, rotacija, omejitve ponovne izvolitve, osebna in kolektivna odgovornost, družbeni nadzor, vrsta oblik varstva ustavnih in samoupravnih pravic itd. Če bi jih v večji meri in stalno uporabljali, bi lahko znatno prispevali k poglobljanju socialistične demokracije, h krepitvi individualne in družbene odgovornosti ter večji učinkovitosti.

Še o odlikovanjih

Odmev na Odlikovanja, 8. številka TV-15

V TV-15 s 26. februarja 1981 tovariš Bizjak razmišlja o naših problemih glede odlikovanj. To vprašanje pa zasluži še več naše pozornosti. Nujno je takšno stanje čimprej oceniti in rešiti odtujevanje v neznano s krvjo in trpljenjem zasluženih odlikovanj.

Tokrat želim zapisati v dopolnilo, da se naša odlikovanja najdejo marsikje naprodaj po (smešno) nizki ceni. Še več; preseneča, da so postala nenormalno tržno blago v ponudbi. V Ljubljani je na primer vsako nedeljo dopoldne v hotelu Ilirija sejem za numizmatiko in filatelistiko. Tu so pogosto naprodaj razna odlikovanja, npr. medalje za hrabrost ali zasluge za narod lahko kupite za 250 do 350 din, orden za hrabrost ali zasluge za narod od 400 do 500 din. Dokaj pogosto so v prodaji partizanske spomenice 1941 in zelo visoka redka naša odlikovanja, tudi prinese na v prodajo iz drugih naših republik. Očitno se prodajalci in kupci pogajajo za nižjo ali višjo ceno tako, kot se pač na prostem trgu dogajajo kupčije. Podobno je tudi tržnega dne na Kaptolu v Zagrebu in domu fresk na Kalemegdanu v Beogradu. Tam so razna odlikovanja SFRJ najcenejša in še kot blago za zamenjavo. Kupite lahko tudi nekdanja stara odlikovanja, Karadjordjeve zvezde, ordene sv. Save, belega orla itd. Takšen tržni pojav sem presenečen spoznal v precejšnji širini in množičnosti. Sam že desetletja zbiram redke stare medalje in plakete iz zgodovine preteklih stoletij, pomembna državna, mednarodna priznanja za izjemne dogodke, dosežke, uspehe v gospodarstvu, kmetijstvu in obrti. Današnji čas je tem simbolom začel dajati v širnem svetu več cenjenosti in spoštovanja, zlasti konjereji, čebelarstvu in semenarstvu v smislu dobrega gospodarstva.

Naj še omenim, da so nekatera naša redka visoka in najvišja odlikovanja iz plemenitih kovin že naprodaj v tujini, seveda samo za devize; v Grazu, na Dunaju, v Münchnu, Berlinu, Parizu itd. in sejmihi (npr. Dunaj: Tegetthoff, Dorotheum. Berlin: Tempelhof. Zurich: Tea Room. München: Vollmar Haus).

Razni zbiratelji odlikovanj odporniškega gibanja še posebej iščejo naša partizanska odlikovanja. Videti je, da so zadnji čas na svetovnem trgu posebno iskana.

Želim, da bi pristojni vendar takšne probleme bolje spoznali in zavrlili odtujevanje naše časti ter ponosa na družbena priznanja iz NOB.

ANTON GRAŠIČ-SAVO
Naklo

Zbliževanje mladine in borcev NOV

Večkrat smo slišali ali pa se celo sami opredelili, da imajo starejši drugačen pogled na življenje kot mladi. Glede na to, da nas ločijo leta, smatramo, da vse stvari treznejše ocenjujemo, pač v skladu z našimi izkušnjami, ki nam jih je sproti ponujalo življenje.

Toda kakor hitro obrnemo list zgodovine nazaj in skušamo ugotavljati plodnost dela in dosežkov mladih, se nam prikaže druga podoba. Zelo nazoren primer imamo v naši revoluciji. Takrat smo bili mi mladi, polni revolucionarnega duha. Tudi v najhujših časih je bilo nam, mladim izkazano zaupanje, ki je rodilo neslutene rezultate. Mladina je črpala izkušnje iz starejših – prekaljenih revolucionarjev. Bila je glavna udarna sila pod vodstvom KP in SKOJ. Kolikor je bilo breme revolucije naloženo mladim, so to svoje poslanstvo častno izvršili. Mislim, da tudi danes mladim lahko prav tako zaupamo odgovorne naloge. Ne bodo nas razočarali.

Pa še malo v preteklost, v čas poveljne graditve, v obnovo do tal porušene domovine. Tudi pri obnovi zasledimo ogromen prispevek mladih, prenekatera plemenita dela, ki se jim je čudil ves svet. In danes, toliko let po končani vojni, govorimo o slabostih našega gospodarstva. Pomislimo na gospodarsko stanje in blokade takoj po vojni! Nismo imeli ne tovarn in ne strokovnjakov. Z lastnimi napori smo se izkopal iz težke situacije.

Ali smo vsa ta poveljna leta, ko smo iz dneva v dan poslušali laskave hvale na področju našega gospodarstva in industrializacije, brezbrizno dremali na lovorikah NOB in obnove domovine? Pri tem pa izpuščali iz rok vajeti, da je ves naš trud nemoteno drvel proti prepadu, pred katerim smo se sedaj znašli. Treutne neugodne situacije v svetu so vsekakor pripomogle, da je stanje tako, večkrat pa je prikazano še slabše, kot v resnici je. Potrebni so odločni koraki vseh družbenopolitičnih organizacij, predvsem pa mladine. Ona mora biti tista, ki bo nosila najtežje breme gospodarske stabilizacije. Nujen ukrep, katerega pobudnik naj bo mladina, pa je prehod od besed k dejanjem. Povezovanje in skupni interesi članov ZZB NOV in mladine morajo pokazati rezultate, ki bodo zopet zavdanja vredni, kot so bili že tolikokrat poprej.

Izkušnje in neizmeren delovni zalet, ki nas je vodil od uspeha k uspehu, mora znova zaživeti. Naša dolžnost in prisega, ki smo jo dali tovarišu Titu, je prenašanje tradicij narodnoosvobodilnega boja na mlajši rod, na tiste, ki bodo sčasoma nadomestili našo generacijo na vseh ključnih položajih. Če želimo to obvezo speljati do konca, potem je prvi in nujen ukrep stakati neločljive vezi med borci in mladino.

Mladini moramo zaupati. Moramo jo voditi in obdržati na pravi poti, na tisti poti, ki vodi do uspeha v enakopravno, predvsem delovno socialistično družbo. Ne smemo ocenjevati dela mladih po posameznikih, ki so stopili na stranpota in se oddaljili od idealov. Takim posameznikom morajo predvsem vrstniki povedati in dokazati, da samovoljna dejanja živijo le kratek čas. Morajo se vrniti v tok življenja, ki ga živi večina.

Ko govorimo o gospodarski stabilizaciji, se nam nehotе vsiljuje prepričanje, da bomo morali spremeniti svoj odnos do dobrin, ki so nam na razpolago. Potrošnja bomo morali prav gotovo prilagoditi možnostim, ki jih imamo. V nobenem primeru pa ne smemo dopustiti, da se gospodarska stabilizacija izvaja izključno na račun življenjskega standarda neposrednih proizvajalcev.

Mladini pripisujemo velik pomen, ker smo prepričani, da ni v interesu mladih, da v inflaciji in nesmotrnem razpisništvu v kratkem času napravimo vse tisto, kar je bilo ustvarjeno v dolgem obdobju graditve naše socialistične stvarnosti.

Zato, zaupajmo in usmerjajmo mlade, oplemenitimo njihovo delo z izkušnjami narodnoosvobodilnega boja, pa smo lahko prepričani, da so uspehi že zagotovljeni, naša naložba v doraščajoči rod pa pravilna in dobra.

Kot smo v revoluciji šli v neenak boj z roko v roki starejši in mlajši, celo najmlajši, tako moramo danes in jutri dokazati svetu, da so naši ideali pravilni in da smo v boju za dosego svojih svetlih ciljev neizprosni in nepremagljivi.

JOŽE POVŠE
Velenje

Nova »odkritja« mariborskega Večera

Janko Premrl-Vojko, prvi komandant 1. prekmorske brigade Simona Gregorčiča

Ugledni mariborski dnevnik Večer je 2. marca na peti strani objavil članek »Janko Premrl-Vojko« in fotografijo tega legendarnega primorskega narodnega heroja.

Kljub temu, da je o Janku Premrlu-Vojku bilo že veliko napisanega, je nepodpisani pisec gornjega članka postregel bralcem Večera z novico, z do sedaj še neobjavljenimi »odkritji«, ki zaustavijo dih vsakemu staremu partizanu ali aktivistu in tudi malo bolje poučenemu bralcu Večera.

Pa pojdemo kar po vrsti:

1. Večer: »Zadnja akcija je (Vojko) organiziral v idrijski Beli pri Idriji, ko je s četo 24 tovarišev napadel italijansko posadko, ki se je selila v Črni vrh.«

Janko Premrl-Vojko je vodil borce Trnovske čete, katere poveljnik je bil, v zadnjo akcijo 15. februarja 1943, potem ko je bil obveščen, da se bo tega dne posadka fašistične gozdne milice v idrijski Beli umaknila v Idrijo pod zaščito voda redne italijanske vojske. Partizani so pripravili zaselo Italijanov v Strugu ob reki Idrijci, približno dva kilometra od Fužinarja proti Idriji.

2. Večer: »Tovariši so odnesli (hudo ranjenega Vojka) v Zadlog, kjer je po enem tednu 26. februarja 1943 umrl.«

Sobori so hudo ranjenega poveljnika odnesli v taborišče na Brinovem griču, kjer je Vojko umrl v noči od 22. na 23. februar 1943, star komaj 23 let! Vojko je s svojo četo prišel

z Vipavske na črnovrško planoto septembra 1942. Po ukazu štaba bataljona Simon Gregorčič se je Vipavska četa preimenovala v Trnovsko in je imela svoje taborišče na Brinovem griču od 27. septembra 1942 do 7. marca 1943. Taborišče na Brinovem griču leži med naselji Koševnik, Predgrize in »francosko cesto«, oddaljeno od vasi Idrijski log le dvajset minut hoje ali pol ure od vasi Predgrize pri Črnem vrhu nad Idrijo.

Po poti, kjer so nosili hudo ranjenega Vojka, sedaj vsako leto teče več tisoč smučarjev-tekačev Trnovskega maratona, med katerimi je tudi več bralcev Večera.

Dvainsvajseti februar, dan Vojkove smrti, praznujejo prebivalci črnovrške planote kot praznik krajevne skupnosti Črni vrh nad Idrijo.

3. Večer: »Malo pred smrtjo je (Vojko) dobil sporočilo, da ga je glavni štab NOB in POS imenoval za prvega komandanta 1. prekmorske brigade Simona Gregorčiča.«

Medtem ko se je Vojko bojeval s smrtjo, ga je obiskal tudi Franc Leskošek-Luka, član glavnega poveljstva Slovenije, ki je prišel na Primorsko. Povedal mu je, da je imenovan za poveljnika udarne brigade, ki jo ustanavljajo, in ki bo nosila ime po Andreju Laharnarju, junaškem voditelju tolminskega punta 1712-1713. Navedene brigade pa niso ustanovili zaradi organizacijskih težav.

Človek se vprašuje, komu in čemu služi nepodpisani članek z novimi »odkritji«? Resnici in spoštovanju legendarnega narodnega heroja Janka Premrla-Vojka prav gotovo ne!

Ob koncu pa še tole: vsakemu, še tako uglednemu časniku se včasih, a sila redko, primeri, da objavi netočno vest ali podatek. Vendar pa časnik, ki količikar da na svoj ugled, brž spodrslija popravi, čim zanj izve in se bralcem opraviči. Večer ob gornjem članku ni ravnal tako. Tretjega marca sem mu poslal v objavo sestavek, ki popravlja njegovo novo »odkritja«, pa ga ni hotel objaviti, kljub temu, da je sestavek napisan zelo vljudno in podpisan s polnim imenom in naslovom.

Ker je Večer glasilo SZDL, javno vprašujem, zakaj ni v interesu resnice objavil moje sestavke in tako še naprej pušča svoje bralce v veri, da so v njegovem članku objavljeni podatki točni.

Pričakujem, da bo odgovor Večera prav tako pošten, jasen in nedvoumen, kot je zastavljeno vprašanje.

JOŽE OBLAK
Srebrničeva 74
Idrija

Kdo je avtor?

CELICA ŠTEVILKA PET!

Dvajset nas na goli prični
v celici številka pet.
zbližani ljudje različni
v celici številka pet.

Vsak je znal za vse trpeti,
eden šel za vse bi umreti:
videl sem v očeh goreti
sen, ki ga odpor zaneti,
vsem je bil enako svet
v celici številka pet.

Dušan, kaj si ti zagrešil?
Komaj ti je petnajst let.
Lačen s smehom si se tešil,
nam s čebljanjem ure spešil
kakor ptiček, v kletki vjet,
v celici številka pet.

Bil je božič, mi brez slame,
ko je prišel Bog na svet:
stisnili smo skupaj rame,
čakali, da dan nam sname
z okna noč in dahne spet
v celico številka pet.

Šli so dnevi, šli so tedni,
sen je bil na dom pripet:
vsega smo življenja vredni
mislili na narod bedni
zveru v boljši, lepši svet
v celici številka pet.

Čigave so te besede? Kdo se spominja? Če avtor še živi ali če se ga spominja kdo, ki je z njim doživljal usodo zapornika, naj se nam oglasi na uredništvo TV-15. Mogoče za lažjo orientacijo: Pesem je bila med dokumentacijo Jožefa Skočirja-Danila iz Starega sela pri Kobaridu, neumornega aktivista na tem terenu.

KPI za samostojnost

Četudi je kongres sovjetske partije že mimo, pa še vedno močno odmeva v italijanski javnosti, še posebej pa v krogu italijanske komunistične partije. Pri tem ne gre toliko za vsebino dela samega kongresa, pač pa so v ospredje prišla nekatera vprašanja odnosov med italijansko in sovjetsko partijo. Povod za to so dali nekateri dogodki na samem kongresu sovjetske partije, boljše rečeno, obnašanje sovjetskih voditeljev do italijanske partijske delegacije na kongresu, ki jo je vodil član vodstva partije Giancarlo Pajetta. Kaj se je takega dogajalo v Moskvi, da še danes odmeva v italijanski javnosti? Kongresno vodstvo je kratkomalo onemogočilo voditelju italijanske partije, da bi – podobno kot druge delegacije ali vsaj večina njih – na kongresu imel svoj pozdravni govor. Na pritožbo so se najprej sklicevali na napako, potem so Pajettu dali možnost, da govori v eni izmed moskovskih dvoran delavcem, članom sindikatov. Pajetta je res govoril in povedal vse tisto, kar je sicer mislil povedati na kongresu. Toda, spet se je pripetila nova nevlju-

dnost do italijanskih gostov. Medtem ko so govore vseh drugih delegacij objavili v sovjetskem tisku, govor Pajette ni izšel v Pravdi. Spet je italijanska stran protestirala proti novi nevljudnosti in spet se je opravičilo sklicevalo na tehnične napake. Končno je Pajettov govor izšel v celoti v sovjetskem tisku. Vseboval je zelo pozitivno oceno govora Brežnjeva na kongresu in izražal podporo sovjetskim miroljubnim prizadevanjem.

Medtem so se dogajale še druge stvari, ki so vrgle čudno luč na obnašanje sovjetskega vodstva do italijanske partije. Vtem ko Pajetta ni mogel govoriti na kongresu in ko njegovega govora, ki ga je imel zunaj kongresne dvorane, niso objavili, pa je v sovjetskem tisku bilo objavljenih nekaj pozdravov, ki so jih kongresu sovjetske partije poslale nekatere osnovne organizacije italijanske partije. Neka organizacija je poslala kongresu tudi Leninovo sliko. Skratka, kazalo je, kot da uradne delegacije ni na kongresu, pač pa dežujejo pozdravi navedenih članov partije. Sodijo, da pojavi

takih neposrednih pozdravov niso bili povsem naključni in spontani.

Moskovske dogodke in nevljudnosti do delegacije italijanske partije je kajpada pograbila vsa italijanska protikomunistična propaganda. Spet so se v vrstah nekomunistične levice pojavili glasovi, kako je nujno, da partija pretrga odnose s Sovjetsko zvezo, da se odpove leninizmu in s tem dokončno dobi legitimacijo resnično demokratične stranke pa s tem tudi pravico do vstopa v vlado in podobno. Kajpada je tudi partijsko članstvo začelo postavljati vprašanja, kaj pomenijo ves ta spor in nesoglasja s sovjetskim vodstvom. Med člani partije jih je bilo dosti, ki so izražali popolno soglasnost s stališči partijskega vodstva ne samo v zvezi z delegacijo, pač pa predvsem v zvezi z Afganistanom, Poljsko in podobno. Bili pa so tudi glasovi iz vrst partijskega članstva, ki so izražali dvome v pravilnost spopadanja s sovjetskim vodstvom, češ da gre to samo v korist reakcije in imperializma.

To je bilo tudi povod, da je italijansko partijsko vodstvo začelo široko

akcijo pojasnjevanja stališč partije ne samo v zvezi z vedenjem delegacije na kongresu v Moskvi, pač pa v zvezi z vsemi vprašanji, ki so ta hip na konici splošnega zanimanja. Člani delegacije, ki so bili na kongresu v Moskvi, so po vrnitvi v Italijo obšli mnoga mesta, kjer so imeli srečanja s člani partije in tudi z drugim občinstvom. Tako je Giancarlo Pajetta v Milanu pred prepolno dvorano razlagal politiko partije in poudarjal njeno odločenost, da vedno govori tisto, kar misli. Podobno je v Perugi govoril član delegacije Bufalini prav tako pred velikim številom občinstva.

Očitno je, da si italijanska partija prizadeva ublažiti spor s sovjetskim vodstvom, toda ne za ceno odpovedi lastnim stališčem. Zato veljajo še naprej ocene, ki jih je izpovedalo vodstvo KPI o afganistanskih in tudi poljskih dogodkih. Vso podporo pa so po drugi strani dobila s strani italijanske partije sedanja miroljubna prizadevanja Sovjetke zveze, ki jih je pojasnjeval na kongresu Leonid Brežnev.

Drago Košmrlj

Stabilizaciji se ni mogoče odreči

Z gospodarskimi gibanji v začetku letošnjega leta nikakor nismo zadovoljni. Podatkov sicer ne kaže dramatizirati, opozarjajo pa, da ne gre vse tako, kot smo se dogovorili, in da je treba odgovornost za uresničevanje dogovorjenega nujno zaostri.

Najbolj nas seveda pesti inflacija. Cene so se samo v prvih dveh mesecih povečale za 12 do 13 odstotkov. Če bi tako nadaljevali, bi konec leta pričakali z inflacijo, kakršne ne pomnimo. Na dlani je, da je take težnje nujno zaustaviti. Prvi ukrepi, ki smo jih sprejeli na ravni federacije in republik, so sicer tu, vendar za zdaj bistvenega premika na bolje še niso prinesli. Prav ta čas namreč ugotavljajo, da samo v trinajstih slovenskih občinah čaka na podražitev kar 1283 izdelkov. In da bo stvar še resnejša: skoraj vsi so po mnenju republiške skupnosti za cene – gledano ozko s stališča stroškovne inflacije – upravičeni.

Seveda pa to še nikakor ne pomeni, da bo do podražitev na vseh frontah res tudi prišlo. Takemu stališču republiške skupnosti je mogoče tudi ugovarjati, saj ni mogoče dovoliti, da bi vsakdo povečane stroške prenašal le na višje cene, ne da bi pri tem poiskal tudi notranje možnosti za zmanjšanje posameznih izdatkov. Drugo je seveda vprašanje, v kolikšni meri bo mogoče vrniti cene na raven, ki smo jo zabeležili konec decembra lani, kot to zahtevajo zadnji sklepi zveznega in republiških izvršnih svetov. Tržni inšpektorji za sedaj stvari le ugotavljajo, niso pa vložili

pri javnem tožilstvu še nobene ovadbe.

Ni potrebno posebej poudarjati, da je vse to resno ogrozilo življenjski standard ljudi. Realni osebni dohodki so se od februarja lani do februarja letos, po podatkih, ki jih je posredovala statistika, zmanjšali za 12 odstotkov. Takega padca še nismo zabeležili, zato je zaskrbljenost upravičena. Zagate je mogoče reševati na dva načina. Najprej gre za kratkoročne ukrepe, s katerimi naj bi zaščitili življenjski standard občanov z najnižji mi prejemki.

Očitno se tem ukrepom ni mogoče izogniti, saj družine z majhnimi dohodki vseh najnujnejših nakupov za življenje preprosto ne zmorejo več. Zato dvigujemo najnižji osebni dohodek od 4.430 na 5.100 dinarjev, povečujemo potrebna sredstva za subvencioniranje stanarin in na tak ali drugačen način zagotavljamo boljši gneten položaj številnim družinam.

Izrekli smo se tudi proti novim podražitvam najnujnejših prehrabnih izdelkov, kot so olje, moka, kruh, sladkor itn. Za vse to bo treba nameniti dokajšnja sredstva, menda okrog dve milijardi dinarjev. Če bi povečevali davke in prispevne stopnje, ne bi kaj prida opravili, saj bi z dodatnimi obremenitvami gospodarstvo spravili v še težji položaj. Zato se zdi odločitev, da je treba denar vzeti tam, kjer je, edino razumna. Uporabili bomo razne bančne in druge presežke, proračunska in druga sredstva.

To so sicer nujni, vendar pa le kratkoročni ukrepi, s katerimi položaja trajneje ne bomo rešili. Izhod je v

večji proizvodnji in produktivnosti dela in nikjer drugje. In kako je v začetku leta s temi rečmi? Slabo. V resoluciji smo zapisali, da bomo industrijsko proizvodnjo povečali letos za 2,5, v prvih dveh mesecih pa je bila večja le za pičlih 1,4 odstotka. Slovenski izvoz je v začetku leta zaostal za lanskim za celih 19 odstotkov.

Ta neugodna gibanja moramo nemudoma spremeniti. Storit bi bilo treba vse za oživitve proizvodnje, zlasti pa za boljšo oskrbljenost organizacij združenega dela s surovinami in reprodukcijskim materialom. Naša republika je predlagala, naj bi v državi skupaj poskrbeli za zadostne količine surovin, zlasti za proizvodnjo zdravil, pralnih praškov, krmil in umetnih gnojil. V ta namen naj bi v okviru interesnih skupnosti za ekonomske odnose s tujino združevali potrebna sredstva.

Skupaj naj bi se dogovorili za uvoz mesa, pšenice, jedilnega olja, limon, surovega masla in vseh drugih izdelkov, ki jih na trgu ne bi smelo manjkati. Sprejeli naj bi dodatne ukrepe za spodbujanje izvoza. Učinke devaluacije dinarja smo bržkone že pojedli, zato so mnogi proizvajalci na tujih trgih znova v škripcih. Proizvodni stroški so previsoki, cene naših izdelkov pa – velikokrat nad svetovnimi cenami.

Znova bi bilo treba videti, ali res ta čas potrebujemo vso opremo, ki smo jo naročili v tujini, saj zanjo nimamo dovolj deviz. Mnogi se že zavzemajo, naj bi skušali vsaj odložiti nakup strojev in naprav za papirnico v Ra-

dečah, celjsko cinkarno, Ino-Nafto v Lendavi, letal za Inex Adrio Aviopro met itn. S tem bi velik pritisk na devizno bilanco nekoliko ublažili, hkrati pa omogočili večji uvoz surovin in reprodukcijskega materiala, posebno za proizvajalce, ki svoje izdelke pošiljajo na tuja tržišča.

Pri tem pa sta pomembni še dve stvari, na kateri pogosto pozabljamo. Karkoli bomo sprejeli, ne bi smelo biti v nasprotju s politiko nagrajevanja po delu. Tu in tam na to ne dajejo veliko. Se več. Trdijo celo, da v takih razmerah delitev osebnih dohodkov po rezultatih dela sploh ni mogoča. To seveda ni res in take trditve bi bilo treba odločno zavračati. Z ukrepi, ki bi imeli pred seboj le zaščito življenjskega standarda, ne bi pa se kaj prida ozirali na načela o delitvi po delu, bi naredili kaj slabo uslugo, saj bi se taka politika hitro maščevala.

Zaradi tega bi kazalo delitvene sisteme nenehno izpopolnjevati, saj je na dlani, da lahko samo tako pričakujemo večjo proizvodnjo in produktivnost dela. Vsakršnim drugim teorijam ne bi smeli nasedati.

In drugič, zavrniti bi veljalo zahteve za spremembo resolucije o družbenem in gospodarskem razvoju v letošnjem letu. Slišati je, da zaradi neugodnega starta v začetku leta tistega, kar smo v ta dokument zapisali, ne bomo uresničili. Če bi na to pristali, bi se odrekli temeljnemu cilju, za katerega smo se zavzeli: stabilizaciji. To pa je nemogoče. Storit kaže vse, da ta cilj na vsak način dosežemo.

Darko Marin

S sestanka predsednikov krajevnih organizacij ZB in vojaških invalidov novogoriške občine

Priprave na letne programske skupščine

Prve dni marca je bil v Novi Gorici sestanek predstavnikov vseh krajevnih združenj borcev NOV in vojaških invalidov novogoriške občine, ki ga je sklical občinski odbor ZZB NOV. Razpravljali in sklepali so o pripravah in izvedbi letnih programskih skupščin krajevnih združenj borcev NOV in vojaških invalidov, o srednjeročnem programu postavljanja spomenikov in obeleževanju pomembnih dogodkov iz NOB, o odpisu dogovorov o urejanju, varstvu in vzdrževanju spomenikov in spominskih obeležij NOB v krajevnih skupnostih ter o socialnih in zdravstvenih vprašanjih borcev in invalidov.

Po obširnih uvodnih pojasnilih, obrazložitvah in napotilih predsednika občinskega odbora ZZB NOV Mirka Remca in predsednika komisije za razvijanje tradicij NOB pri tem odboru Alberta Rajerja in po poglobljeni razpravi udeležencev so sklenili, da morajo v marcu in aprilu sklicati letne programske skupščine vseh združenj v občini, še pred občinsko programsko skupščino, ki bo zadnje dni aprila ali prve dni maja. Poročila na skupščinah združenj naj vsebujejo predvsem in zlasti realno oceno obravnavanih nalog in akcij v preteklem letu.

Združenja morajo na skupščinah sprejeti tudi program dela in akcij za leto 1981 in opraviti morebitne kadrovske spremembe tam, kjer je to potrebno. Obravnavati morajo osnutek statutarne sklepe, ki ga je pripravil občinski odbor in ki ga je dal v razpravo vsem združenjem. Na skupščinah bodo podrobno obravnavali zla-

sti tisti del statutarne sklepe, ki določa delovanje krajevnih združenj, njih pravice in dolžnosti. Pri vsakem krajevnem združenju mora biti vsaj sekcija za vojaške invalide, ker je teh precej in jim je treba posvetiti vso skrb. Seveda pa je treba posvetiti vso skrb tudi bolnim borcem in bivšim političnim zapornikom. Pri vsem tem združenja ne smejo zanemariti svoje aktivnosti navzven, v družbenopolitičnih organizacijah, SIS, krajevnih skupnostih in drugih samoupravnih subjektih.

Občinski družbeni dogovor o urejanju, varstvu in vzdrževanju spomenikov in spominskih obeležij NOB je bil v občini Nova Gorica sprejet in podpisan že spomladi lanskega leta. Na podlagi tega dogovora bi morali v vsaki krajevni skupnosti podpisati tak dogovor. Že lani so se na posvetu predsednikov krajevnih konferenc SZDL novogoriške občine

dogovorili za izvedbo te naloge v krajevnih skupnostih in določili rok, da se to izvrši do 31. decembra 1980. Kot je povedal tovariš Rajer, pa, žal, skoraj nobena krajevna konferenca SZDL v občini ni poskrbela, da bi bila ta naloga izvršena. Nujno je, da se krajevna združenja borcev povežejo s krajevnimi organizacijami SZDL, ki naj pristopijo in skličejo koordinacijske odbore, ki jih sestavljajo predstavniki vseh DPO, krajevne skupnosti in društva. Ti koordinacijski odbori imajo nalogo, da utrjujejo in razvijajo tudi tradicije narodnoosvobodilnega boja (pri občinski konferenci SZDL opravlja to nalogo svet). Dogovore o varstvu in vzdrževanju spomenikov naj bi zato brez vsakega odlašanja podpisali v vseh krajevnih skupnostih najkasneje do konca letošnjega leta.

Tista krajevna združenja, ki še niso sprejela srednjeročnega programa o postav-

ljanju spomenikov in spominskih obeležij, naj te sprejmejo takoj, jih predložijo svetu krajevnih skupnosti, da jih le-ta vključi v svoj program razvoja krajevnih skupnosti in ga predloži v obravnavo IS skupščine občine. Seveda se moramo zavedati, da glede na gospodarski položaj v tem petletnem obdobju ne bo veliko sredstev; zato moramo realno oceniti, kaj zmoremo, in programirati le tisto, kar bomo dejansko zmogli uresničiti. Pripomniti moramo, da sredstev za postavljanje spomenikov in obeležij ne zagotavlja občinski odbor ZZB NOV ali le ta odbor, temveč občani sami, delovne skupnosti, krajevne skupnosti in pa skupščina občine. In zavedati se moramo, da to ni le stvar borčevske organizacije, kakor je večina do sedaj pojmovala.

Po pregledu in razpravi o socialni in zdravstveni skrbi za borce ter vojaške invalide so se na sestanku med drugimi zedinili, da morajo vsa združenja pošiljati sezname borcev in vojaških invalidov zaradi sistematskih zdravstvenih pregledov dispanzerju za borce v Novi Gorici. Pregledi, ki jih opravljajo v kakšni drugi ambulanti (te opravljajo tudi v ambulanti v Mirnu) pa morajo biti enako kvalitetni kakor tisti v dispanzerju za borce v Novi Gorici. Zato naj zdravstveni dom v Novi Gorici tesno sodeluje z dispanzerjem.

Po podatkih, ki smo jih slišali na sestanku, je v novogoriški občini premalo članov ZZB NOV naročenih na TV-15. Zato bi bilo prav, da se vsi zavzamemo, da se na naš časopis naroči čim več članov.

Lojze Kristančič-Minko

Sestala se je žirija

V četrtek, 19. marca 1981 se je prvič v letošnjem letu sestala žirija za nagrade vstaje slovenskega naroda pri RO ZZB NOV Slovenije pod predsedstvom Petra Levca in s člani: Mileno Bakša-Bac, Silvom Faturjem, Radovanom Gobcem, Janezom Jermanom, Zdravkom Klanjščkom, Vladimirjem Lakovičem, Olgo Vipotnikovo in Sergejem Vošnjakom.

Razpis za nagrade vstaje je bil objavljen v »TV-15«, v Delu in Večeru, v vednost pa je bil poslan družbenopolitičnim organizacijam, ustanovam, društvom in založbam.

B. Ž. J.

Živ spomin na tovariša Gašperja

»Ena največjih želja tovariša Gašperja in vseh partizanov se mu za njegovega življenja ni izpolnila – ustanovitev partizanskega pevskega zbora na Koroškem. Ta njegov cilj pa se je vendarle uresničil, in danes nam v počastitev spomina na velikega revolucionarja ta zbor prvič poje«, je dejal predsednik Zveze koroških partizanov Janez Wutte-Luc na spominski slovesnosti ob prvi obletnici smrti koroškega prvoborca Karla Prušnika-Gašperja, ki sta jo prejšnji torek zvečer v Celovcu priredili Zveza slovenskih organizacij na Koroškem in Zveza koroških partizanov. Kako živ je spomin na Gašperja med koroškimi Slovenci, se je pokazalo, ko so se morali gostje iz

pretesne Modre dvorane Doma glasbe, preseliti v večjo Srednjo dvorano. Prav v smislu Gašperjevega izročila pa se je nato spomin na njegovo delo in osebnost družil z navdušenjem nad Koroškimi partizanskim pevskim zborom pod vodstvom Branka Čepine, ki je s svojim prvim nastopom prav na spominski slovesnosti dočela prepričal in upravičil svojo ustanovitev.

Janez Wutte-Luc je v svojem spominskem govoru obnovil Gašperjevo borbeno življenjsko pot koroškega revolucionarja in poudaril predvsem njegovo stalno skrb za mladino, ki ji je predano posredoval izkušnje iz protifašističnega boja. Pod-

črtal pa je tudi pomen akcijske enotnosti v boju za narodni obstoj, kakor se je uresničevala tudi že v NOB, ogradil pa se je od poskusov blatenja in zapeljevanja s strani ljudi, ki so v preteklosti sodelovali z okupatorjem.

V imenu zveze slovenskih organizacij je spregovoril njen tajnik Feliks Wieser, ki je podčrtal Gašperjevo vlogo v boju proti nacizmu in fašizmu. Požrtvovalno je svoj antifašizem, ki se zanj ni nehal leta 1945, prenašal na mladino in je vedno stal na čelu tistih, ki so se zavzemali za vsestransko povezovanje z matičnim narodom in tesno sodelovanje z avstrijskimi demokrati. Dejal je, da spricho zgodovinske odločitve slovenskih partizanov ni

mogoče razumeti, da nekateri še vedno častijo ljudi, ki so se v času najhujše preizkušnje slovenskega naroda povezovali z nacističnim okupatorjem.

Gašperjev dolgoletni soborec Pavle Žaucer-Matjaž pa je naposled predstavil tretjo dopolnjeno izdajo Gašperjeve knjige Gamsi na plazu, ki je izšla te dni v nakladi 6500 izvodov v sodelovanju založb Borec in Drava. Naznačil pa je tudi skorajšnji izid te knjige v srbohrvaškem prevodu.

Spominsko slovesnost je minuli torek v Celovcu pozdravil tudi zastopnik Antifašističnega komiteja Celovec mag. Gerhard Steingress. (Sindok)

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Žalec – skrbno s tradicijami

Ze proti koncu januarja je bila v Žalcu letna konferenca krajevnih borčevskih organizacij. Ob številni udeležbi borcev je podal predsednik tega združenja letno poročilo o delu in opravljenih nalogah. Iz le-tega je bilo razbrati, da so borci aktivni tako pri reševanju in opozarjanju na reševanje socialnih problemov, ki se v njihovih vrstah pojavljajo, kakor tudi na področjih razvijanja revolucionarnih tradicij (varstvo spomenikov NOV, pohodi po spominskih poteh...).

Žalski borci pa so v razpravi poleg vprašanj iz poročila obravnavali tudi vprašanja izkrivljanja in zlorabe raznih položajev, ostro so zahtevali dosledno obsojanje takih pojavov, hkrati pa se zavzemali za nepopačeno prikazovanje narodnoosvobodilnega boja v filmih in konkretno – za nadaljevanje snemanja Dražgoške bitke.

Srečko Kuret

Šoštanj – sestali so se vojaški invalidi

Združenje vojaških vojnih invalidov Šoštanj je imelo na praznik dneva žena svojo letno delovno konferenco, na kateri so podali izčrpana poročila o delu v preteklem letu v skrbi za svoje člane. Ob tej priložnosti so učenci, delegati 1. osnovne šole Karla Destovnika-Kajuha v Šoštanju, podarili navzočim ženskam-borkam in vdovam borcev rdeče nageljne in pripravili kulturni program z recitalom, ki je ganil vse navzoče s tako pozornostjo mladega rodu do ostarelih mater, bork in vdov borcev.

Na konferenci so zasnovali program dela za leto 1981 tako, da se njihove naloge prepletajo z nalogami združenja borcev in drugih družbenopolitičnih organizacij in društev v krajevnih skupnostih. Posebno skrb bodo tudi v bodoče posvetili bolnim in ostarelim, ki jim bodo z obiski in priložnostno obdaritvijo pomagali reševati njihove stanovanjske, zdravstvene in socialne probleme. Ob letošnjem jubilejnu 40. letu vstaje slovenskega naroda, ustanovitve OF in drugih praznov so sklenili aktivno sodelovati in prispevati k razvijanju tradicij narodnoosvobodilnega boja.

Konferenca so se udeležili zastopniki OO ZZB NOV Velenje in predstavniki družbenopolitičnih organizacij in društev, ki so navzoče seznanili z bodočimi nalogami gospodarske stabilizacije, z nalogami ljudskega odpora in družbene samozaščite za ohranjanje vseh pridobitev narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije. Ker so člani VVI s celotnega območja in okolice Šoštanja, je odbor za njih pripravil skupno kosilo, po katerem se je razvila razprava in obujanje spominov na pretekle težke dni.

Miloš Volk

Slovenj Gradec – povezovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami

Po tem, ko je Ivan Spolad, predsednik mestne organizacije ZZB NOV Slovenj Gradec, pozdravil vse navzoče, zlasti pa predstavnike občinskega odbora ZZB NOV, je med drugim dejal:

»Ko ocenjujemo opravljeno delo, ki smo ga oblikovali in sprejeli kot našo programsko delovno usmeritev, lahko ugotovimo, da je bila programska delovna usmeritev dokaj dobro realizirana. Naši člani so aktivno delovali na družbenopolitičnem, gospodarskem, obrambnosamozaščitnem in drugih področjih naše samoupravne družbene dejavnosti. Ob tem pa moram poudariti, da je od 311 članov naše organizacije 83 zaposlenih, 194 upokojenih in 34 drugih. Med njimi je tudi 147 žena.

Nadaljnja prizadevanja so bila usmerjena v povezovanje naše organizacije z vsemi drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in drugimi dejavniki v krajevni skupnosti. Tudi v tej smeri so bili doseženi dobri rezultati pristnega sodelovanja s KO SZDL, krajevno skupnostjo, šolami, mladimi in drugimi, in gre vsem tem iskreno priznanje.

Ob tem naj poudarim, da so življenjske razmere, dolga in težka prehojena pot, po kateri so šli naši člani, na njih pustila vrsto posledic, še posebej v zdravju, le redki so tisti z zadovoljivim zdravstvenim stanjem. Skrb za zdravstveno varstvo je dokaj velika in stalno prisotna, vendar brez kakih vidnih uspehov, ker se naše članstvo stara in so obolenja še pogostejša. Samo v letu 1980 je bilo poslano 58 naših članov na reden zdravniški pregled, ki je organiziran vsak teden v dispanzerju za borce. Izmed teh je bilo poslanih na klinično zdravljenje 26 naših članov.

Iz teh podatkov lahko zanesljivo sklepamo, da je bila skrb za zdravstveno varstvo našega članstva stalna in uspešna. Predlagam, da bi zdravstveni skrbi naših borcev in članov ter vojaških vojnih invalidov posvetili tudi v prihodnje vso pozornost, jo dopolnjevali in ustrezno reševali.

Adolf Ankon

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Visoko odlikovanje Stojanu Batiču in Vladimiru Lakoviču

»Nekdanji partizani smo posebej ponosni, da velik del svojega ustvarjalnega opusa posvečata narodnoosvobodilnemu boju, njegovemu veličastnemu poslanstvu, pa tudi strahotam, ki so ga spremljale, predvsem pa človeku, ki ga je začel, bojeval, trpel zanj in zmagal. Kajti vsaki resnični umetniški izpovedi pomeni človeško bitje in njegovo nemirno iskanje po novem in boljšem izhodišču in središču. Resnično umetniško ustvarjanje je v vseh svojih oblikah in vseh izraznih sredstvih vedno eno in isto. Upodabljati življenje in človeka v vseh njegovih stiskah pa tudi v njegovem zmagoslavju; upodabljati na umetniški način tako, da uživale kulture spodbuja k delu in ustvarjanju, pa tudi k življenju, ki naj bo višje, boljše in lepše. Življenju torej, v katerem naj prevladuje čista plemenita podoba človeške notranjosti, veselje in odnos do stvari, ki služijo blagostanju«, je med drugim še posebej poudaril predsednik republiškega odbora ZZB NOV SR Slovenije Janez Vipotnik nekaj trenutkov prej, preden je izročil Stojanu Batiču in Vladimiru Lakoviču red dela z rdečo zastavo, s katerim je predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije odlikovalo priznana slovenska kiparja in slikarja.

Slovesnosti ob izročitvi priznanj so se udeležili poleg Lidije Šentjurg, Viktorja Avblja, Janeza Zemljariča in Marijana Breclja še številni znani družbenopolitični delavci.

T.U.

Odzovite se!

Partizanski pevski zbor je dosedaj ob vsakem jubileju po osvoboditvi, 10-letnica, 20-letnica, 30-letnica in 35-letnica, izdal v obliki brošure kratko zgodovino prehojene poti nastopov doma in v tujini. Res je, da so v teh objavah avtentični podatki, kaj vse je zbor v svoji pevski nalogi dosegel in kateri so bili tisti člani zbora, ki so osebno pripomogli, da je pevška enota, ustanovljena v boju, nadaljevala, utrjevala in ohranjala pesem, prilagojeno času, po vsebini in melodiki.

Čas se vse bolj oddalja od tistega 21. aprila 1944, ko je bil ustanovljen Invalidski pevski zbor. Že se približuje praznovanje 40-letnice PPZ, s tem pa tudi izvršitev velike in odgovorne naloge, posebne ekipe v PPZ, izdaja monografije – IPZ-PPZ-delovanja med vojno in v svobodi.

Da bi ta ekipa opravila svojo nalogo tako, kot si jo je v svojem programu zamislila, jo čaka veliko dela in tudi pomoči vseh tistih, ki so bili člani od ustanovitve, IPZ-propagandnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS, pa do njegovega začasnega razpusta po osvoboditvi. Vsak prispevek, ki bi ga ta ekipa dobila, bodisi ustno ali pisмено, je dragocen zgodovinski podatek, s katerim bo gradivo dopolnjeno v mozaiku resnih, žalostnih, pa tudi veselih trenutkov IPZ.

Bivši pevci Invalidskega pevskega zbora, ko boste prebrali te vrstice, oglasite se in prispevajte, po svojih močeh, Partizanskemu pevskemu zboru, Krekov trg 2/II Ljubljana – tel. 317-597, da bo delo opravljeno do praznovanja 40-letnice PPZ. Prispevajte z vsem: z originalnimi dokumenti, fotografijami in anekdotami, lastnih doživetij od prvih nastopov naprej... Odzovite se! Pošljite svoje naslove.

-č-

IPZ v Črnomlju 1944 pod vodstvom Karla Pahorja

Velika poglavja zgodovine

Piscu teh vrstic (kako nabrekel izraz!) se ni posrečilo videti prve oddaje iz obetavne dokumentarno-feljtonistične serije, ki meni ob štirideseti obletnici revolucionarne vstaje skozi vse mesece tja do visokega poletja povzemanj ključna dejstva o zgodovini Titovega ustvarjanja Jugoslavije. Vesel pozitivnih sodb, ki so jih startu tega veličastnega projekta namenili gledalci in ocenjevalci, osebni gledalski »izpad« še tolikanj bolj obžalujem. Natanko se zavedam, da bom ob naslednjih oddajah handicapiran, pa čeprav bo vsak izmed sestavnih delov serije celota zase, torej ponazoritev ene izmed velikih bitk, etap ali poglavij na zgodovinski poti, ki nas je pripeljala v sedanost.

Kar bi ob tem rad povedal, je obžalovanje, da »zamučniki«, ki se nas utegne ob naslednjih postajah te nanizanke nabrati precej, za zdaj nimamo prave priložnosti, da bi zamujeno dohiteli oziroma nadomestili na posebej organiziranih dodatnih ogledih, bodisi javnih (denimo ob nedeljah dopoldne) bodisi internih (v projekcijskih dvoranah, v klubih, v kinematografih in pod.) Pri nas za zdaj nimamo na voljo niti tehničnih niti ekonomskih možnosti, da bi razvili proizvodnjo in distribucijo filmskih kaset, česar pa se prav ob tej dognano koncipirani in realizirani zgodovinsko-dokumentarni seriji zavedamo tolikanj bolj boleče. To dejstvo je še zlasti neljubo, če se zavedamo, kolikšnega pomena bi bilo organizirano študijsko gledanje teh oddaj, ki ne tolmačijo samo preteklosti, pač pa v obilni meri osvetljujejo tudi pomen in vrednosti sedanjega poteka revolucije, ki jo imenujemo nadaljevanje Titove poti.

Glede na vse to je več kot očitno, da bi si morala »združena« jugoslovanska televizija v sodelovanju z družbenimi, strokovnimi in izobraževalnimi organizmi prizadevati k čimprejšnjemu prenosu posnetega, zbranega in odbranega gradiva na ustrezni filmski ali video-trak ter omogočiti njegovo smotrno distribucijo v raznotere kolektivne, šolske pa tudi zasebne filmeke.

Vizualni zgodovinski popis Titove ustvarjalne dobe si formiranje takšnih filmotek zasluži.

Svetozar Marković se vrne iz Švice

Solidna zasnova biografske nadaljevanke, katere osrednji motiv je človeško in idejno-politično zorenje Svetozarja Markovića, njena dominantna tema pa evropsko (in v njegovem okviru seveda posebej srbsko) revolucionarno dogajanje sredi prejšnjega stoletja, v času torej, ko je ton filozofski misli in akciji ob vseh siceršnjih gibanjih in smereh dejal Karl Marx, se potrjuje iz tedna v teden. Četudi je zamisel o nadaljevanju bolj pragmatistična kot umetniško izpovedna, je njena sporočilnost vendarle bogata in vsestranska. Predstavljen nam je – v izboru seveda – celotni spekter dogajanja, predvsem tistega, ki je potekalo v tedanjih političnih vrhovih gibanj ali strank, med »prvaki« posameznih idejnih procesov in (glede na samega Svetozarja) v vrstah študentov, ki so se z znanjem ter novimi izkušnjami oziroma spoznanji napajali v velikih evropskih središčih. Na ta način spoznavamo realnega duha tistih časov, njegovo problematiko in njegove zgodovinske razsežnosti.

Nekaj gledalskih problemov nam zastavlja edinole igralska izvedba posameznih likov ter njihovih odnosov. V ozadju

je čutiti režiserjevo roko, ki uravnava vedenje igralcev. V težnji, da bi bili za sedanjega gledalca čim bolj sprejemljivi, jih navaja k obnašanju, izražanju in ostalem ravnanju na način, kakršnemu smo priče dandanašnji, pri tem pa se zdi vse skupaj le v skopi zvezi z avtentično preteklostjo izpred stodvajsetih let. Nesklad med kostumi, sceno in situacijami na eni ter dikcijo, s kakršno osebe v tem »izgorkazu« izražajo svoje poglede ali čustva, na drugi strani je očiten – in moteč. Bilo bi mnogo bolje, ko bi se bil režiser opredelil za avtentičnost svojih likov, kajti na način, kot igrajo, vse preveč poudarjajo svojo modernost, z njo vred pa tudi dejstvo, da vlog, ki so jim dodeljene, ne podoživljajo živeto.

Pusta zemlja

Drama človekovega življenja in smrti je drama njegovega kozmosa, kajti svet se za posameznika začne in končuje pri njem samem.

Laličeva junaka Nečekića, oče in sin, izrisana v trenutkih svoje smrti, ki je tragično brezohodna posledica njenega dotedanjega ravnanja, nerešenih dilem in nerazvozlanih nasprotij, sta v svojem literarnem pomenu celovita ponazoritev tega »kozmosa« na prelomnici zgodovine, ki je tudi zgodovina njenega bivanja.

Priredba te epsko-tragične drame za televizijske potrebe pa je »kozmične« razsežnosti usode obeh Nečekićev reducirala na raven anekdote. Kot da je od vsega ostalo le še okostje. Globoko dimenzionirani človeški in narodnostni kompleks Laličeve snovi je izgubil težo »mita« in ostal samo ena izmed zgodb, kot jih je pisala vojna. Za to je formalno gledano – sokriv Lalič sam (kot prirejevalec svoje prozne predloge za potrebe televizije), poglavito krivdo pa moramo vendarle pripisati televiziji oziroma neke vrste vnaprejšnjemu neskladju med njenimi uprizoritvenimi okviri na eni ter širokimi epškimi zasnovami proze Laličevega tipa na drugi strani. Laličovo pripovedništvo namreč kar kliče po širokem filmskem platnu in epski panorami dogajanja; komorni okviri televizijskega zaslona se mu ne podajo.

Zato je ostala Pusta zemlja jalov poskus upodobitve sicer velike pomembne literarne snovi.

Vojni kruh, pomešan s krvjo

Drama, katere motiv so nenavadne okoliščine, v kakršnih sta »storila smrt« v nekem puščobno siromašnem bosanskem sokaku sredi prve svetovne vojne avstroogrskega narednika madžarskega rodu ter dobročudna vojaška priležnica, ki se je prodajala za konzerve in kruh, skuša govoriti o marsičem pomembnejšem, kot je ta tragično-ogabni dogodek sam po sebi. Razprostrta je pred nami kot prikaz popolne agonije vojne časa, absurdnosti, kakršni je na dnu svojih bivanjskih stisk prepuščen človek, in razvrednotenja, katerega neizogibna posledica je klavrna smrt v blatu ali snežni brozgi. Gre, torej, predvsem za ponazoritev grozljivega brezupnega vzdušja brezdušnega vojnega časa ter za poskus globljega življenjskega in razvrednotenja, katerega posledica je klavrna smrt v blatu ali snežni brozgi. Gre, torej, predvsem za ponazoritev grozljivega brezupnega vzdušja brezdušnega vojnega časa ter za poskus globljega življenjskega in razvrednotenja, katerega posledica je klavrna smrt v blatu ali snežni brozgi. Gre, torej, predvsem za ponazoritev grozljivega brezupnega vzdušja brezdušnega vojnega časa ter za poskus globljega življenjskega in razvrednotenja, katerega posledica je klavrna smrt v blatu ali snežni brozgi.

Vse to je v igri, ki so jo v skupno jugoslovansko mrežo prispevali Sarajevčani (novelo Isaka Samokovlije je adaptiral Jan Beran), povedano grobo, brezobzirno in z obiljem ogabnih mest, ki se jim niti dramaturška priredba niti režija nista želela izogniti. Nasprotno. Učinek je grozljiv in oduren, a hkrati s tem tudi boleč, kar potrjuje, da je bil osnovni namen uprizoritve in sporočila dosežen. Seveda pa ostajajo mnoga odprta vprašanja o smotrnosti in potrebnosti uveljavljanja takih namenov v naši zdajšnji televizijski dramaturgiji... Spet tema, o kateri bo vredno temeljiteje premisliti!

Viktor Konjar

Zadnji dnevi stare Jugoslavije od tretjega do enajstega aprila 1941

Minilo je že štirideset let

Bil je četrtek, 3. aprila 1941. Vsi, katere so nas poklicali v vojsko, smo se morali javiti v Celju na zbirnem mestu v nekdanjem Majdičevem mlinu. Nič kaj prijazni oficir nam je pobral vojaške knjižice, nato pa smo se morali takoj preobleči v vojaške obleke oziroma uniforme. Nihče ni gledal na mero uniforme. Na zbirališču so že čakali krmečki konji in še ves dan so jih kmetje gonili tja. Privezovali so jih, kjer se je pač dalo. Na dvorišču je stal težak lojtrski voz. Tudi nanj so privezali nekaj konj. Konji so bili lačni in žejni. Dežurnega oficirja sem prosil, naj dovoli živali nakrmili, saj je bilo seno le nekaj korakov vstran v skladišču. Opozoril me je, naj se ne vtikam v te stvari. Tako konji niso dobili ne krme ne vode. Zato so pred odhodom dobro obglodali voz in leseno ograjo. Dne 4. aprila konji še vedno niso dobili nič za pod zob, medtem ko zaloga sena še ni bila dotaknjena.

Petega aprila zvečer, bila je sobota, nas je alarm opozoril, naj se pripravimo za odhod. Odprli so skladišče municije in opreme. Vsak izmed nas je dobil po dva konja, samar za prtljago in po eno odejo za vsako žival. Kdor je imel srečo, je dobil novo opremo in odejo. Nekateri so se morali zadovoljiti s starimi in razstrganimi samarji ter odejami. Konje smo morali sami opremiti. Razen tega smo dobili k vsakemu konju po dva težka zaboja. Sprva sploh nismo vedeli, kaj nato varjamo. Šele, ko so se začeli konji med seboj brcati in je eden udaril s kopitom po zaboju, so se iz njega zakotalile po tleh granate. Bile so topovske, manjšega kalibra in še danes ne vem čemu bi nam naj tedaj služile. Imeli smo srečo, da ni nobena eksplodirala.

Moja konja sta bila last nekega kmeta iz Svetega Križa pri Litiji. Lastniku sem obljubil, da bom na živali pazil. In res sem skrbel zanj: dajal sem jima svoj kruh, vodo pa kar iz skodelice. Ponoči od sobote na nedeljo je kolona krenila proti Zidanemu mostu. Sestradane živali so težko nosile svoje tovore. Spremljevalci smo morali seveda pešati. Prvi konj se je zgrudil, ko smo bili še v Celju. Nihče mu ni smel pomagati na noge. Tako se je dogajalo vso pot in ob cesti smo pustili veliko onemoglih konj. Evidenec ni bilo.

V nedeljo, 6. aprila zjutraj smo se približali Zidanemu mostu. Pravkar se je začelo daniti. Od Gradca so priletela tri letala, nekajkrat zakrožila nad Zidanim mostom in že poletela nazaj v isti smeri. Verjetno so bili izvidniki. Malo pred cementarno v Zidanem mostu smo dobili ukaz, naj se podamo v hrib. Ta dan je bila vsa naša kolona na tem hribu. Ob devetih dopoldne smo ponovno zaslišali letala. Imela so povsem drugo pot kot prejšnja. Priletela so s strašnim tuljenjem, podobnim zavijanju sirene. Zagledali smo šest nemških »štuk«, ki so se nenadoma začele navpično spuščati in odmetavati bombe na Zidani most. Nato so začele krožiti še nad pečino, odkoder je streljal protiletalski top. Ta je kmalu utihnil. »Štuke« so krožile že nad našimi glavami in čudno se nam je zdelo, da nas niso obsule. Piloti so nas morali dobro videti, saj je bilo na hribu nekaj sto konj in mnogo vojakov pa tudi civilistov je pribežalo na hrib iz Zidanega mosta. Ostali smo tam ves dan, ponoči pa smo se umaknili.

Ko je šla kolona skozi Zidani most, je nenadoma prišlo povelje, naj obstane. Stali smo več kot eno uro, in še danes ne vem zakaj. Mogoče zato, ker smo pričakovali, da bodo »štuke« napadle ponoči. Po dobri uri mučnega »počitka« se je kolona začela pomikati proti Radečam. Še isto noč oziroma sedmega aprila zjutraj je prispela do Loga pri Sevnici. Ustavili smo se in čakali do večera. Kdor je hotel zaspati, je lahko tudi zaspal pod kozolci ob cesti. Konji so bili čedalje bolj lačni in žejni. K sreči se je vlija ploha in so se lahko napili vode iz obcestnega jarka. Videl sem konja, ki se je sklonil, da bi pil, pa je padel in obležal. Mukoma je dvigal glavo, vstati pa ni mogel več. Rekel sem oficirju, da bi ga dvignili ali mu vsaj poslali strel v glavo. Zavrnili me je, češ če ne utihnem, bom sam dobil kroglo. Konj je poginil. Pozno zvečer smo se odpravili dalje. V Krškem so nas prevajali pozdravljali in hrabrili. V noči med sedmim in osmim aprilom smo bili že v Krški vasi. Tu so nas razdelili: del kolone je odšel v Brežice in z vlakom odpotoval proti Sisku, drugi del pa so razdelili po hišah in kozolcih, kjer smo ostali osmega in devetega aprila. Konji so bili tukaj prvič skromno nakrmljeni. Ljudje so

nas prijazno sprejeli. Ponoči smo odpotovali že proti Mokricam. Konje smo privezali okoli mokriškega gradu. Deževalo je še kar naprej. Ko se je izpod neba utrgal še sneg, je postalo hladno. V Mokricah nismo dolgo ostali, saj smo bili v četrtek, desetega aprila, zjutraj že v Samoboru.

V Samoboru je bila prava vojaška zmešnjava, vse polno je bilo vojaštva in konj. Iz Zagreba smo slišali močno streljanje. Kasneje smo izvedeli, da so petokolonaši streljali na čast Nemcem, ki so vkorakali v hrvaško glavno mesto. Okupator je torej že zasedel Zagreb, mi, neoboroženi, pa nismo vedeli, kam naj se obrnemo. Iz Samobora smo zavili v hrib proti Plešivici. Ponoči med desetim in enajstim aprilom smo bili na poti proti Jastrebarskemu. Med Plešivico in Jastrebarskim pa se je morala kolona ustaviti. Našega komandirja, ki se je vse do tedaj vozil v avtu, smo poslednjič videli. Prišlo je povelje, da moramo vso municijo odložiti v Jastrebarskem. Takoj bi se lahko porazgubili, toda dolžnost nam je velela opraviti nalogo, saj nismo vedeli, kaj se pravzaprav dogaja. Tako smo enajstega aprila zjutraj sneli s konj tovor, odložili zaboje na določena mesta in odšli, kamor je kdo hotel. Razumljivo je, da smo hoteli vzeti s seboj tudi konje ter jih odgnati domov.

Iz Jastrebarskega smo se vračali v skupinah. Med potjo so nas ustavljali oboroženi civilisti in nam pobrali, kar je bilo vrednega. S tovaršem Maksom Ašičem iz Gorice pri Brestanici sva vedno hodila skupaj. Tudi nama so pobrali vse, opremo in odeje, tako da sva konje vodila na golih vrvicah. Pred Plešivico so se v zraku nenadoma prikazale »štuke« in začele biti po razkropljenih skupinah vojakov. Ko so se spuščale na tla, so kosile s strojnimi, ki so se dvignile, so odvrgle bombe. Če je pilot opazil, da smo se skрили v hišo, pred katero je lahko opazil konje, je hišo zasul s strelom. Mrtvih je bilo veliko, še več pa ranjenih. Videl sem žalosten prizor, ko je vojak, doma nekje od Globokega, še mrtev držal poginulega konja na vrvi. Še danes se čudim, da naju z Maksom ni ničesar zadelo. Za spomin sem vzel košček »štukine« grana-

te, ki jih je ležalo tam okoli vse polno. Še danes ga hranim.

Z Maksom Ašičem sva konje srečno prignala do Samobora. Tu naju je ustavila straža, ne več naša in nama ukazala odgnati konje na dvorišče. Tam je bilo že vse polno teh živali. S težkim srcem sem zapustil konja, ker sem lastniku obljubil, da mu jo bom, če se bo le dalo, vrnil. Z Maksom sva žalostna odšla proti Bregani. Stopila sva v gostilno pri Kalinu in izmučena naročila nekaj vina in prigrizek. V tem času se je zunaj ustavil tovornjak in šofer, Slovenec, je stopil v gostilno. Vprašal sem ga, ali je namenjen proti Brežicam, pa je odvrnil, pa gre njegova pot na Plešivico, kjer bo naložil ranjene vojaše in jih odpeljal v brežiško bolnišnico. Dodal je, da se bova nazaj grede že lahko peljala z njim. Izmučena sva z Maksom zaspala za mizo, ne da bi kaj zaužila. Zbudil naju je šofer, ki se je že vračal z ranjenci. Na tovornjaku je imel sedem težko ranjenih vojakov. Z Maksom sva prisledla in pripeljali smo se do brežiškega mostu. Tu je okupatorska vojska že razvijala zastave s kljukastim križem in nameščala protiletalske topove. Naš tovornjak so ustavili. Nemški oficir je s tremi vojaki prišel do avtomobila in vprašal, kaj vozimo. Povedali smo, da težko ranjene vojaše v brežiško bolnišnico. Ranjenec sta od tu dalje spremljala dva Nemca. Ne vem, kaj jih je doletelo, naju z Maksom so z »marš« napodili z vozila. Vsa umazana in raztrgana sva šla po brežiškem mostu in potem dalje skozi Brežice, kjer je bilo na vsaki strani ceste že vse polno motoriziranih nemških vojakov. Srečno sva prispela na železniško postajo in skočila na popoldanski osebni vlak. Vse do Brestanice sva visela na stopnicah, ker so vagoni zasedli naši vojaki, teh je bilo še na strelah polno. Druge naše vojaše, ki so uro kasneje potovali skozi Brežice, so Nemci zaprli v brežiško šolo. Tam so ostali, dokler niso bili poslani kot ujetniki v Nemčijo.

Našega osem dnevnega pohoda »neoboroženih konjevodcev« je bilo v petek, enajstega aprila 1941 konec, ko so slovenskemu narodu že usmerili prve težke korake v prelomnih trenutkih njegove zgodovine.

Miško Žmavc

Rešil me je češki kmet

Jesen 1944 sem odšel v NOV. Pred tem sem bil nekaj časa terenski aktivist. Nemci so zame zvedeli zaradi izdajstva, in da me ne bi zaprli, sem raje odšel od doma. Pustil sem ženo in dva nedorasla otroka. Po prihodu k partizanom so me kot rudarja, vajenega ravnati z eksplozivom, poslali v neko minersko enoto v Zgornji Savinjski dolini. Od vseh strani so nas tisto jesen in zimo napadali Nemci in njihovi pomagači. Povrh sem se še ponesrečil, ko sem iskal seno za konje. Padel sem s kozolca, si poškodoval čelo in oko, tako da sem hodil z obvezano glavo in videl samo na eno oko.

Dne 17. decembra 1944 smo taborili na Veliki planini. Napadli so nas Nemci, vsepovsod je pokalo, nenadoma pa sem za seboj zaslišal nemški poziv za vdajo. Planili so name in me zvezali, potem pa odgnali v Kamnik v zapor. Tam so me zaslisevali in hudo pretepali. Že naslednji dan so me skupaj z drugimi prepeljali v Begunje, kjer so nadaljevali z zaslisevanjem in mučenjem. Dne 27. januarja 1945 so nas odgnali na postajo in poslali v taborišče Mathausen. Štiri dni smo se vozili v zaprtih živinskih vagonih brez hrane in vode, edino kar smo slišali, je bila pesem koles in tračnic.

Na postaji, od koder smo šli v taborišče, so nas sprejeli s psovskami, udarci in kričanjem. Tako sem se znašel na bloku 23. Z našega bloka nas niso pošiljali na delo, posebno ne nas, ki smo bili ujeti kot borci NOV. Vedeli smo, da so naš blok postavili poleti 1944 z namenom, da bi tukaj še bolj pobijali ljudi kot drugod. Odveč bi bilo posebej pisati, kako so na tem bloku smrti ravnali z nami. Posledice so se kmalu pokazale. Mrličev je bilo vedno več. Nemci so uživali, ko so nas cele noči puščali gole na mrazu. V barakah smo ležali na tleh v nepopisni gneči. Le enkrat na teden so nas odgnali ven, prostore pa razkužili s klorolom.

Konec februarja 1945 je bila Rdeča armada le še kakih 100 kilometrov od nas. Zdaj nismo smeli več niti k oknu. Prebijali smo zimo in upali na boljše čase...

Že takrat, ko so me ujeli, sem ves čas mislil, kako bi zbežal, vendar ni bilo prave priložnosti. Proti koncu marca 1945 so začeli med nami poizvedovati, kakšen poklic ima kdo. Posebno so se zanimali za rudarje. Pomislil sem, da se mi ponuja priložnost. Zbrali so nas na dvorišču in povpraševali po rudarjih. Zbralo se nas je 500 mož, dali so vsakemu pol obroka kruha in 5 dekagramov salame, kar naj bi zadostovalo za dva dni. Nato so nas v koloni odgnali proti postaji Linz. Spet smo bili v živinskih vagonih. Peljali smo se mimo Buchenwalda in se ustavili kakih 8 kilometrov od tega taborišča na postaji Bera elstern. Izgnali so nas v veliko lopo, kjer so bile postelje v nadstropjih, dobili smo grizljaj kruha in margarine. Naslednji dan smo dobili orodje in začeli delati. Vse naslednje dni smo vstajali ob petih, delali od šestih do dvanajstih in od dveh do šestih. Odmor je bil seveda brez kosila. Iskali smo korenine v zemlji, trgli travo in si iskali lansko sadje. Po enaindvajsetih dneh nas je od 500 ostalo le še kakih 200. Drugi so pomrli od lakote, naporov ali pa so jih pobili stražarji. Vsak dan je kdo poskusil zbežati. Dosti so jih stražarji ponovno ujeli in jih

Drago Zakonjšek

pred nami za opozorilo postrelili. Mrliče smo zakopavali v skupne grobove, pred tem pa posipali s klorom in karbolom. Kljub temu so trupla razpadala in širila neznošen smrad. Dne 16. aprila so nas zjutraj pognali na zborna mesto. Kmalu smo se podali na pot, zdaj peš. Hodili smo skozi gozd, nismo več vedeli, kje smo. Kdor je na poti omagal, je končal pod strelom stražarjev ali pa so ga prebodli z bajoneti. Tisti, ki so razumeli nemško, so pripovedovali, kako stražarji govorijo, da je za nas škoda nabojev. Hodili smo skupaj stari znanci Franc Vozelj, Ivan Kokol iz Zagorja in jaz. Tedaj sva s Kokolom rešila Vozlja, ki je omagal. Držala sva ga vsak s svoje strani in mu pomagala, da ni padel. Z nami je bil tudi Urbanija iz Zagorja. Tako smo 19. aprila prišli v mesto Mametin. Zaprli so nas v neko dvorano, kjer smo bili dva dni brez hrane in vode. Tretji dan so gestapovci prignali nekakšne civiliste, ki so nam prinesli nekaj malega kruha. Gestapovci so ga metali med nas in ves se je porazgubil in zdobil pod našimi nogami. Redkokdo je ušel kako skorjico. Toda do naših ušes je prišla češka govorica. Zdaj smo se mi trije dogovorili za pobeg.

Skupaj je bilo preveč tvegano, zato smo sklenili pobegniti posamič. Na pot smo krenili 27. aprila ponoči. Izkoristil sem priložnost, skočil v grmovje in počakal, da so šli drugi mimo, potem pa sem se skril drugam. Naslednji dan je pobegnil Kokol, za njim Vozelj, nato pa še pokojni Jože Urbanija.

Tisto noč, ko sem pobegnil, sem ostal sam v gozdu blizu kmetije Ludvika Križeka, kot sem kasneje ugotovil. Zjutraj je bilo megleno. Odšel sem proti naselju. Opazil sem, da nekdo pri koritu napaja živino. Prosil sem ga za vodo in kruh. Vprašal me je, če sem eden izmed tistih, ki so bili zaprti v dvorani. Potrdil sem mu, nato pa sledil v hlev. Tam mi je pokazal, kam naj se skrijem. Zlezel sem pod jaso, on pa me je pokril s steljo.

Kmalu zatem sta prišla dva esesovca na kmetijo. Kričala sta na kmeta, da skriva bandite. Seveda je vse zanikal, nakar sta esesovca odšla. Kmet me je nato skril drugam, pod krmo. Nenadoma sta se esesovca vrnila in vse prebrskala, med drugim tudi moje prejšnje skrivališče. Vse kupe krme in stelje sta prebodla s koli. Tudi dihati si nisem upal, da me ne bi slišala. Srce mi je bilo, kot bi tolkli bati. Preden sta esesovca odšla iz hleva, sta se še pošalila s kozo, privezano

zraven mojega skrivališča. Nekaj časa sem še ostal skrit, ves otopel in prestrašen, slišati je bilo samo sopihanje živine. Tako strašno mi je bilo, da ne bi več dolgo vzdržal. Tedaj pa je prišel kmet Križek, me poklical in povedal, da je nevarnosti konec. Povedal mi je tudi novice.

Za prvo silo sem se najedel in napil kar v hlevu, toda vse sem takoj izbruhal. Križekova žena je še tisti dan odšla po nekega zdravnika, ki je bil zaveden Čeh. Zdravnik je kmalu prišel s Križekovo ženo. Vprašal me je, odkod sem doma. Za Trbovlje sicer ni vedel, spominjal pa se je Celja, ker je bil tam leta 1938, ko je potoval po Sloveniji. Pri Križekovih so me oblekli in obuli, me očistili uši in nahranili, seveda počasi. Dne 30. aprila pa so me s kurirjem poslali na osvobodeno ozemlje. Prvega maja sva se s kurirjem javila štabu partizanov v Budjericah. Tam sem srečal prijatelja Vozlja in Urbanija, naslednji dan pa še Kokola. Krepko smo si stisnili roke in se objeli, ker smo se srečno rešili.

Potem so vsakogar izmed nas poslali na počitek in okrevanje. Jaz sem takoj prišel v Bukovino k učitelju Vojtehu Kouklu, kjer sem bil do 22. maja, ko sem se vrnil v domovino.

Drago Zakonjšek

Odmevi na članek »Spominska knjiga s posvetili v partizanskem grobu«

»Želim, da bi se sestali vsi preživeli udeleženci skojevskega tečaja«

je v pismu našemu uredništvu zapisal Ivo Bernard. Isto željo je izrazil tudi Janez Adamič.

»V 9. številki z dne 5. marca 1981 sem v prispevku »Spominska knjiga s posvetili v partizanskem grobu,« po 37 letih na fotografiji, ki je nimam, ponovno zagledal vrsto znanih in dragih obrazov skojevcev 7. skojevskega tečaja,« nam je v pismu zapisal Ivo Bernard iz Ljubljane, Gregorčičeva 13/a. »Prispevek Jožeta Vidica in fotografija udeležencev sta me globoko presunila in vzbudila vrsto spominov, pa tudi spoznanje, da je čas že opravił svoje ter izbrisal iz spomina predvsem tiste, ki sem jih spoznal na tečaju in se naše poti kasneje niso več križale. To spoznanje je tudi boleče, saj smo bili skojevci na tečaju medsebojno povezani kot člani ene družine, si eden drugemu pomagali in delili vse skrbi ter zagate, pa tudi veselje. Po toliko letih zveni morda to nekoliko napihnjeno, vendar je in ostane dejstvo, da nas je skojevce še posebno močno povezovala zavest pripadnosti Skoju in našemu skupnemu boju.

Najprej vam želim dati podatke o udeležencih 7. skojevskega tečaja, ki je bil junija in julija 1944. leta v Kotu pri Semiču. Udeleženci so bili terenski ali brigadni funkcionarji SKOJ. Bilo nas je 18, prišli pa smo iz vseh krajev Slovenije, razen s Štajerske. Tečaj je vodil Ferdo Godina.

Ko zrem v staro fotografijo, me prevzema želja, da bi se vsi preživeli tečajniki ponovno sestali in si obudili spomine na tiste nepozabne dni. Posebno na tiste, ki so žrtvovali svoja mlada življenja za domovino, v kateri svobodno živimo in ustvarjamo pogoje za še lepše življenje.

Ali bi lahko bil pobudnik za takšno srečanje ob 40-letnici revolucije TV-15?

No, zdaj pa nekaj mojih spominov na Švejka.

Mislim, da sem ga spoznal jeseni 1943. leta na Gorenjskem. Če me spomin ne vara, je prišel iz Dolomitskega odreda. Odgovarjal je za delo mladincev in skojevcev v Poljanski dolini (v tem rajonu). Jaz sem bil takrat inštruktor pri oblastnem komiteju SKOJ za Gorenjsko.

Najbolj živ spomin na Švejka imam s poti iz škofjeloških hribov v dolino in prek Save. Jaz sem šel v kamniško, Švejka pa v kranjsko okrožje. Nekje pod Škofjo Loko smo ponoči šli čez Sorro. Na drugo stran reke smo šli po jeklenih vrveh, ki so ostale od požgane brvi. Okrog polnoči smo se približali železniški progi pri Retečah ali Godoviču. V največji tišini smo se previdno mimo hiš bližali železniški progi, ko je nenadoma pripeljal vlak. Pritajili smo se ob hišah in počakali, da je vlak odpeljal naprej, potem pa smo se spet korak za korakom in napetih ušes bližali

Takole nam je Ivo Bernard označil skojevce in skojevke na fotografiji: 1. Milena, poročena Gašperšič, stanuje v Rušah pri Mariboru; 2. Tone, sekretar SKOJ Belokranjskega odreda, doma iz Bojanje vasi nad Metliko. 3. Micka, menda je prišla s Kočevskega; 4. Zofka, zaposlena v Celju (SIS za zdravstvo); 5. Gubec, sekretar SKOJ Gubčeve brigade, menda je njegovo pravo ime Pakj; 6. Vida ali Vanda. Na tečaj je prišla iz Brkinov oziroma okolice Ilirske Bistrice; 7. Švejka; 8. Domnevam, da je prišla iz Primorske; 9. Peter šoštar, sekretar SKOJ Cankarjeve brigade, živi v Ljubljani, nazadnje direktor Rašice; 10. Ivo Bernard. Na tečaj sem prišel kot član pokrajinskega odbora ZSM za Gorenjsko in sekretar okrožnega komiteja SKOJ Kamnik; 11. Draga (?) 12. Vojko; 17. Janko; 18. Stana (?).

Takole je Ivo Bernard na skojevskem tečaju v Švejkovo spominsko knjigo narisal bombaša in napisal geslo.

progi. V tej strogi tišini je Švejka začel brundati svojo priljubljeno pesem: Poj karabinka... Opozoril sem ga na tišino, on pa mi odvrne, da zdaj ni nobene nevarnosti več, ker je vlak že mimo in so se morebitne sovražne zasede že umaknile. In začel je malce objestno še glasneje peti: Poj karabinka pesem o naši borbi...

Na drugi strani proge smo se pod majhno vzpetino

znašli na odprtem zemljišču. Tedaj pa je v Švejkovo petje nenadoma s tiste vzpetine zalajala strojnica nemške zasede. Okolico so razsvetlile rakete in med silovitim obstreljevanjem smo se po trebuhu plazili naprej čez blatne njive proti Jeprci. Pred glavno cesto Medvodpeti: Poj karabinka pesem o naši borbi...

To fotografijo nam je poslal Janez Adamič iz Ljubljane z navedbo, da so na njej od leve na desno: Olga iz Velikih Lašč, Janez Adamič, Micka z Notranjske in Tatjana s Primorske.

sta odzvala, mi ju nismo mogli čakati, zato smo šli naprej. Pri Smledniku smo šli po mostu čez Savo in zjutraj smo prispeli na Komenško Dobravo, kjer je bil sedež kamniškega okrožja. Za usodo Švejka in drugega tovariša nismo vedeli, vendar smo bili prepričani, da sta se umaknila v drugo smer, ker nismo slišali nobenega krika. Na naše veliko veselje sta čez dva dni prišla za nami na

Komenško Dobravo in naša skrb se je spremenila v prijateljsko zafrkavanje Švejka, češ da je on s svojim petjem zakrivil, da je karabinka res zapela, samo ne naša.

S Švejkom sva se ponovno srečala na skojevskem tečaju v Beli krajini. Švejka je imel s seboj majhno spominsko knjizico in me prosil, naj mu nekaj narišem in vpišem v to knjizico. Tako sem mu

narisal bombaša, napisal borbeno geslo in se podpisal. Sploh je imel Švejka s to spominsko knjizico veliko veselje in nas je nenehno naprošal, naj mu v njo kaj napišemo. Kdo bi si takrat mislil, kakšna bo Švejkova usoda in pot te knjizice.

Po tečaju se je Švejka vrnil na Gorenjsko, jaz pa sem bil določen za delo na Štajerskem. Takrat sem Švejka videl zadnjič. Po vojni sem zvedel, da je padel, bolj točne podatke pa sem razbral šele iz prispevka Jožeta Vidica v vašem časopisu.

Janez Adamič, Mesarska 4, Ljubljana, pa nam je pisal: »Skupinsko fotografijo skojevcev in skojevke skojevskega tečaja imam tudi jaz in mi je drag spomin. Tudi jaz imam spominsko knjigo s posvetili skojevcev, katero sem pripravljen posoditi, da boste primerjali podpise tečajnikov s Švejkovo spominsko knjigo.

Lojzeta Podobnika-Švejka sem spoznal na tečaju oziroma štirinajst dni prej v Podzemlju pri Metliki, kjer smo se zbirali in čakali skojevce z Gorenjske in Koroške. V teh dneh so nastale fotografije, ki vam jih pošiljam (Adamič nam je poslal tri fotografije in eno od teh objavljamo).

Na fotografiji, ki je bila v Švejkovem grobu, sem prepoznal deset udeležencev: Dragico, Tatjano, Olgo, Vando s Koroške, Vido iz kamniškega okrožja (padla je v neki zasedi), Vojka, Iva, Petra, Švejka in Gubca. Druge bi verjetno prepoznal Peter Šoštar, zaposlen v Pletenini, Rašica. Pa tudi Dragica, ki zdaj stanuje v Ljubljani (Poljane), in Olga iz Velikih Lašč.

S tistimi, s katerimi se občasno srečam, se večkrat pogovarjamo, kako bi bilo lepo, da bi se vsi tečajniki še enkrat srečali nekje v Ljubljani. Kar zadeva Švejka, se spominjam, da je bil živahen in resen fant, znal je razživeti družbo in vsi smo ga imeli radi. Sploh pa je bilo lepo naše tovarništvo. Po osvoboditvi sem dvakrat obiskal Gradnik. Prvič ob odkritju spominske plošče, kjer je bil tečaj, drugič na trgatvi.

Bernardu in Adamiču se zahvaljujemo za posredovane podatke. Kar pa se tiče predloga, da bi naše uredništvo prevzelo pobudo za srečanje nekdanjih udeležencev 7. višjega skojevskega tečaja, smo pripravljeni pomagati, kolikor nam dopuščajo možnosti. Za začetek pa tole sporočilo: Vsi udeleženci omenjenega tečaja naj pošljejo svoj naslov našemu uredništvu, mi bomo vse te naslove izročili Ivu Bernardu, ki naj skupno z Janezom Adamičem in vodjo tečaja Ferdom Godino predstavlja iniciativni odbor za takšno srečanje. Morebiti bi morali slišati še mnenje tovarišev iz CK ZKS, da bi organizirali srečanje udeležencev vseh tečajev.

MARIBOR

Uspešna ustvarjalna in raziskovalna dejavnost

Dejavnost muzeja NO Maribor je bila že doslej zelo intenzivna. V tem času so pripravili 74 stalnih, občasnih in tematskih razstav, ki si jih je ogledalo blizu 390.000 delovnih ljudi in občanov. V ta sklop sodijo tudi tri nove stalne razstave: Partizansko Pohorje na Osankarici, razstava v njihovem oddelku v Ljutomeru (le-ta se uvršča med največje lokalne razstave NOB v Sloveniji), razstava pri Duhu na Ostrem vrhu, razdeljena na dva dela; prvi je posvečen Djuri Djakoviču in Nikoli Hecimoviču ter dejavnosti KPJ ob severni meji, druga pa prikazuje Lackov odred in narodnoosvobodilni boj ob severni meji oziroma na Kozjaku.

Med tematskimi in občasnimi razstavami velja posebej opozoriti: Maribor 1936 (ob 40. obletnici tekstilne stavke), Boj za Maribor in severno mejo 1918-1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva (ob 60. obletnici teh bojev), Bančništvo, finance in računovodstvo v NOB. Lani pa so tudi začeli pripravljati veliko tematsko razstavo 14. divizija na Štajerskem. Poleg tega so muzejski delavci postavili tematske in občasne razstave tudi v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, ustanovah v Mariboru in v drugih krajih.

V zadnjih štirih letih so zbrali tudi precej zgodovinskega gradiva; 5.095 enot, največ 1976. leta (2.144) in lani (1.853).

Raziskovalna dejavnost je bila prav tako močno zastopana. Muzejski delavci so pripravili 9 samostojnih publikacij, med njimi so bila 3 obsežnejša dela nagrajena s štirimi republiškimi in z eno zvezno nagrado. Izšlo je pravzaprav še več samostojnih publikacij, kjer so sodelovali mariborski muzejski delavci s svojimi prispevki. Razen tega so le-ti napisali večje število razprav, člankov, poročil in drugih vrstiv sestavkov v znanstvenih in strokovnih revijah ter časopisih; v zadnjih štirih letih kar 172 prispevkov. Muzejski delavci so podali 13 referatov na znanstvenih in strokovnih posvetovnih, 3 na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Mariboru 1978. leta.

Sestavili so še več internih poročil in ocen o zgodovinskih delih za novejšo zgodovino. Med drugim za zgodovinsko komisijo pri republiškem odboru ZZZ NOV Slovenije, za svet fonda 4. julij pri zveznem odboru ZZZ NOV Jugoslavije in za založbo Obzorja Maribor. Pripravljajo monografije: NOB na slovenističnem območju, okupacija in NOG v Mariboru, o Lackovem odredu, Mariborsko okrožje KPS in OF z 1941-1945 in NOG na slovenskem Štajerskem 1941-1945, ki ga pripravljajo skupaj z zunanjimi sodelavci. V tej zvezi so v muzeju NOG izdelali več tisoč kartotek o padlih borcih in žrtvah fašističnega nasilja. Muzejskim delavcem je uspelo sestaviti kartoteke za večino današnjih občin, narediti jih morajo le še občine Trbovlje, Hrastnik, Celje, Sevnica in Brežice. Sodelovali so še pri drugi dopolnjeni izdaji Kljub vsemu odpor. Delo bo izšlo v prvi polovici letošnjega leta v treh knjigah in obravnava NOG v Mariboru. Potem so delovali v uredniških odborih več zgodovinskih publikacij in pri pripravi Pregleda zgodovine KPJ.

Muzejski delavci so nudili veliko pomoč pri številnih prireditvah, ki so bile povezane z razvijanjem izročil NOB in revolucije, v pripravah novih spominskih obeležij, posredovali so gradivo šolam za pouk zgodovine NOB, sodelovali pri tekmovanjih iz poznavanja zgodovine NOB in revolucije. Veliko stikov so imeli tudi s posamezniki, ki so prihajali v muzej po podatke, izpiske, razna potrdila, dokumentarne fotografije, ali pa so proučevali njihovo arhivsko gradivo in literaturo. To je sicer pomenilo za tuje določeno obremenitev, saj so jim morali nuditi potrebno strokovno pomoč pri tem delu. Tega ni bilo malo; iz podatkov je namreč razvidno, da je prišlo v zadnjih štirih letih 4.199 strank.

Razen tega so delovali muzejski delavci v strokovnih in samoupravnih organih ter družbenopolitičnih organizacijah. Bili so tudi člani komisije za zgodovino pri predsedstvu ZZZ NOV Slovenije, komisije za zgodovino pri svetu fonda 4. julij pri zveznem odboru ZZZ NOV Jugoslavije, komisiji za vprašanje zgodovinskega pisa pri marksističnem centru CK ZKS, komisiji za proučevanje zgodovine ZKS pri predsedstvu CK ZKS, sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri predsedstvu republiške konference SZDL, sosveta za TV nadaljevanje Velike bitke v Jugoslaviji pri republiški konferenci SZDL, koordinacijskega odbora za obeleževanje imena in dela Josipa Broza Tita pri republiški konferenci SZDL, komiteja za kulturo SRS.

Bili pa so tudi predsedniki zgodovinskega društva Maribor, sveta za ohranjanje revolucionarnih izročil in spomeniško varstvo ter sveta za kulturo pri predsedstvu občinske konference SZDL Maribor in izvršnega odbora kulturne skupnosti Maribor.

DRAGO MIKLAVEC

MARIBOR

Z borčevsko odločnostjo in doslednostjo

Organizirano delovanje v na novo ustanovljenih občinskih odborih ZZZ NOV, krepitev kolektivnega dela, osebne odgovornosti, stalno spremljanje nora in družbenopolitičnih dogodkov doma in v svetu so bile nekatere glavne misli, ko so borci ZZZ NOV Maribor razpravljali in ocenjevali varnostno politične razmere doma in v svetu na petkovi seji, katere se je udeležil tudi Adolf Arigler, član republiškega odbora ZZZ NOV Slovenije.

Ob tem so poudarili, da bodo borci še bolj kot doslej z vso zavzetostjo sodelovali pri krepitvi naših varnostnih razmer, vključujoč njihovo delovanje pri uresničevanju vseh oblik usposabljanja ljudske obrambe in družbene samozastite ter stabilizacije gospodarstva. V razpravi so opozorili na številne primere in zahtevali pojasnilo, zakaj se določene zadeve ne izvajajo tako, kot je bilo dogovorjeno, bodisi v občinskem, republiškem ali pa celo na zvezni ravni. Borci so do negativnih pojavov še kako občutljivi in zahtevali odločnejše ukrepe, da bi končno dosegli pri nas vsepovsod red in disciplino.

Ko so sprejeli akcijski program za leto 1981-1982, so se zavzeli, da se bodo borci kot celota z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami in ostalimi dejavniki potegovali za to, da bodo predreferendumska stališča, ki so bila posredovana delovnim ljudem in občanom v zvezi s preoblikovanjem sedanje občine v šest novih, glede delovanja upravnih organov, prenašanja pristojnosti in njihove administracije tudi tako uresničena.

Posebno pozornost bodo posvetili volitvam novih delegacij v vodstva občinskih in krajevnih odborov za mandatno obdobje v letu 1982, volitvah v občinske skupščinske organe, doslednemu izvajanju delegatskega sistema v družbenopolitičnih organizacijah in tistim nalogam, ki so povezane z delom samoupravnih interesnih skupnosti ter družbenih dejavnosti.

Osrednjo skrb bodo namenjali urejanju socialne varnosti borcev, izboljšanju zdravstvene varstva, delovanju dispanzerja za borce, patronažni službi, vključujoč sosedsko pomoč. Za reševanje stanovanjskega vprašanja bodo za naslednjih pet let sodelovali pri sestavi prioritete last. V glavnem gre za zamenjavo stanovanj.

Zivljenjska raven kmetov-borcev in njihova posojila prav gotovo predstavljajo poseben problem. Tega se bodo lotili tako, da bodo najprej izdelali pregled vseh prizadetih, potem pa se bodo v sodelovanju z ostalimi dejavniki dogovorili, kako bi začeli sistemsko reševati tovrstno problematiko. Temu so pravzaprav še doslej posvečali potrebno pozornost, vendar teh problemov še niso mogli rešiti, saj terjajo pomoč širše družbenopolitične skupnosti.

Da bi vse te še in še ostale naloge čim bolj uresničili, so jih v akcijskem programu razdelili na tromesečje, seveda s tem, da so točno določili, kdo je njen nosilec in kdo zanj pripravi poročilo.

Zaradi uspešnejšega in enotnega reševanja in skupnih interesov s področja zdravstvenega varstva in socialnega skrbstva, so se po prejšnjem soglasju šestih občinskih odborov ZZZ NOV dogovorili, da bodo na ravni posebne družbenopolitične skupnosti ZZZ NOV Maribor opravljali zadeve, kot so: sodelovanje z dispanzerjem za borce NOV, usklajevanje meril za enotno urejanje občinskih priznavalnin, reševanje stanovanjskih zadev, skrb za nego bolnika na domu, nadaljnji razvoj koristnega zdravljenja borcev in vojaških vojni invalidov, sodelovanje z organi naselja ZZZ NOV Pohorje v Valovinah ter z drugimi rekreacijskimi zdravstvenimi ustanovami.

Končno je tudi stekla beseda o pripravah letošnjega praznovanja štiridesetletnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti.

DRAGO MIKLAVEC

LJUBLJANA

Tekmovanje treh krajevnih skupnosti

Tri krajevnne skupnosti - Bratov Babnik, Dolomitski odred in Dravljice - so napovedale medsebojno tekmovanje v čast 40-letnice ustanovitve OF. Tekmovanje je v okviru znane vsakoletne ljubljanske akcije za čisto in zeleno Ljubljano.

To tekmovanje v teh treh krajevnih skupnostih se začne med hišami in sicer stanovanjski blok s sosednjim stanovanjskim blokom, ulica s sosednjo ulico, naselje s sosednjim naseljem, industrijski, obrtni in kmečki obrati s podobnimi obrati ter končno celotna krajevna skupnost z obema ostalima krajevnima skupnostima.

Tekmovanje poteka pod geslom: Tekmuj, da ne boš zadnji!

Vsak, prav vsak, lahko prispeva svoj delež k povečanju lepote okolja ter s tem k prijetnejšemu počutju v delovnem, bivalnem ali rekreacijskem urejenem, čistem in ocvetličanem okolju.

SGL

KRANJ

Program dela partizanskih kurirjev Gorenjske

Partizanski kurirji Gorenjske so na letni skupščini sprejeli obširen program dela za to in prihodnje leto. Predvidevajo, da bodo sodelovali na vseh proslavah 40-letnice vstaje in sicer v sodelovanju z organizacijami ZZZ NOV, domoljubnimi odbori, delovno organizacijo PTT Gorenjske in drugimi DPO na svojem območju. Z vsemi močmi se bodo potrudili, da bodo zbrali vse gradivo za pisanje monografije in romana Kurir. Sodelovali bodo pri organizaciji in izvedbi Kurirčkovih pošte. Pri tem se bodo največ angažirali pri pripovedovanju zgodovine o nekdanjih kurirskih zvezah.

Obiskali bodo pionirski odred G 34 v Lomu pod Stročičem. Sodelovali bodo na tradicionalnem pohodu Po poteh partizanske Ljubljane in odkrili še preostalih 31 spominskih obeležij na območjih, kjer so bile med NOB kurirske postaje na Gorenjskem. Ob odkritju obeležja kurirski postaji G-1 v Podlonku pri Železnikih bodo organizirali srečanje vseh preživelih partizanskih kurirjev, ki tačas prebivajo na Gorenjskem. Ob tej priložnosti bodo jubilejantom 60-letnikom in starejšim izročili posebna spominska priznanja. Obiskali in obdarili bodo bolne in na posteljo privezane tovariše kurirje. Skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami bodo sodelovali na tradicionalnem smuku karavanskih kurirjev, ki je posvečen spominu na tragičen dogodek, ko so padli kurirji postaje G-22 na Pristavi v Javorniškem rovtu nad Jesenicami.

BRANKO BLENKUŠ

CERKNO

Ob uspelem pohodu na Porezen

Šesti zimski spominski pohod, na prvo pomladno nedeljo v počastitev boja, preboja in žrtve 24. in 25. marca 1945 na Poreznu in v vaseh pod njim, je uspel. To predvsem zaradi lepega vremena, ki je bilo naklonjeno okrog 5.000 ljubiteljem gora. Žal se niso mogli vsi zaradi časa, ki je priganjal na slovesnost na vrhu, zvrstiti pred okenci zasnežene koč, da bi potrdili spominske legitimacije. Mogoče bi kazalo tudi pohod na Porezen pripraviti v dveh dneh, sicer pa organizatorjem (odborom enot Gorenjskega vojnega področja, Kosovelove brigade, Inženirskega bataljona 31. divizije, DPO Cerkna in seveda PD Cerkno) vse priznanje ne samo za brezplačen čaj udeležencem, temveč tudi za markirane poti iz Davče, Petrovega brda, Podbrada, Cerknega prek Poč in mimo koč lovske družine Otavnik prek istoimenskega hriba z zastavicami pokrovitelja, ko se po jih žal nekateri vračajoč jemali za spomin (!), in še sreča, da ni bilo megle.

Omeniti velja ugotovitev, da je vedno več organiziranih skupin planinskih društev tudi na Poreznu, toda žal kar številni organizatorji teh izletov niso predvideli udeležbe na sklepih slovesnosti v dolini, ki je bila tokrat pri obnovljeni grobnici v Orehku. Iz Cerknega so imeli odhode svtobusov ob uri, ko se je začela sklepna slovesnost. Vedeti je namreč treba, da je v boju na Poreznu padlo 32, ranjenih pa je bilo 36 borcev. Štab 13. SS policijskega polka je nato zagrešil strahoten zločin. Dne 24. marca je pri Zapraviču in v Gorjah ukazal postreliti 39 ujetnikov, naslednjega dne pa na območju Jesenica-Orehk-Ravne, zahodno od Cerknega, še 106, skupaj 145 borcev in bork, ki se niso mogli prebiti na plan iz podzemeljskih betonskih hodnikov nekdanjih italijanskih utrdb na Poreznu. Zato sta slovesnosti na vrhu in v dolini v Jesenici oziroma Orehku celota. To bi morali organizatorji izletov upoštevati v prihodnje. Toda ker veliko udeležencev ne sestopa prek Otavnika na sklepno slovesnost, bi bilo prav, da bi bile spominske slovesnosti v Zapraviču in Gorjah, kjer so nemški krvniki morili in streljali ujete partizane na Poreznu.

In še predlog organizatorjem pohoda na Porezen. Kaj ko bi poti, ki vodijo na Porezen, poimenovali po enotah, ki so bile takrat na Poreznu? Poti iz Davče bi poimenovali po Gorenjskem vojnem področju, iz Podbrda oziroma Baške grape po Inženirskem bataljonu 31. divizije, iz Cerknega prek Poč po kulturni skupini 9. korpusa, pot iz Porezna prek Otavnika na Jesenice pa po Kosovelovi brigadi. Pa še to: prav bi bilo, ko bi opisane dogodke 24. in 25. marca strnili v brošuro podobno, kot so to storili organizatorji pohodov na Stol in Snežnik, kajti tri vrstice na zadnji strani spominske legitimacije zimskih vzponov na Porezen - »Namen pohoda je počastitev spomina junakov in njih borbe z okupatorjem dne 24. 3. 1945.« - so očitno preskromna pa tudi nepopolna informacija mladim udeležencem. In nenavsezadnje, žal, bo tudi vedno manj živih prič na spominskih pohodih, pa ne bi kazalo predolgo odlašati.

STAŠ

BRINOV GRİČ

Kurirčkova pošta potuje

Na Brinovem griču pri Idrijskem logu pri Črnem vrhu nad Idrijo, tam kjer je bilo eno prvih partizanskih taborišč na Primorskem, tam, kjer je 23. februarja 1943 podlegel smrtnim ranam legendarni primorski narodni heroj Janko Premrl-Vojko, tam je danes »Koča Vojkove čete« in pod njo je slovesno začela letošnjo pot Kurirčkova pošta po Primorski.

Čeprav je bila sobota prvi spomladanski dan, je bilo pri Koči Vojkove čete preveč snega, tako da je tja ponesla venec delegacija planinsko obutih pionirjev, mladih teritorialcev, ki sta ju spremljala Ciril Kumar, sekretar občinskega odbora ZZZ NOV in član UO PD Idrija Leopold Kogej, sicer Vojkov soborec. Ko se je ta skupina vrnila z Brinovega griča, se je ob cesti začela slovesnost. Potem ko so ostali črnovrški pionirji zapeli nekaj pesmic, je Magda Habe takole začela slovesnost: »Pionirji odreda Janka Premrla-Vojka s Črnega vrha smo sprejeli častno nalogo in pripravili poti, postavili javke, določili kurirje ter kulturni program. Ze ob srečanju vojkovcev smo se pogovarjali, od kje naj bi krenila Kurirčkova pošta. Borci so predlagali, naj bi odšla z Brinovega griča. Zakaj? Tu se je med NOB zadrževal s svojo četo in tudi umrl Janko Premrl-Vojko, narodni heroj, legendarni junak in borec Primorske. Njena pot bo vodila po njegovih poteh in mimo kraja, kjer je bil smrtno ranjen. Vsa leta dosedaj je bila torbica s pozdravi in s čestitkami namenjena tovarišu Titu, ker pa njega ni več, je torbica zaobljuba, da bomo šli po njegovi poti naprej. Predali jo bomo predsedstvu SFRJ. Spominjamo se 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in 20-letnice neuvrčenosti, zato bo letošnja Kurirčkova torbica posvečena tem jubilejem. Kurirčkova torbica je vez med borci in pionirji. Ob njej obujamo spomine na težke vojne dni in borci nam iz svojih bogatih izkušenj marsikaj svetujejo: kako urejati svet, da bo naše življenje lepše.

Za domovino - po Titovi poti naprej!«
Zatem je pionir Ivan Kavčič, ki je torbico prinesel iz Koče Vojkove čete, izročil s pismom Magde in pismom predsedstvu SFRJ prvi pionirski kurirski trojki proge P. To so bili Marko Čuk, Andrejka Rupnik in Robert Rudolf. Srečno pot je pionirjem kurirjem zaželel sekretar osnovne organizacije ZK KS Črni vrh Milan Leban.

Do spominskega obeležja, kjer je bil heroj Vojko smrtno ranjen v Idrijski Beli, so Kurirčkovo torbo prinesli Bogdan Bonča, Boltež Trček in brata Jože in Jurij Pivk s Črnega vrha in jo predali idrijskim pionirjem. Potem ko so si izmenjali geslo in reklo, so jo prevzeli Bojana Novak, Franko Kenda, Bojan Brus, Primož Rupnik, Jolanda Velikonja in Dominika Medved. Ti so jo potem prinesli ilegalno v Idrijo, žal jih ni nihče pričakal, niti jim zaploskal ne v mestu in ne na šoli. Kurirsko torbo so pionirji-kurirji, ki so prehodili v sobotnem dopoldnevu kar dolgo pot, oddali hišnici OS NH Jože Mihevc-Rudar, ki je bila takrat edina v šolskem poslopu. V ponedeljek, ko je bil delovni dan, pa je bil verjetno odhod iz Idrije slovesnejši?!

STAS

LIPNICA

Slovesnost v spomin na Staneta Žagarja

V počastitev spomina na narodnega heroja Staneta Žagarja, člana CK KPS in glavnega poveljnika slovenskih partizanskih čet, ki je padel 27. marca 1942. leta na Rovtu nad Crngrobom, bo v petek, 27. marca 1981, ob 15.30 uri v Lipnici pri Kropi pri spomeniku, njegovem doprsnem kipu, žalna slovesnost. Komemoracijo organizira KO ZB NOV Srednja Dobrava. V kulturnem programu bodo predvsem sodelovali učenci osnovnih šol Stane Žagar iz Lipnice in Kranja, kjer je bil narodni heroj Stane Žagar pred vojno učitelj na Srednji Dobravi.

CIRIL ROZMAN

NOVA GORICA

Partizansko šolstvo na Primorskem

V torek, 17. marca, je bila v Novi Gorici seja odbora za zbiranje zgodovinskega gradiva o slovenskem partizanskem šolstvu na Primorskem. Sejo je vodila predsednica odbora Vida Blažko, ki je v uvodnem poročilu obrazložila do sedaj opravljeno delo. Zatem so posamezni člani poročali o opravljenih nalogah, za katere so bili zadolženi. Po poročilih ugotavljamo, da so do sedaj veliko storili, vendar jih čakajo še obsežne in zahtevne naloge.

Na seji so ugotovili nujnost, da se angažirajo mediji javnega obveščanja tudi na področju delovanja slovenskega partizanskega šolstva na Primorskem, posebno pa RTV in Primorske novice. Razen v drugih oddajah naj bi radio uvrstilo na tematiko zlasti v oddajo Še pomnite tovariši! Prav bi bilo, da tu sodeluje tudi studio radia Koper in studio RTV Koper pa tudi radia Nova Gorica. Nesporno je, da je o slovenskem partizanskem šolstvu na Primorskem primerno in vredno več spregovoriti kot doslej.

O slovenskem partizanskem šolstvu na Primorskem je precej »živega« gradiva, ohranjena so zelo zanimiva in dragocena pričevanja učiteljev slovenskih partizanskih šol, saj je bilo med NOB na Primorskem kar 340 partizanskih šol s 16 tisoč učenci in 481 učitelji, od katerih jih je po nepopolnih podatkih 19 padlo v NOB. Padlim učiteljem nameravajo postaviti spomenik. Za zgodovino slovenskega partizanskega šolstva na Primorskem bodo dragocena tudi pričevanja in spomini takratnih učencev teh šol in pa seveda tudi še živečih staršev. Težko si je predstavljati ponos in radost, ki je takrat žarela iz slovenskih src primorskega življa, iz src ljudi, ki so dolgi petindvajset let ječali pod fašistično raznarodovalno politiko. In ta ponos in radost sta tudi danes živa v nas in živeča bosta v srcih vseh bodočih mladih generacij.

Prvi tečaj učiteljev slovenskih partizanskih šol na Primorskem je bil junija 1944 v Gorenji Trebuši. Vsi, ki so bili na tem tečaju, bodo opisali svoje vtise in spomine s tega tečaja.

Na seji so razpravljali tudi o vprašanju podelitve domicila učiteljem slovenskih partizanskih šol na Primorskem, o evidenci teh učiteljev, ki ni popolna, o finančnih vprašanjih za izvedbo nalog in podobno.

Avtorstvo knjige o zgodovini slovenskega partizanskega šolstva na Primorskem bodo poverili profesorju Slavku Kretiču.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

SLOVENJ GRADEC

Pokrajinski muzej revolucije

Dejavnost Muzeja ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu je doslej potekala v okviru Zavoda za kulturo Slovenj Gradec. Zajemala je območje štirih koroških občin. V preteklih letih se je pokazala nujnost razširitve in preureditve dosedanjega muzeja, tako muzejskih prostorov kot tudi delovnega območja in nujnost vključitve vse zamejske Koroške.

Prvo pobudo za organiziranje muzejske delovne organizacije so se začele uresničevati v začetku leta 1977, podprli pa so jih: sekcija muzejev ljudske revolucije in oddelkov NOB v muzejih Slovenije, svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij ter za spomeniško varstvo pri republiški konferenci SZDL in osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani. S sredstvi Kulturne skupnosti Slovenije so se oktobra 1977 vsa potrebna dela začela, nadaljnja sredstva zanje pa so zagotovile kulturne skupnosti in delovne organizacije koroških občin. S tem je bila v glavnem zagotovljena materialna osnova za ustanovitev samostojne delovne organizacije.

Svet muzeja ljudske revolucije Slovenj Gradec je na več sejah obravnaval reorganizacijo dosedanjega muzeja in s povečanjem razstavnih prostorov, razširitvijo delovnega območja na ozemlje vse Koroške postavil zahtevo, da muzej dobi nov status pokrajinskega muzeja, ter da mu dodelijo nove delovne naloge. Obenem so zahtevali osamosvojitve muzeja. Opozorili so jih namreč, da novi muzej kot ustanovno pokrajinskega značaja ne more biti več sestavni del zavoda za kulturo, ki ima značaj občinske ustanove. Tako je muzej začel posloovati z novim letom 1981 kot samostojna delovna organizacija – Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenjem Gradcu.

Kljub številnim oviram, ki so ob delu še vedno pojavljajo, je otvoritev prenovljenega in razširjenega muzeja določena za 25. april 1981. To pa je hkrati tudi 30. obletnica obstoja tega pomembnega muzeja.

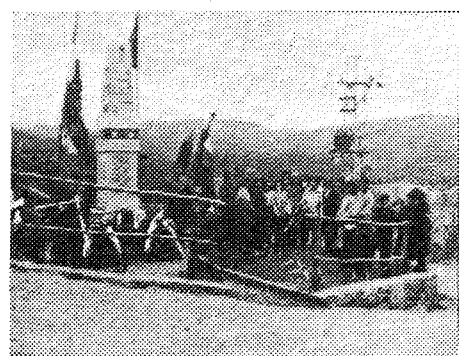
ADOLF ANKON

KOZJANE

Padlim borcem v spomin

Dne 15. marca 1981 smo se zbrali aktivisti Južnoprimorskega okrožja, borci prve Brkinske čete, borci Istrskega odreda, vaščani in drugi občani in se poklonili na Kozjanah padlim borcem Brkinske čete dne 13. marca 1943, padlim iz vasi Kozjane in žrtvam fašističnega nasilja iz Kozjan.

Slavnostni govornik narodni heroj Karlo Maslo-Drago, ki je tudi ustanovitelj prve Brkinske čete 20. aprila 1942 skupaj z Alešem Sorto-Prešernom, je obudil spomine na težke in junaške boje te čete. Poudaril je tudi nesebično pomoč prebivalstvu brkinskih vasi, ki je borce hranilo in varovalo. Kljub množičnim aretacijam, požiganju, streljanju in obešanju talcev, mučenju, pregonu ljudi v zapore in koncentracijska taborišča, to ljudstvo ni klonilo. Še huje se je uprlo sovražniku in pod vodstvom velikega voditelja tovariša Tita utrla pot v svobodo.

Učenci osnovne šole iz Divače so pred spomenikom izvedli kulturni program.

Učenci osnovne šole iz Divače so s kulturnim programom počastili padle na Kozjanah, ki so dali življenje, da bi prihodnji rodovi lepše in boljše živeli.

Na Kozjanah smo si ogledali tudi skrbno urejeno muzejsko zbirko fotografij in dokumentov Istrskega odreda ter ohranjenih predmetov iz bolnišnice Zalesje.

JOŽE PETKOVŠEK-BRANKO

PODANANOS

Prispevki za spomenik

S srednjeročnim programom 1981–1985 so si krajanji Podnanosa zastavili plan nalog, s katerimi bi zadostili svojim potrebam, ki so v krajevni skupnosti prisotne že vrsto let. Ena izmed teh nalog je tudi postavitev spomenika narodnemu heroju Janku Premrlu Vojku in padlim za svobodo. Družbenopolitične organizacije na vasi so se zavedale, da bomo te probleme rešili le s skupnimi močmi krajanji sami. Zato moramo nadaljevati že pred letom začeto akcijo za postavitev omenjenega spomenika. Toda borci se starajo, umiramo. Naše število je vsak dan manjše. Zato upamo, da nam bo priskočila na pomoč širša družbenopolitična skupnost in vsi napredni krajanji v krajevni skupnosti.

Leta 1983 bomo Primorci slavili 40. obletnico vstaje primorskega ljudstva in zgodovinskega sklepa Avnoja o priključitvi našega ozemlja Jugoslaviji. S spoštovanjem pa se bomo spomnili tudi 40. obletnice smrti našega narodnega heroja Vojka. V tem, za nas Primorce tako pomembnem jubilejnem letu, želimo te dogodke počastiti z odkritjem spomenika Vojku in 26 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja.

Janko Premrl Vojko je naš rojak in jugolovanški heroj. Po svojih junaških delih je bil znan po celi Primorski. Posebno priljubljen je bil na Idrijskem, Tolminskem in Vipavskem, kjer je s svojo mladostno vneto dvigal ljudi v boju proti fašizmu.

V letu 1980, ko je akcija zbiranja prispevkov za spomenik stekla, smo zbrali 39.310 din. Zahvaljujemo se vsem, ki so to našo akcijo že podprli in jih hkrati vabimo še k dveletnemu sodelovanju.

Trdno smo prepričani, da v tej akciji ne bomo sami. Širom po Sloveniji žive njegovi borci, borci brigade Janka Premrla-Vojka, aktivisti in drugi, ki so ga poznali, spoštovali in ljubili in da bodo radi to našo akcijo podprli s svojimi prispevki na: Združenje borcev NOV Podnanos, žiro račun 52-010-70786 – za spomenik.

Vsem, ki se boste odzvali tej naši akciji vnaprej najlepša hvala za nepozabljeno in že tolikokrat uspešno izpeljano geslo »solidarnost«.

ZB NOV PODNANOS

Poziv

Letos mineva 40 let od vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, 40 let NOB in socialistične revolucije ter 40 let, ko je nemški okupator izgnal iz njihovih domov desetstisoče zavednih Slovencev.

Svoj drugi dom so izgnanci našli v vaseh in mestih Srbije ter širom Jugoslavije. Velika večina je našla toplo in prijateljsko zatočišče pri srbskih bratih in sestrah, ki so domačinsko skupaj z njimi preživljali težave vojne vihre ter prenašali nadčloveške napore in trpljenje.

Obenem mineva 20 let od odhoda prvega Vlaka bratstva in enotnosti, ki je postal tradicionalni simbol utrjevanja in ohranjanja revolucionarnih tradicij NOB ter pomemben prispevek nadaljnjemu razvoju in krepitvi bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Vlak je postal največja manifestacija povezovanja med slovenskimi izgnanci in njihovimi domačini, postal je porok, da velika duhovna bogastva in revolucionarne izkušnje preteklosti ne bodo nikjer zamrle. S to manifestacijo se tradicije NOB uspešno prenašajo na mlajše rodove.

S tem v zvezi sta oba republiška koordinacijska odbora za organizacijo Vlaka bratstva in enotnosti v SR Srbiji in v SR Sloveniji, v soglasju z vsemi sodelujočimi občinami sklenila, da v letošnjem jubilejnem letu organizirajo Vlak bratstva in enotnosti, ki bo iz SR Slovenije odpotoval v oktobru 1981.

Zato občinske konference SZDL vseh sodelujočih občin v SR Sloveniji, mestna konferenca SZDL Maribor ter medobčinski svet SZDL Ljubljana pozivajo vse slovenske izgnance in njihove ožje družinske člane, da se čimprej zgledajo na sedežih svojih občinskih konferenc SZDL, mestne konference SZDL Maribor in mestnega sveta SZDL Ljubljana zaradi prijav svoje udeležbe v letošnjem Vlaku bratstva in enotnosti.

Vse druge občinske konference SZDL Slovenije iz občin, ki niso vključene v manifestacijo Vlaka bratstva in enotnosti, naj svoje prijavitelce naslovijo na medobčinski svet SZDL Celje.

Obenem vse možne udeležence Vlaka bratstva in enotnosti obveščamo, da ob prijavi svoje udeležbe prispevajo 350 din kot osebni soprispevek za pokrivanje stroškov na posameznika za potovanje z vlakom. V tem znesku je zajet strošek za vozovnico ter komplet značk.

Rok prijave bo zaključen s 1. junijem 1981. Ob prigrisatvi bodo možni udeleženci dobili še vse druge potrebne informacije.

Medobčinski koordinacijski odbor SRS

Vabilo

Borce in borke 6. SNOUB Slavka Šlandra vabi odbor skupnosti borcev te brigade na skupščino, ki bo v soboto, dne 4. aprila 1981 ob 10. uri v sejni sobi občinske skupščine Domžale.

Odbor

Obvestilo

Osrednji odbor koroških partizanov obvešča nekdanje borce koroških partizanskih enot in politične aktiviste, da bo v sredo, 8. aprila 1981, ob 9. uri v dvorani skupščine občine Ljubljana Bežigrad, Linhartova 13, zasedala skupnost koroških partizanov.

Sodelovali bodo delegati, ki so bili izvoljeni na zborih skupnosti področnih in občinskih odborov. Vabljeni vsi koroški partizani.

Osrednji odbor koroških partizanov
Ljubljana

Vsem predavateljem in slušateljem partizanskih vojaških šol v Sloveniji

Komisija za zgodovino vojaškega šolstva, ki deluje v okviru Skupnosti vojaškega šolstva NOV in POS, si prizadeva, da bi v Slovenskem šolskem muzeju, Muzeju ljudske revolucije in Vojaški srednji šoli v Ljubljani uredila posebne zbirke o vojaškem šolstvu na Slovenskem med narodnoosvobodilno vojno, v pokrajinskih muzejih v Metliki, Novem mestu, Celju, Cerknem in Novi Gorici pa zbirke o oficirski šoli Glavnega štaba NOV in POS oziroma o podoficirskih šolah 7. in 9. korpusa in 4. operativne cone.

V ta namen komisija prosi vse nekdanje predavatelje in slušatelje omenjenih šol, da odboru za vojaško šolstvo pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije pošljejo gradivo, ki ga hranijo iz teh šol. To so lahko razni dokumenti o šolah, spričevala, priručniki, zvezki z zabeležkami slušateljev, fotografije, orožje, obleke in podobno.

Gradivu priložite potrebna pojasnila.

Gradivo pošljite na naslov: republiški odbor ZZB NOV Slovenije, odbor za vojaško šolstvo, Vrtača 11, Ljubljana.

Tisti, ki bi želeli, da jim dokumentarno gradivo ali fotografije vrnejo, naj to v pošiljki navedejo. Komisija bo gradivo preslikala in jim ga vrnila.

Komisija upa, da bodo nekdanji slušatelji in predavatelji podprli njeno prizadevanje, saj gre za ureditev muzejskih zbirk o ustanovah, ki so v veliki meri prispevale k uspešnosti našega narodnoosvobodilnega boja, za seznanjanje mladih generacij z njihovo dejavnostjo, obenem pa tudi za ohranitev dokumentov o njihovem delovanju pred uničenjem.

Komisija za zgodovino vojaškega šolstva NOV in POS

SAM

Živim v Rogatcu sem letnik 1925. Borec NOV, upokojenec, ločen, imam hišo in sem sam. Ni mi do samskega življenja zato si želim prijetno družico. Ponudbe pod: »Mogoče pa le najdem srečo«

KUPIM

V okolici Ljubljane, kupim staro hišo z vrtom ali zazidljivo parcelo. Plačam s kreditom do marca 1982. Ponudbe pod: »Resen kupec«.

PRODAM

Zaradi selitve prodam sončno stanovanje v naravi, v Logh pri Breginju. So tri sobe, kuhinja, starišče, balkon, dve kleti. Prod hišo je dvorišče z njivico, primerno za vrt. Interesenti naj vprašajo na naslov: Lazar Anton, Staro selo 46, Kobarid, telefon: 81-171

Potreba po znanju je bilo vodilo tudi med NOB

Zadnji tečaj

Bil sem nemalo presenečen, ko sem sredi marca 1945 dobil obvestilo, naj predam dolžnost komisarja SVPB-S (Slovenske vojne partizanske bolnišnice - Snežnik) svojemu namestniku Juliju Kutinu, sam pa bi se moral javiti v Srednji vasi pri Črmošnjicah (blizu Dolenjskih Toplic), kjer naj bi obiskoval partijsko šolo pri CK KPS. Vdal sem se že dejstvu, da bom konec vojne dočkal v snežniških gozdovih in slovo od vsega prestanega ni bilo enostavno.

Pot do Črmošnjic sem dobro poznal, ker sem nekajkrat organiziral prevoz ranjencev iz Kočevskega Roga v SVPB - S od koder smo jih nato iz zasilnega letališča pri Nadlesku (Loška dolina) vozili v naše bolnišnice v Barju.

Ko sem po nekaj dneh prišel v Srednjo vas, sem imel različne občutke. V bližnjih Črmošnjicah in v sami vasi je bila vrsta najrazličnejših zalednih ustanov, tako da je bilo lepo uniformiranih partizanov in partizank vse polno. Počutil sem se, kakor da je samotar prišel po dolgem času v velemesto, kjer niso potrebne tišina, konspiracija, pretirana previdnost itd. Po drugi strani pa sem se spomnil na šolske klopi, predavanja na univerzi, ki sem jih zaradi odhoda k partizanom moral opustiti.

Tečaj se je začel 21. marca, zaključil pa 25. aprila 1945. Bil je zadnji pred nemško vdajo. Glavna predavanja so bila skupna, nato pa smo delali v seminarjih. Že prvi dan sem opazil, da je zbran v glavnem srednji vodstveni kader, in sicer politični komisarji in komandanti bataljonov in brigad z Dolenjske, Notranjske in Primorske. Nekateri so prišli tudi iz Glavnega štaba NOV in POJ,

CK KPS in SNOS. Večina jih je imela zaključeno srednjo šolo, del univerze ali že diplomu.

Solo so vodili Milko Goršič, Francka Srebrtnjak, Jože Nedog-Joso in Stane Kovač, ki se je udeležil prejšnjega tečaja, nato pa je ostal kot inštruktor. Glavna snov je bil VKP-B (zgodovina boljševiške partije) z dodatno literaturo Marxa in Engelsa ter poročili maršala Tita in Kardelja. Kljub temu, da smo snov bolj ali manj poznali, je bilo poslušanje vseeno zanimivo zaradi sistematičnosti podajanja, predvsem pa zaradi tega, ker nam na druge stvari ni bilo treba misliti. Občasno so nam hoteli predavati tudi višji funkcionarji CK in glavnega štaba, ki so nam govorili o svojih političnih in vojaških izkušnjah. Najbolj mi je ostal v spominu obisk pokojnega Ivana Regenta, ki se je malo prej vrnil iz Rusije, tako da je govoril primorsko z ruskim naglasom. Kljub temu, da je bilo njegovo predavanje delno tudi šaljivo, se je diplomatsko izognil našim vprašanjem o dejanskem življenju v Rusiji.

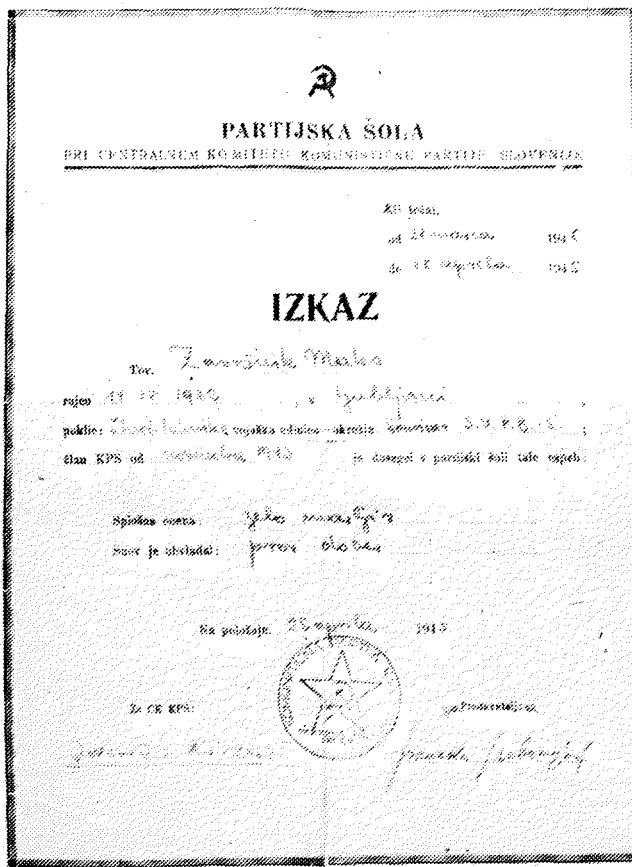
Celo regija je bila brez dvoma dobro zavarovana, privzgojena budnost pa nam ni dala miru, da ne bi tudi sami kontrolirali straž in patrulj. Samo enkrat se je zgodilo, da smo morali vsi tečajniki na položaje, ker so belogardisti pritiskali iz Novega mesta proti Beli krajini. Takrat smo tudi prvič videli našo Prekomorsko brigado in smo občudovali njihovo dobro opremljenost. Prišli so iz sosednje Hrvatske, tako da so svoj ognjeni krst v Sloveniji doživeli blizu Starih žag. Zagrizenih belogardistov še niso poznali, zato jim je šel na pomoč jurišni bataljon 15.

divizije, katerega so se beli veliko bolj bali.

Ko je bilo tečaja konec, sem se nameraval čimprej vrniti v snežniške gozdove na Notranjskem. Toda temu ni bilo tako. Prihajati so začele nekake personalne komisije, ki so razporejale tečajnike na nove dolžnosti. V neki kamri sta z menoj govorila predstavnik Ozne za Slovenijo (Oddelek za zaščito naroda) Niko Šilih in Ivo Svetina. Tako jaz kakor večina drugih smo bili dodeljeni Ozni kljub temu, da mi kot

študentu to ni bilo ravno všeč. Padale so obljube o nadaljevanju študija in drugih možnostih izobraževanja, vendar sem pristal samo zaradi partijske discipline. Javil sem se v Črnomlju, nato pa smo se ob evakuaciji Bele krajine prek Skrada naselili v vasi Kupjak v Kordunu, kjer sem bil dodeljen ekipi, ki je še pred koncem vojne odšla v Trst. Tako nisem doživel osvoboditve Ljubljane, za obljubljene možnosti izobraževanja pa ni bilo več časa.

Maks Završnik

Udarniško delo nas je kalilo

Daleč so že časi, ko smo morali po izgonu okupatorja krepko prijeti za krampe in lopate pri obnovi naše opustošene in izropane domovine. Ko smo se po drugi svetovni vojni vračali na svoje domove z vseh strani, tako prekaljeni borci NOV, zaporniki, interniranci, izseljenci, vojni ujetniki in drugi, smo našli opustošeno, porušeno in izropano domovino. In prav tisti, ki so med okupacijo najbolj občutili vse grozote vojne, so najbolj prizadevno poprijeli za delo, da bi čimprej odpravili posledice vojnih grozot. Spomnimo se le, kakšna je bila takrat naša domovina, koliko je bilo porušenih cest, mostov, železniških prog, potrganih daljnovodov in drugega. Primanjkovalo je vsega.

Danes si komaj lahko predstavljamo, koliko idealizma, samoodpovedi in požrtvovalnosti je bilo takrat med nami. Poleg rednega vsakodnevnega napornega dela smo še vedno našli čas za prostovoljno udarniško delo, in to še posebno ob sobotah popoldne in ob nedeljah, pa tudi v zgodnjih jutranjih ali večernih urah. Krampe, lopate, žaga in sekira so šle iz roke v roko. Odstranjevanje ruševin, popravilo cest, sekanje in pospravljanje lesa, popravilo in gradnja vodovodov, pomoč pri razkladanju vagonov je bilo delo naših zavednih in predanih ljudi, ki so se zavedali svojih dolžnosti pri obnovi porušene in opustošene domovine.

Nihče ni takrat pomislil na plačilo za delo, ki ga je opravljal zunaj rednega delovnega časa. Plačilo mu je bila zavest, da vsaj nekaj prispeva za odpravo škode, za boljšo bodočnost nas vseh ter še posebno za bodočnost naših mlajših rodov. Nihče ni takrat razmišljal o dnevnicah, o povrnitvi stroškov za zamujeni čas in tudi ne o potnih stroških. Če bi bili dandanes še tako izdelani in požrtvovalni vsi naši ljudje, tako kot tisto leto po drugi svetovni vojni, bi verjetno ne bilo treba sprejemati raznih zakonov o varčevanju in drugih ukrepov za stabilizacijo.

Tako kakor na Jesenicah so gotovo tudi v drugih krajih naše domovine ohranjeni spiski naših ljudi, ki so se udeleževali omenjenih prostovoljnih del pri obnovi naše domovine v prvih povojnih letih. Koliko je tu imen naših zavednih občanov, ki so napravili na stotine udarniških ur pri raznih delih. Niso gledali na uro, pač pa, da bi čimveč naredili. Na seznamih so imena mož in žena, mladine in tudi pionirjev, saj so nekatere družine kar skupaj odhajale na delo. Žal, da na to danes že skoraj pozabljamo in se še komaj spominjamo, čeprav so bili to veliki in pomembni časi za naš nadaljni razvoj in za to, kar danes imamo.

Morda bi le bilo prav, če bi včasih obujali spomine na čase, ko nam je košček kruha še kako veliko pomenil in ko smo brskali po smetiščih za grizljaj, ter tudi o tem, kaj sta nam pomenila poštenost in tovarštvo

Srečko Šorli

Vlado Kresnik

Zapiski
iz vojnega
ujetništva
1941-45

2

Boji za prevlado v študentskih strokovnih klubih so se vsako leto končali s krvavimi konflikti, ki so jih po fašistični metodi izzvali franckovci, ko jih je na volitvah v odbore študentskih združenj premagala močna levica. Ultimati, ki smo ga dobili ta večer v kasarni v Karlovcu, je precej jasno govoril o tem, da je hrvaški naci-frankizem (na čelu z Antem Paveličem) znal izkoristiti razkroj monarhije, in da se je s pomočjo hitlerjanske vojske prikopal na oblast, improviziral »novo hrvaško vojsko« in začel z ultimati.

V prostovoljskih vrstah je zmanjkalo enotnosti. Poveljstvo, sestavljeno predvsem iz notoričnih sokolašev, obremenjenih z meščanskim protinastičnim nacionalizmom in s histeričnim strahom pred komunizmom, je takoj privolilo v predajo.

Na drugi strani se je oblikovala skupina, ki je vdajo odklanjala. Predlagala je preboj iz kasarne in za vsako ceno doseči Bihač. Dobiti bi bilo torej treba orožje. Vzpostaviti bi morali stik z ostalo vojaško posadko v kasarni, če takšna posadka obstaja.

Razdelili smo se v manjše skupine in pretaknili kasarno. Povsod prazni prostori. Vdrl smo v edino zaklenjeno sobo in našli puške, a brez municije. Ostali smo brez orožja. Nekdo je pred nami poskrbel za umik vsega, kar bi utegnilo služiti vojakom.

Razvoj naslednjih ur je z natančnostjo deloval zoper nas. Poveljstvo legije je izvedelo, da so nemški tanki prodrli prek vzhodne Slovenije do Zagreba, pripeljali tja Ante Paveliča, ki je razglasil NDR. Monarhija je bila s tem aktom formalno razbita.

Poveljstvo prostovoljske legije je sprejelo ultimati ustaške komande in nas predalo »novi hrvaški vojski«. Oborožen odred vojske NDH je vkorakal v kasarno, jo zasedel ter pobral deset sokolskih pušk, samokrese častnikov poveljstva. S svojim prvim vojnim plenom vojska NDH ni bila videti preveč obogatena. Pa tudi prostovoljska legija ni kaj pridala izgubila.

Poveljstvo Istrsko-primorske legije se po desetem aprilu ni več prikazalo med prostovoljce. (Pozneje smo izvedeli, da jih je večina lahko takoj po vdaji legije zapustila kasarno in se menda odpeljala v Ljubljano).

Vojska NDH je okrog Karlovca pobirala s cest vojske bivše monarhije in jih tlačila v kasarno. Na kasarniškem dvorišču se je tako nabrala množica ljudi. Napotili so tja tudi nas prostovoljce, nato so nas razvrščali po narodnostih. Slovencem so dopustili možnost, da svobodno odidem v Ljubljano.

Pogovori z »vojsko NDH« znotraj kasarne so bili videti kot navadna administrativna zadeva. Enajstega aprila so nam zgodaj popoldne odprli vrata kasarne za »svobodno pot« v Slovenijo. »Svobodna pot« je peljala prek ozemlja, kjer so slavile zmago ustaške tolpe. Da je tako, smo lahko spoznali, čim so nas pognali skozi vrata. Sprejel nas je špalir posameznih civilistov in hrvaških vojakov.

Psovke. Priletel je tudi kak kamen. Pred mostom čez Kolpo so nas čakali ustaši. V civilu, v uniformah. Stisnili so nas v kolono po eden na pločniku in začeli osebno preiskavo.

»Evo njih! Dobrovoljci! Došli su da kolju hrvatski narod!«

»Pred vojni sud s njima!«

Sapa ustaških bojnikov in »vojakov NDH« je dehtela po zganju. Besede so bile psovke, kričanje. Njihove roke so trgale, besno zamahovale, suvale. Zanje je bil to verjetno prvi podvig, ognjeni krst. Za ognjeni krst pa je trega junaštva, in pogum vzhaja nekam najzanesljiveje iz zganja (kar so pred ustaškimi poglavarji vedeli in izkoriščali vsi cesarji v zgodovini, preden so zaradi nesmiselnosti svojega bivanja propadli).

Neodvisnost nove hrvaške države je dobivala tam na mostu prek Kolpe svojo pravo podobo, situacija se je dramatično zaostrovala.

Tedaj so se pojavili nemški tanki. Zagodili so se po sredi ceste in razklali obroč, ki je pritiskal na nas.

V odprtih tankovskih kupolah so lagodno sloneli nemški oficirji. Radovedno so opazovali dogajanje na cesti.

Nemški častnik na prvem tanku je pozval ustaškega poveljnika. Ustaša je moral poročati. Ni bilo slišati, kaj je govoril, ko je kazal na nas in preteče zamahoval z roko.

Nemški častnik je premeril našo kolono, vlekla se je po pločniku tja proti kasarni. Nato je zapovedal ustašu: »Weiter lassen!« (Pustite jih dalje).

Naključja ne narejajo zgodovine, niti je ne korigirajo. Zgodovina gre mimo dnevnih drobnarij s samozavestjo urejevalca velikih tokov. Kljub tej resnici sem tam, pred mostom čez Kolpo, bil prepričan, da je za nas prostovoljce prav zgodovinsko naključje tiste minute pripeljalo nemške tankiste pred most čez Kolpo. Absurdnost naključja je namreč prispevala k dogodkom res nekaj zgodovinskega: prostovoljce-borce proti nemški armadi po-

V zavetju skrivnostne soteske

Na pešteni poti pred barako je bilo slišati korake in pridušeno govorico. Po glasu je spoznal glavnega bolničarja. »Odrini vrata!« je ukazoval. »Počasi! Pazi na noge!« Ranjenca nesejo, je pomislil Milan. Takšni obiski ponoči niso bili redkost, ko so v okolici razsajale bitke.

Fanta njegovih let so položili na prazno posteljo njemu nasproti. Upognil si je blazino, da bi laže opazoval, kaj se dogaja na drugi strani ograda. Čudno se mu je zdelo, da na haljah bolničarjev ni bilo sledov krvi. Bolniku so začeli slačiti hlače. Ob pogledu na razgaljene noge, ki jih je medlo osvetljevala žarnica, je Milan počasi zlezel vase. Od kolen do stopal napihnjene, podobne črnim škornjem, so brez življenja ležale na belih rjuhah. Zmrznjene! Nikdar dotlej ni videl takšnih nog. In nikdar dotlej ni slišal takšnih glasov, ki so se nesrečniku trgli iz prsi, ko se je zavedel.

Operirali so ga naslednjo noč. Milan je bil zbujen, ko so prišli ponj. Mu bodo rešili noge? si je znova in znova zastavljal vprašanje. Po dveh urah so ga prinesli. Ko so se odprle duri, se je dvignil na komolce. Prizor je bil strašen. Na pragu je stal bolničar in držal fanta v naročju. Čez desnico mu je visela glava, čez levico pa sta v belih obvezah štrleli v zrak štuli. Noge so mu odrezali nad kolonom. Kakor dojenčka ga je položil na slamnato in potegnil čezenj debelo vojaško odev. Ko se je zravnaval ob postelji, se je Milan z grozo zastremel vanj. Gumast predpasnik je bil ves rdeč od krvi. Do komolca gole roke so bile takšne, kot bi z njimi dolgo brodil po rdeči barvi. Neznane se je prebudil šele zjutraj. Pri sosedni postelji se je tedaj mudila bolničarka.

»Tovarišica!« jo je poklical s slabotnim glasom. Sklonila se je nadenj. »Bodi tako dobra in poravnaj mi noge!« jo je zaprosil. »Tudi zbada me v prstih.«

V baraki je bilo tiho kot v mrtvašnici. Se mu blede? Govori o nogah, te pa so zakopane v groblju! Dekle se je v zadregi obotavljalo. »Potrpi! Kmalu bo bolje.« Popravila mu je zglatve in odejo. Potolažen je umolknil.

Sredi popoldneva ga je obiskal glavni bolničar. Sedel je k vznožju. »To, kar ti bom povedal,« je začel, »te bo hudo prizadelo...« Pomolčal je. Pohabljenec ga je široko razprti oči nepremično gledal in živčno mečkal rjuho. Bolničar je s toplino v glasu tiho nadaljeval: »Nimaš več nog. Tvoje življenje je bilo v nevarnosti. Morali smo se odločiti zanj.« Počasi je dojel krutost tega, kar je slišal iz ust moža v belem. »Ni... mam... več... nog?« je izjeljal. Skušal se je dvigniti. Omahnil je nazaj. Mislili so, da bo spet omedlel. »Vojne

bo konec,« je pohitel bolničar, kot bi se mu mudilo, da čimprej izpolni mučno nalogo. »Dobil boš boljše in lepše noge. Ko bo svoboda, bo vse mogoče. Do takrat boš že kako.« Govoril je tako prepričljivo, da mu je celo Milan za hip verjel. Ranjencu se je trzanje okoli ust umirilo. »Zares?« je šepnil in krčevito stisnil bolničarjevo roko, kakor da je od njega odvisna prihodnost njegovih nog.

Ta je prikimal in ga potrepal po ramenu. Zdaj so se razvezali jeziki še drugim. Kar tekmovali so v tem, kdo bo nesrečnemu vlil več poguma in vere.

»Bolničar ne laže. Dobil boš lepše noge.« »Skakal boš še kot petnajstletni fant.« Zjutraj si jih boš nataknil in zavil skozi vas.« »Poglej! Moja roka ne bo nikdar zdrava. Naj zato obupam? Tudi z eno bom živel.«

Milan je molčal. Rad bi mu rekel toplo besedo, da bi pregnal praznino v njem, a ni mogel spraviti nič iz sebe. Odšel bi kam v samoto in se zjokal...

V dneh po tem dogodku Milana ni zapustil občutek, da se je nesrečnemu res zmešalo. Privadili so se temu, da je spet in spet govoril o nogah, ki jih bo imel po vojni. Rad bi bil o njem izvedel kaj več. Neko popoldne je prisel na njegovo posteljo. Doma je bil s Proseka pri Trstu. V partizanih ni bil dolgo. Klatil se je po Istri, Notranjskem, dokler se ni znašel na Cerkljanskem. »Kje so ti zmrznile?« ga je Milan obzirno vprašal. »Nemci so nas že nekaj dni preganjali po Poreznu,« je pripovedoval Prosečan. »Bili smo v škripih. V četi nismo mogli ostati dalje. Mahnili smo jo vsak po svoje, da bi se prebili iz obroča. Sneg nas je izdal. Povsod so nam sledili. Na večer sem se bolj mrtev kot živ zavlekel pod rob. Tam sem prebil noč. Slišal sem jih, ko so iskali v bližini. Nisem se upal ganiti, da ne bi sprožil kamenja in jih opozoril nase. Sedel sem na suhem, le noge so mi molele iz votline. S stene na drugi strani je slap metal nanje droben pršič. Na njih se je počasi delala ledena skorja in se širila od stopala navzgor. Takrat nisem čutil nič nenavadnega. Nemara zaradi strahu. Zarana so me pobrali naši iz čete. Bolečine so nastopile kasneje. Ko sta mi začeli nogi odmirati, sem mislil, da bom zblaznel. Zdelo se mi je, da mi nekdo reže telo, kos za kosom.«

Milan je ganjen poslušal zgodbo mladega Prosečana. Zdaj se je sramoval tudi najtišje ga vzdihla, ki ga ranjen ni bil zadušil v sebi...

Franč Galičič
(po rokopisu Ljudje bodo ostali,
ki opisuje Cerkljansko
med NOB)

Naši partizanski znaki

Odlikovanje Osvobodilne fronte

19

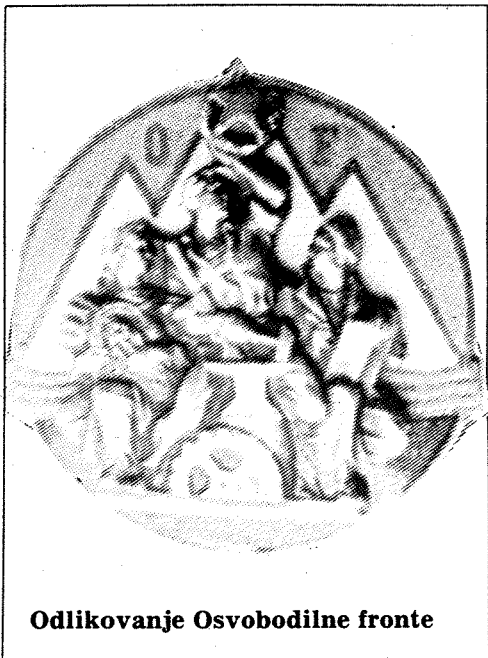
Prvo odlikovanje OF Slovenije je dokaz, kako težki so koraki v polaganju temeljev slovenskih faleristiki. Tik pred samo veliko muzejsko rastavo Odlikovanja in znaki na slovenskem semuspel razvozljati pomenlepo pisano emajliranega odličja, ki sem ga že dolgo imel v svoji zbirki. Pokazalo se je, da ne gre za nič manj kot za naše prvo odlikovanje Osvobodilne fronte. Nanj se nismo spomnili tudi leta 1970, ko je SZDL spet začela s podeljevanjem zlatega in srebrnega priznanja OF. »Novo« priznanje OF je bilo ustanovljeno z dvema stopnjama, ki se jima je kasneje pridružila še bronasta stopnja. »Prvo« odličje, vsaj kolikor vem jaz je imelo eno samo stopnjo.

Vir za te vrstice so samo časopisni zapisi iz leta 1952 in primerek dokumenta o podelitvi. Na podlagi teh virov se da sklepati, da je leta 1952 izvršni odbor Osvobodilne fronte Slovenije podeljeval posebna »odlikovanja Osvobodilne fronte Slovenije kot priznanja za požrtvovalno delo in vestno izpolnjevanje frontnih nalog pri izgradnji socializma«. Tako je zapisano v potrdilu o odlikovanju, ki ga je prejel Mirko Rihard, okraj Maribor okoličca. Podpisan je Josip Rus. Iz časopisnih zapi-

sov ob podelitvah pa je razvidno, da je bilo dosledno zapisano, da se odlikovanja izvršnega odbora OF Slovenije podeljujejo »najboljšim frontovcem za njihove zasluge med narodnoosvobodilno vojno in po osvoboditvi«. Torej odličje sodi v okvir naše rubrike, ker se nanaša tudi na sodelovanje v NOB in ne samo v povojni izgradnji. Ivan Kokol z Raven, španski borec, ga je dobil za zasluge ob gradnji zadržnega doma na Ravnah, toda prav gotovo ne samo zato. Zaradi popolnejše podobe lahko navedemo, da je bilo na primer leta 1952 ob 27. aprilu v Mariboru podeljenih 36 takih odlikovanj, v Ptuj 15, v Ljutomeru 8 in tako dalje. Tako se da hitro ugotoviti, da podeljevanje odlikovanj OF ni bilo množično. Težko bi bilo reči, koliko je bilo podeljenih vseh odličij. Na vsakem je zdaj vtisnjena zaporedna številka in dosedaj sem uspel videti odlikovanja s številkami 0276, 0706 in 0779. Lahko sklepam, da je bilo podeljenih vsaj 779 odlikovanj, prav gotovo pa še katero več. Izdelovalec je bila zagrebška tovarna IKOM. Pismo sem se obrnil nanje, toda odgovora o številu izdelanih odlikovanj mi niso mogli posredovati, ker njihov arhiv ne sega tako daleč nazaj. Tudi na republiški konferenci SZDL ni pregleda o podeljenih odlikovanjih.

Ob tem pa je odlikovanje zelo lepo izdelano in prikupno. Zlasti posrečena je uporaba slovenskih narodnih barv, ki so v belem, modrem in rdečem emajlu uporabljene kot podlaga likom kmetice, delavca in razumnika. Dalo bi se sklepati, da je bil oblikovalec znaka slovenski kipar Božidar Pengov. Liki na odličju so precej podobni likom na znaki, ki jo je kipar Pengov izoblikoval ob 10-letnici OF leta 1951 – gre seveda samo za sklepanje. Zanimivo je, da je na vseh odlikovanjih, ki sem jih videl, obris Triglava v belem emajlu. V depozu Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani imajo primerke odličja, kjer je Triglav iz rdečega emajla, imajo pa še en znak z belim Triglavom. Obe odlikovanji sta brez vtisnjenih števil in tudi brez dokumentov o podelitvi. Spet gre za sklepanje, če trdim, da sta prišla v muzej najverjetneje kot poskusna primerka in je bil na vseh podeljenih odlikovanjih Triglav v beli barvi. V bistvu je vprašanje barve povsem nepomembno, razen seveda, če bi šlo za dve različni stopnji. Lepo bi bilo, če bi uspel priti do pravilnika o podeljevanju teh prvih odlikovanj OF. Tako bi bilo pojasnjeno marsikatero od načetih vprašanj.

Janez J. Švajncer

Odlikovanje Osvobodilne fronte

tegnejo nemški tankisti iz ustaškega obroča.

Ustaška ekspedicija pred mostom je prostovoljsko legijo razkropila. Posamezniki smo se zbirali onstran mostu v ločene manjše skupine, in to so se – sledeč svoji lastni »strategiji« – razkropile tja proti Sloveniji.

Sestnajst Celjanov se nas je uspelo zbrati v četo. Bili smo trdno odločeni, da dosežemo celjsko hribovje.

Korakali smo ostanek dneva in celo noč. Nekaj pred Ozljem smo ponovno padli ustaški tolpi v roke. Spustili so nas naprej. Dosegli smo Kolpo in jo ponoči v brodu preveslali, prepričani, da je onstran Kolpe Slovenija. Ko smo dosegli nasproti, slovenski breg, so na nas kdo ve odkod padli strelji. Nihče ni bil ranjen.

Razdelili smo se v skupinice po tri-štiri. Dogovorili smo se: smer natančno proti severu naravnost čez Gorjance, ponoči čez Savo, zbor ponovno na Celjski koči čez tri do štiri dni.

Skupinice so se z različnim uspehom prebijale skozi Žumberk. V napornih nočnih marših, v hrib in dol, čez drn in strn, izogibajoč se cest, poti in hiš, tavajoč celo neke vrh Gorjancev skozi sneg, smo se štirje Celjani znašli nad vinogradi gorjanskega pobočja. Globoko spodaj v dolini je tekla reka, ob njej se je vila železnica.

Bila je menda velikonočna sobota. Nek je so odzvanjali zvonovi v čudovito umito, sončno jutro.

»Sava!« smo se razveselili.

V podnožju vinogradov so se prislanjale hišice. Iz dimnikov so se navzgor v pobočje svaljkali kolobarji dima. Vlekli smo zrak v nosnice. Morda je v zraku krog nas nekaj tega dima. Zahotelo se nam je dima

iz ljudskega doma, zahotelo se nam je duha po ljudeh.

Spuščali smo se po pobočju in naleteli na moža. Ogledoval si je trto. V pristni dolenjščini nam je povedal, da smo nad Rožnim dolom na Dolenjskem.

Ponoči smo bili torej zašli. Zgrešili smo smer sever in krenili proti zahodu. Namesto Save smo imeli pred seboj Krko.

»Kje so Nemci?«

»Tukaj jih še nismo videli.«

Postajališče Rožni dol je bilo prepolno vojakov. Vojska brez poveljstva. Brez boja potolčena vojska. Vsakdo se je potrudil, da je pravočasno odvrnil orožje in odšel proti domu. Proti domu – morda Vojnik ali Šmarje, mogoče Bistrica. Zdaj počitek v Rožnem dolu na Dolenjskem, na železniški postaji.

Postajni načelnik nas je povabil:

»Fantje, odpočijte si. Kar v čakalnico, saj bo še kaj prostora. Vlak bo pripeljal čez kako uro. Odpeljal vas bo proti Ljubljani ali proti Štajerski, kamor hočete.«

»Kje so Nemci?«

»Prišli niso niti do Celja.«

Vrag vedi, če smo mu verjeli. Ubogali smo kljub temu. Zbasali smo se v čakalnico in zaspali.

Vlak je čez kako uro res prišel. Vsrkal nas je vase in potegnil. Do Novega mesta.

Vlak so obkolili Nemci. Po vseh predpisih uprizarjanja vojnega akta, ki se imenuje »ujetje sovražnih vojakov«. Z mitraljezi, s puškami, z zastrtimi vozili, vse uperjeno v vlak, ki je stresel iz sebe nenaspano, zmečkan, naveličano vojsko neke monarhije, ki vojske ni znala uporabiti drugod kot v mirnodopskih manevrih.

Na koledarju je pisalo 13. april 1941.

Skozi Celje in Dravograd do Lawamunda so nas transportirali v živinskih vago-

nih in potlej gnali peš prek Koroške do Celovca. Od tam spet v živinskih vagonih daleč na sever, v kraj Fallingb., stalag XI B, v obrobju Lüneburgerheide. Rahlo gričevnata, tipična severnjaško-evropska krasotica z nizkim cipresjem, bolj iglastim in manj listnatim drevjem iznad grmičevja, ki v šopih boža peščeno zemljo. Pokrajina, ki spominja na pokopališče. Pokrajina neke v trikotu med Hanovrom, Hamburgom in Bremenom.

Izkrkali smo se 22. aprila 1941. Po 14 dnevih nesmiselnega nasedanja dogodkom. Po 14-dnevnih neprostovoljnih avanturah prostovoljske legije.

Povsod na hišah so praznično visele zastave s kljukastim križem. Kot v prijazen posmeh vojski, ki se je zdrenjala iz živinskih vagonov. Bil je Hitlerjev rojstni dan.

Za več tisoč vojakov pravkar preminule kraljevine Jugoslavije se je začelo izjemno življenjsko poglavje, imenovano vojno ujetništvo pod nacizmom. V taborišču se je znašlo več skojcevcev (Alojz Nendl in Vlado Kresnik iz Celja, Saša Cvahte iz Ljubljane), kandidatov in članov KP (Mirko Tušek iz Ljubljane, Dragoljub Dudvarski iz Turije, Budisav Čalenic iz Beograda, Milan Banjeglav iz Sremske Mitrovice, Vaso Svirčević iz Bečeja) in prekaljenih sindikalnih delavcev. V dolgih starih letih smo imeli priložnost, da razčlenimo zgodovinsko polomijo med šestim in štirinajstim aprilom leta enainštirideset.

O položaju v Sloveniji okrog zavestne mobilizacije naprednih sil k uporabi šestega aprila se je izoblikovala tale ocena:

– množičen odziv napredne delavce k vojaškemu uporabi po intencijah KP zoper nacistične napadalce je potrdil že v dneh med 6. in 8. aprilom 1941 vodilno vlogo

KP v protifašistični fronti slovenskega ljudstva,

– edine resnično patriotske so bile tiste ljudske sile, ki so se zbirale okrog KP in SKOJ, vse druge nacionalne, meščanske frakcije so bile oportunistične in kapitulantske,

– del slovenskega Skoja je po neizbežnosti najneugodnejših okoliščin padel v vojno ujetništvo,

– napredne prostovoljske legije so namreč ostale neoborožene, pod oportunističnim poveljstvom zaradi pomanjkljive lastne izobrazbe v vojnih veščinah znotraj KP in SKOJ,

– prostovoljske legije so bile speljane v osrčje bodoče NDH (Zagreb, Karlovac),

– ni možno rekonstruirati, ali je šlo pri tej neugodni geografsko-politični rokadi prostovoljskih legij ali za a) naključnost, pogojeno s hitrim razkrojem kraljeve vojne administracije in oblasti v Sloveniji ali b) je šlo pri tem za vnaprej pripravljeno strategijo, dogovorjeno med kolaboracionisti (policija, vojne zaledne komande?, ustaške organizacije) in nacističnim aparatom tretjega rajha,

– hrvaško ljudstvo ni množično sodelovalo pri ustaških izpadih zoper prostovoljske legije, verjetno zato ni prišlo do množičnih pokolov prostovoljcev,

– nacistični tretji rajh je potreboval fizično delovno silo; zato je okupacijska vojska kanalizirala vso dosegljivo moško delovno silo, pobirano po hostah in cestah, v taborišča rajha, delujoč tudi med novimi ustaškimi teritorialnimi oblastmi; tudi zato verjetno ustaši niso mogli fizično obračunati s prostovoljci.

Štiri leta suženjstva so bila neznosno dolga.

Se nadaljuje

Jugoslovani so sloveli po najboljši organiziranosti

Boj za osvoboditev Buchenwalda

Nekaj dni pred 11. aprilom 1945 v taborišču ni bilo več tistega reda kot prej. Strašnih apelov ni bilo več in zunanje komande so nehale delati. Povečale so se tudi straže okrog taborišča, ki je bilo prenapolnjeno, a se je naglo praznilo. Vsak dan so ga zapuščali transporti, ki so šli tudi do 10.000 ljudi. Najprej so bili na vrsti Židje, potem ruski vojni ujetniki, nato pa še tudi druge narodnosti. Grmenje topov, ki smo ga pred dnevi razločno slišali, je utihnilo. Fronta, od katere smo pričakovali rešitev, se je ustavila ob reki Weri. Esesovci so pridobili na času in njihov fanatizem se je spremenil v pravo besnost.

Dne 9. aprila so se spet oglasili topovi. Ta dan je iz taborišča odšel zadnji transport. Z njim je odšlo tudi mnogo Jugoslovancev, ki jih žal nismo mogli rešiti. V taborišču je ostalo le še okrog 21.000 jetnikov. Tlačili sta nas tesnoba in potrnost, toda ni se dalo pomagati.

Ker se na pozive esesovcev prek zvočnikov nismo več odzivali, so ti vdirali v taborišče, obkoljevali posamezne bloke in odganjali jetnike iz taborišča v neznanje.

Kaj naj storimo, smo ugotovili, če ne bo rešitve od zunaj? Člani ilegalne vojaške organizacije smo bili že nekaj dni v strogi pripravljenosti. Za nas je veljala alarmna stopnja številka dve. Kaj to pomeni, smo vedeli le člani te organizacije. Spali smo običeni, v slamnjačah pa smo skrivali železno rezervo hrane, to je nekaj prepečenca.

Dne 10. aprila si po skromnem zajtrku nismo upali zapustiti blokov. Poslušali smo odmeve topov, ki so bili zdaj že znatno bližji. Okrog 9. ure je starešina bloka sklical zbor. Prišel je ukaz, da moramo vsi ven in naj se pripravimo za transport. Skupaj s starešino bloka smo zadrževali zbor. Pričakovali smo, da bodo zdaj vdrl v bloke esesovci in nas nasilno odgnali s sabo.

V tej zmedbi sem poiskal Janeza Drašlerja, ki je bil moja zveza z vojaško organizacijo. Iz mene je bruhnilo, kaj naj storimo! Zakaj ne udarimo? Smer mar taki strahopetci, da se bomo dali kar tako pobiti? Omenil sem, da je tisto namigovanje o skritem orožju le pobožna želja. Zahteval sem jasen odgovor. Janezov odgovor je bil kratek, saj verjetno tudi sam ni dosti več vedel. Rekel je, da nima drugačnih navodil, da pa velja še naprej stroga pripravljenost. Skupina naj se drži skupaj. Vsak naj ima s seboj železno rezervo hrane. Če bo šel na transport ves blok, se morajo člani trojke držati skupaj in biti pripravljeni. V ugodnem trenutku bomo udarili po esesovcih, ki jih ni bilo dosti. Sicer pa naj čakamo nadaljnja navodila.

Komaj sem pomiril tovariše, ki so terjali odgovor. V tem trenutku pa nas je rešila sirena, ki je naznanila zračni napad. Za transport ni bilo več časa. Vrnili smo se v blok in nato v strahu in gladi čakali naslednji dan. Dne 11. aprila je bilo zelo napeto. Stopnjevalo se je grmenje topov. Straža okoli taborišča je bila že nekaj dni potrojena. Videli smo oficirja SS, ki je na motornem kolesu obvozil vse stražarske stolpe in vmesne bunkerje. Pozneje smo izvedeli, da je dajal navodila, naj straže na poseben znak začnejo streljati po taborišču.

Ob 11. uri je prišlo veliko presenečenje. Zvočniki so pozvali vse esesovce, ki so bili v taborišču, naj se takoj vrnejo h glavnemu vhodu. »Blokfirerji« in drugi so začeli panično bežati proti glavnemu vhodu in zapuščati taborišče. Slutili smo, da se nam bližajo odločilni trenutki.

Naše slutnje niso bile neosnovane. Okrog 12. ure smo zaslišali sireno, ki je pošastno zavijala. Naznanjala je neposredno nevarnost. 9. fronta se je bližala. Za topovskimi salvami smo slišali v daljavi celo strele iz težkih strojníc, v dolini pa smo zagledali tudi prve ameriške tanke. Kmalu nato smo zaslišali piščali naše taboriščne policije, ki je bila ilegalno v sestavi naše ilegalne vojaške organizacije.

Nastopila je alarmna stopnja številka 3. Starešine blokov in taboriščni policaji so v hipu spremenili svoje vloge. Resda niso več delali po ukazu esesovcev, ampak zato, da bi ohranili naša življenja. Ukazovali so nam, naj se umaknemo v bloke. Začel se je zgodovinski trenutek: boj za življenje, napad na žice. Člani ilegalne vojaške organizacije smo si naredili na rokave razpoznavne trakove in stekli na zbirališča. Vse je bilo vnaprej pripravljeno in do podrobnosti dogovorjeno.

Na zbirališču, ki je bilo za blokom 36, je sledil kratek posvet. Tu smo se zbrali borci treh skupin. Poveljstvo je prevzel Janez Drašler, ki je bil do tedaj naš inštruktor. Kmalu je prišel poseben kurir, ki nas je odpeljal na blok številka 50, kjer je bil tako imenovani patološki inštitut. V resnici pa so v tej stavbi esesovski zdravniki delali kirurške in druge poizkuse na jetnikih. Pod premogom v majhnem krematoriju, ki je služil predvsem sežiganju amputiranih udov, so bile skrite puške. Torej dobra ideja! Vendar je bilo tu le orožje, ki je bilo namenjeno oborožitvi jugoslovanske skupine. Puške so bile dobesedno zabasane z vazelinom. Za čiščenje smo uporabljali kar srajce in dele oblek. Tisti, ki smo te puške dobili, smo bili že večji čiščenja, vendar so bila le potrebna tudi nekatera navodila. Dobili smo po petnajst nabojev,

pet smo jih dali v puško, druge pa v levi hlačni žep.

Cilj našega napada so bili stražni stolpi številka 11, 12 in 13, ki smo jih dobro videli skozi reže lesene ograje »patološkega inštituta«. Videli smo, kako se na teh stolpih stražniki, ruski »vlasovci«, živčno premikajo. Na stolpu številka 13, ki je bil najbližji, si je stražnik nekaj preoblačil. Pomeril sem in hotel sprožiti, toda komandir Janez mi tega ni dovolil. Čakali smo še nekaj minut, dokler ni prišel ukaz za napad. Bilo je okrog 13. ure. Zdirjali smo pred blok številka 40, kjer se nam je pridružilo še nekaj neoboroženih tovarišev. Ti so bili naša rezerva, če bi mi padli v boju. Zdaj mi je bilo jasno, zakaj smo dali municijo v levi hlačni žep. Če padeš, prevzame puško rezervni bорец, ki bo vedel, kje naj išče rezervno strelivo. Da smo lahko prišli na naš izhodni položaj, smo morali iti po ovinku skozi malo taborišče, kajti bližnjico nam je zapirala visoka lesena ograja.

Ko smo dirjali med barakami skozi taborišče, so nas tovariši navdušeno pozdravljali. Za odzdravljanje na vse pozdrave in klice ni bilo časa, ker smo že dirjali skozi taborišče v vrtnarijo na naše položaje. Vodje skupin smo te položaje dobro poznali, saj smo si jih že velikokrat prej na skrivaj natanko ogledali.

Pokati je začelo na vseh straneh. Bilo me je strah, priznam, toda po prvem strelu sem bil zopet partizan kot nekoč. Pod zaščito našega ognja so se naši pionirji priplazili k ograji in z odevami in deskami naredili most skozi španske jezdece. Električni tok so tovariši, kot je bilo v načrtu, že prej izklopili. Žična ograja ni bila več nevarna, saj so jo naši lahko rezali. To delo je prevzela posebna skupina bivših španskih borcev, ki je napravila varen prehod. Planili smo skozi odprtino. Kratek naskok in že smo bili pri bunkerjih. Vlasovec na stolpu številka 13 nam je zapustil češko zbrojevko. Iti na stražarski stolp po ozkih strmih stopnicah pa ni bilo lahko, ker nismo vedeli, kaj nas čaka, če pomolimo glavo na strelno ploščad. Končalo se je srečno in stolp številka 13 je bil zavzet. Stražniki so se zatekli v bližnji gozd, že takoj po naših prvih streljih. Še na misel jim ni prišlo, da bi uničevali taborišče, kot so jim vrhovi ukazali. Šlo je za glavo. Strojnice je bila seveda moja, ker sem jo sam zaplenil na stražnem stolpu skupaj s torbico in strelivom. Puško sem oddal prvemu neoboroženemu borcu, moj pomočnik pa je postal Dalmatinec Lukas. Sicer pa sem bil edini v skupini, ki je s tako strojnico že tolkel po sovražnikih kot partizan.

Po prvem neredu nas je komandir Janez Drašler razvrstil v strelsko vrsto in pomikal smo se naprej po buc-

henwaldskem gozdu za bežičimi esesovci. Šli smo proti severovzhodu v smeri proti Weimarju. Pazili smo na medsebojno zvezo in spotoma uničevali telefonske kable, ki jih je bilo vsepovsod polno. Pridružilo se nam je tudi nekaj skupin drugih narodnosti, ki so za nami drle neorganizirano, čeprav je bilo ukazano, da zastražimo vsako odprtino v žici in ne pustimo, da bi jetniki neorganizirano vdrl iz taborišča. Toda to se nam ni povsem posrečilo. Ko smo se bližali robu gozda, je neki ruski tovariš ustrelil za bežičim esesovcem. Tudi jaz sem sprožil rafal iz zaplenjene strojnice, toda to bi bilo skoraj za nas usodno.

Kakih sto metrov pred nami se je zganil grm, iz njega pa je zaropotalo. Završalo je tudi od drugod, grmi pa so se začeli premikati. To so bili zakamuflirani ameriški tanki, česar pa mi nismo vedeli. Amerikanci so mislili, da imajo opravka z nemškim »volkssturmom«, kajti mi smo imeli razpoznavne znake na levih rokavih. Če si nas gledal od daleč, smo bili res podobni »volkssturmu«. Spoznali smo, da se tankom ne moremo upirati, nismo pa vedeli, čigavi so ti tanki.

Komandir Janez Drašler je ukazal umik k taborišču. Na srečo je šlo brez izgub, ker nas je ščitil stoletni buchenwaldski gozd. Umaknili smo se nazaj na prvotne položaje, od stražnih stolpov številka 11, 12 in 13. Kot sem videl, so to storile tudi druge skupine na naši desni in levi strani. Zasedli smo položaje tako, kot so jih držali esesovci še malo prej, le da smo bili mi obrnjeni v nasprotno smer. Vedeli smo, da tanki skozi gozd ne morejo za nami, za napad pehote pa smo bili pripravljeni. Sprejeli smo boj na življenje in smrt, kajti vedeli smo, da nam ne bo nihče prizanesel. Sicer pa je bilo za nami taborišče, polno tovarišev, predvsem sestranih in nepokretnih. Torej vzdržati ali pasti!

Potem sta nad taboriščem nizko zakrožili dve ameriški letali. Iskali sta artilerijske cilje. Mahali smo jim iz stražnih stolpov z belimi krpami, raztrganimi srajcami in drugimi predmeti. Medtem je tudi v taborišču na strehah blokov zaplapolalo nešteto belih zastav iz rjuh in podobnih stvari. Letali sta bili izvidniški in sta po radiu obvestili ameriško komando, kaj je v taborišču. Kmalu je proti njemu krenila tankovska kolona, Zaropotalo je tudi na južni strani taborišča. Člani ene mednarodnih skupin in ruski tovariši so se spopadli z bežičimi sovražniki. Boj je bil kratek, toda hud. Padli so prvi borci in tudi ranjencev je bilo, jetniki pa so ujeli tudi prve esesovce. Radi bi jim šli na pomoč, toda ukazano je bilo, da ne smemo zapustiti položajev.

Okrog četrte ure popoldan nam je poseben kurir prinesel ukaz, naj nemudoma odidemo proti glavnemu vhodu v taborišče. Neposredna nevarnost sovražnika je bila za nami. Prejeli smo ukaz člana mednarodnega taboriščnega komiteja, naj takoj zasedemo vilo komandanta taborišča in jo zaščitimo pred neorganiziranimi vdori jetnikov. Šlo je za to, da se ohrani dokazno gradivo. Vedeli smo, da bo ta naloga težka in odgovorna, saj nismo smeli nikomur dovoliti, da gre v vilo. Lažje je bilo streljati po sovražniku, kakor pa odganjati od vile sestrane in na smrt izčrpane tovariše, ki so kot plaz planili iz taborišča. V maščevanju so začeli pleniti in uničevati vse, kar je bilo esesovsko ali nemško, predvsem pa so iskali hrano.

Nalogo smo disciplinirano sprejeli. Tisti član Mednarodnega taboriščnega komiteja, ki je prišel k nam je priznal, da smo Jugoslovani najboljše organizirani in vzorno disciplinirani, zato so nam zaupali to odgovorno nalogo. Ponosno smo kot stari vojaški odkorakali proti cilju. Šli smo skozi glavna vrata, na katerih je pisalo »JEDEM DAS SEINE« - »VSAKO MUR SVOJE«. To so bila tista vrata, skozi katera smo tolikokrat stopali le kot številke! Korakali smo po široki asfaltirani cesti proti esesovskim kasarnam in vili komandanta. Na poti smo srečali prve ameriške tanke in kamione z vojaki. Ti so nam mahali in nas pozdravljali, tu pa tam so nas tudi fotografirali. Bili smo navdušeni in ponosni, od veselja smo imeli solzne oči.

Šele na novem bojnem položaju smo našli čas za majhno sprostitvev. Začeli smo jesti železno rezervo hrane, pa tudi v vili smo našli nekaj konzerv. Dali sta nam jih dve jetnici, dekli komandanta taborišča. Bili sta jehovki-Nemki, ki jih je komandant pri begu pozabil vzeti s seboj. Na novem položaju smo zvedeli za predlog ameriškega poveljstva, ki je predlagalo evakuacijo vseh jetnikov v osvobojeno mesto Erfurt, oddaljeno kakšnih 17 kilometrov. Skozi Buchenwald je šla le ameriška tankovska predhodnica brez pehote. Druge tankovske enote so predrle fronto, glavnina sovrážne nemške vojske pa je ostala ob bokih in zadaj. Morda si bodo umikajoče nemške sile izbrale prav buchenwaldske gozdove za novo obrambo? Nekaj takega so nakazovali tudi številni kabli za napeljavo telefonskih zvez v teh gozdovih.

Mednarodni taboriščni komite je ameriški predlog zavrnil. Od 21.000 ljudi jih je bilo več kot ena tretjina nesposobnih za hojo. Tudi bolnišnica je bila polna. Bolniki so ležali kar na prostem. Esesovci so namreč ob evakuaciji transportirali le tiste jet-

nike, ki so lahko hodili. Sicer pa je bilo v prvih dneh zelo malo Amerikancev v taborišču. Kolona, ki je šla mimo taborišča, je izginila. V taborišče je prišel le en tank in en džip z ameriškim oficirjem in nekim civilistom, ki je znal slovensko. Kje so ga Američani staknili, nismo ugotovili. Po odklonilnem stališču našega komiteja, so tudi ti izginili. Pustili so le čokolado in nekaj cigaret, tisto pač, kar so imeli. Sklep našega komiteja, da se ne umaknemo in da branimo taborišče z lastnimi silami, smo sprejeli vsi z odobravanjem. Razumeli smo, da drugega izhoda ni. Pričela se je hitra reorganizacija naših udarnih skupin. Sedaj je bilo orožja za več kot tisoč borcev. Že pred nočjo so nastali bataljoni vseh narodnosti; ruski, francoski, poljski in drugi.

Naša skupina, ki sta jo vodila Janez Drašler in Vekoslav Figar, se je znatno okrepila in popolnoma oborožila. Bilo nas je za dobro četo. Tovariš Figar je skrbel za zvezo z mednarodnim komitejem. Na svoje poveljstvo sem pozabil. Zvesto sem se držal svoje strojnice, ob kateri sem se počutil močnega in popolnoma varnega.

Na položaju smo ostali do 14. aprila. Jugoslovani smo ostali do konca pri komandantovi vili, drugi pa okrog taborišča. Držali smo frontno linijo proti Weimarju. Iz te smeri nam je še vedno pretila nevarnost napada, kajti šest kilometrov oddaljeni Weimar Amerikanci še niso zasedli. Nemci so bili pripravljeni, da Weimar branijo. Drugi dan smo imeli nekaj počitka. Zamenjali so nas drugi tovariši iz sosednjega sektorja. To so bili člani mednarodne skupine. Strojnice sem zaupal tovarišu Stojanoviču, Srbu iz Mladenovca, vendar le za nekaj ur.

Tretji dan je prišla ameriška pehota. Nemcev ni bilo več. Obrambna črta pred Weimarjem je bila razbita. Američani so zasedli že vsa bližnja mesta. Novo frontno črto so naredili Nemci nekako trideset kilometrov stran od Weimarja. Edini stik z njimi je bilo izvidniško letalo »štorklja«, ko je letala nad nami. Užgali smo po njej, enako tudi Amerikanci, ki so pravkar prišli. »Štorklja« je bila zadeta, saj je padla na ravnilo za buchenwaldskim gozdom. Ves čas smo zelo malo jedli. Železno rezervo smo že zdavnaj pospravili. Spominjam se, da smo drugi dan dobili na položaje kuhan krompir v oblicah, brez soli, samo da je bilo nekaj za prazen želodec. Dne 14. aprila dopoldne je prišla v taborišče komanda ameriške zasedbene vojske. Mednarodni komite se je sporazumel z njimi, da ji bo dal vojne ujetnike, orožje in pa tudi naše položaje. Ob 14. uri smo predali orožje. Odslej so za našo

Kako pospešiti, olajšati in izboljšati

varnost skrbeli ameriški vojak. Orožje smo predali na zbornem mestu slovesno in z manjšo paradno.

Čprav smo bili utrjeni, nismo imeli časa za počitek. Vsakdo je iskal svoje znance in prijatelje. Stiskanja rok, objemanja in poljubovanja ni in ni bilo konec. Iz oči so vrele solze sreče, pa tudi žalosti za umrliimi tovariši. Težko je opisati te občutke. Vsi smo vedeli, da smo se ponovno rodili, saj smo bili vsi obsojeni na počasno umiranje.

Dne 15. aprila 1945 ob 10. uri je bil sklican zbor jugoslovanskega bataljona. Takrat smo spoznali vodstvo bataljona, komandanta Azis Kaludera iz Mostarja, bivšega borca iz legendarne Sutjeske in komisarja Zvonka Dolinarja, prav tako borca NOV. Bataljon je dobil prapor.

Kako je bila organizirana odporniška organizacija v Buchenwaldu. Da bi pojasnil, kako je bilo sploh mogoče v nemškem koncentracijskem taborišču organizirati odpor, bom navedel nekaj bistvenih podatkov. Taborišče Buchenwald je v normalnih pogojih sprejelo le 35000 ljudi. Najštevilnejši so bili Francozi, zatem Rusi in Poljaki. Francozi so prevladavali šele v letu 1944, po otvoritvi druge fronte. Manj številni pa so bili Jugoslavnici, Italijani, Nemci, Holandci, Belgijci in drugi. Vseh narodov je bilo 16. Med Nemci je bilo veliko komunistov in socialistov, naproti pa nazistov. Zaradi evakuacije ruskih vojskih ujetnikov je neposredno pred napadom nastala vrzel v rdečem sektorju. To je bil sektor z glavnimi taboriščnimi vrati. Zato je bila takoj organizirana mednarodna skupina, v kateri je bilo kar pet Jugoslovancev, ki so bili vsi veščiki boja. Oškodovani smo bili za nekaj pištol, ker so te vzeli s seboj ruski vojski ujetniki z namenom, da se med transportom osvobodijo z jurisem na straže. Razmerje na nasprotni strani pa se je tudi spremenilo v našo korist. Esovci so odhajali kot spremljevalci transportov, poslali pa so jih tudi na bližnjo fronto. Koliko jih je ostalo, ni bilo mogoče ugotoviti. Ob napadu na žice je bilo ujetnih okrog 250 esovcev, ostali pa so zbežali ali bili ubiti. Omeniti moram veliko moralno med borci, predvsem pa velika konspirativnost. Izdaje ni bilo. Esovci so skušali vtihotapiti med nas nekaj ovađuhov, vendar ti do ilegalne vojaške organizacije niso prišli. Pravčasno so jih odkrili in likvidirali.

Kako se je krepila naša ilegalna odporniška organizacija, bi težko opisal. Organiziran je bil MEDNARODNI TABORIŠČNI KOMITEJ, postopoma pa so se organizirali tudi nacionalni komiteji. Jugoslavnici smo bili organizirani v JUGOSLOVANSKI ZAJEDNICI, vsaka narodnost torej po svoje.

V septembru 1944 je bila v strogi ilegalnosti organizirana vojaška organizacija. V njej so bili organizirani v trojkah najzaneslivejši, pa tudi boja veščiki tovariši. Kot vodja trojke sem bil povezan z Janezom Drašlerjem, predvojnim komunistom iz Ljubljane. On je bil inštruk-

tor za tri skupine. Če bi prišlo do izdaje, bi se esovci znesli le na majhno skupino borcev. Komandir – inštruktor je bil povezan le z vodji trojk, ostali pa ga niso poznali.

Čprav je bilo nekaj orožja v taborišču že pred ustanovitvijo vojaške organizacije prišlo je iz tovarn orožja, pa je nastala ugodna situacija šele ob ameriškem bombardiranju tovarniških objektov ob taborišču v mesecu avgustu 1944. Ob tem bombardiranju so bile uničene skoraj vse tovarne orožja in drugi vojaški objekti.

Esovci so verjetno slutili, da je v taborišču nekaj orožja, zato so večkrat delali preiskave, vendar brezuspešno. Orožje je bilo skrito na več varnih mestih.

Naša vojaška organizacija je imela 178 vojaških skupin z okrog 850 borci. To so bile udarne skupine, vsaka od njih je štela od 3–5 borcev. Francozi so imeli malo drugačno organizacijo – dvojne skupine, ruski vojski ujetniki pa so bili organizirani v vodih, četah in bataljonih v brigado. Izdelan je bil podroben akcijski načrt. Taborišče je bilo razdeljeno na 4 sektorje. Vrhovno poveljstvo je bilo v rokah Mednarodnega taboriščnega komiteja. Vsak sektor je imel svojega poveljnika, prav tako vsaka narodnost. Jugoslovanci so imeli poveljevalca Nikola Čečura, španski borec. Jugoslavnici smo bili najštevilnejši, saj smo imeli kar 16 borbenih skupin. Zaradi evakuacije ruskih vojskih ujetnikov je neposredno pred napadom nastala vrzel v rdečem sektorju. To je bil sektor z glavnimi taboriščnimi vrati. Zato je bila takoj organizirana mednarodna skupina, v kateri je bilo kar pet Jugoslovancev, ki so bili vsi veščiki boja. Oškodovani smo bili za nekaj pištol, ker so te vzeli s seboj ruski vojski ujetniki z namenom, da se med transportom osvobodijo z jurisem na straže. Razmerje na nasprotni strani pa se je tudi spremenilo v našo korist. Esovci so odhajali kot spremljevalci transportov, poslali pa so jih tudi na bližnjo fronto. Koliko jih je ostalo, ni bilo mogoče ugotoviti. Ob napadu na žice je bilo ujetnih okrog 250 esovcev, ostali pa so zbežali ali bili ubiti. Omeniti moram veliko moralno med borci, predvsem pa velika konspirativnost. Izdaje ni bilo. Esovci so skušali vtihotapiti med nas nekaj ovađuhov, vendar ti do ilegalne vojaške organizacije niso prišli. Pravčasno so jih odkrili in likvidirali.

K naši zmagi je vsekakor pripomogla bližina ameriške fronte, vendar pa se brez našega boja usoda 21000 osvobojenih internirancev skoraj gotovo ne bi tako končala, saj smo bili vsi obsojeni na počasno umiranje.

Zvonko Hanzelj

Negovanje revolucionarnih tradicij je še vedno najpomembnejša naloga Zveze združenj borcev NOV. Obsega zbiranje podatkov, pričevanj in listin iz naše nedavne junaške preteklosti, nato pa razvrščanje zbranega gradiva in oblikovanje opisov o posameznih enotah (bataljonih, odredih in brigadah), službah (zdravstvo, obveščevalna služba, preskrba in podobno) in o političnem zaledju (okrožja OF).

V preteklosti je bilo pisanje zgodovine NOB odvisno le od peščice navdušencev, od njihove silne požrtvovalnosti in nezlomljive volje. Za razumevanje v svojih okoljih so se morali navadno šele bojovati in pogosto za svoje delo niso dobili niti moralnega priznanja kaj šele, da bi kdo njihovo delo nagradil po socialističnih načelih. Toda hujše od tega je, da so morali vsa dela – od najbolj preprostih in težkih do umsko najbolj zahtevnih – opravljati sami, da je bila metoda njihovega znanstveno-rizikovalnega dela na ravni kamele dobe in ne v skladu z dosežki sodobne znanosti.

Ni treba posebej poudarjati, kako zamudno, naporno in zahtevno je že samo zbiranje gradiva. Še bolj zahtevno je oblikovanje, se pravi pisanje zgodovine NOB. To delo lahko opravljajo le ljudje, ki so že po naravi obdarjeni z nagnjenostjo do pisanja, ki so si nabrali veliko znanja in potrebnih strokovnih sposobnosti. Prav gotovo so ti ljudje za družbo in našo organizacijo zelo dragoceni, zato bi morali poskrbeti, da bodo njihove sposobnosti razumno izkoriščene. Doseči bi morali predvsem, da ti ljudje ne bi po nepotrebnem izgubljali časa in živcev. Razbremeniti bi jih bilo treba vseh tistih del, ki jih lahko opravijo drugi, manj sposobni, in ki jih lahko opravijo sodobni stroji. Nadaljnja beseda bo tekla prav o tej zadnji možnosti.

Na lanskem sejmu elektrone v Ljubljani je Iskra – industrija za telekomunikacije, elektroniko in elektrotehniko – Kranj razstavila in prikazala delovanje mikroračunalnika ISKRADATA 1680–10, ki je prilagojen potrebam našega črkopisa (gajice) in ki omogoča uporabo tako velikih kot tudi malih črk. S tem so bile ustvarjene tehnične možnosti, da te koristne aparature začno uporabljati tudi pisatelji, predvsem pisci zgodovinskih oziroma znanstvenih del sploh, kar v sodobnem razvitem svetu ni več nobena redkost.

Kakšne prednosti nudi ta mikroračunalnik?

Za delo na tem računalniku je potrebnih komaj kaj več spretnosti kot za delo z navadnim pisalnim strojem. Več znanja in premišljenosti

je potrebno le pri spravljanju aparature v pogon in pri strežbi s spominskimi enotami, vendar si tudi to znanje bister človek lahko pridobi že s kratkim tečajem, se pravi po nekaj dneh. Tudi sicer ni dosti večji od kakšnega električnega pisalnega stroja ali od srednje velikega televizorja. Primerjava s televizorjem je povsem ustrezna, saj sta bistvena sestavna dela osnovne aparature le tastatura (tipke) in zaslon. Razlika med pisalnim strojem in tem mikroračunalnikom pa je ta, da izpisanega besedila ne dobimo na papirju ampak na zaslonu. Na zaslonu lahko nadzorujemo pravilnost besedila, ga elektronsko popravljamo naj gre za posamezne črke, besede ali besedne sklope) in dopolnimo del z vstavki v katerikoli del že oblikovanega besedila. S tem prihranimo ogromno papirja in časa, saj odpade zamudno radiranje ali še bolj zamudno prepisovanje.

Najbrž ni treba posebej poudarjati, da zgodovinsko delo iz NOB nastaja in se izpopolnjuje, vse dokler knjiga ne pride iz tiskarne. Pisec marsikateri podatek ali listino odkrije namreč šele po tistem, ko je ustrezni dogodek ali obdobje že obdelal. Poleg tega mora dajati dele besedila ali celotno besedilo v branje neposrednim udeležencem dogajanja ali poznavalcem, ki mu postrežejo z mnogimi koristnimi pripombami, s katerimi je treba prvotno besedilo dopolniti, izpopolniti ali spremeniti. Končno se mora pisec ravnati po pripombah strokovnih ocenjevalcev in lektorja, kar zahteva nove popravke in izpopolnitve.

Na splošno velja, da je treba pri uporabi pisalnega stroja ter ob upoštevanju vseh dodatno dospelih podatkov in pripomb najmanj trikrat natipkati dve tretjini besedila. Če besedilo potemtakem obsega 800 strani, kar za opis kake partizanske enote ni pretirano, potem bi to zneslo 1.866 tipkanih strani ali 187 delovnih dni, če računamo po 10 strani na dan, kar je zelo zahtevna delovna norma. K temu je treba prišteti še 75 dni tedenskega počitka, kar pomeni, da je samo s tipkanjem prihranjenih 262 dni ali debelih osem mesecev, zakaj mikroračunalnik besedilo izpiše že v enem delovnem dnevu.

Prihranek časa in truda za tipkanje pa je samo ena od prednosti, ki jih nudi ta sodobna aparatura. Še večji prihranki pri času in trudu nastanejo pri elektronski izdelavi imenskega kazala, ki ga mora vsebovati vsako znanstveno delo. Ob ustreznem računalniškem programu izločanje gesel nastane samodejno, s tem da računalnik potem gesla razvrsti po strogi abecedi in vsake-

mu pripiše številke strani, na katerih se pojavlja. Pri srednje zajetni knjigi je tako mogoče prihraniti nove tri mesece mučnega opravlila, odpadejo pa tudi mnoge pomote in napake. Prav tako mikroračunalnik ob ustreznem programu na svoja mesta samodejno razvršča osnovno besedilo, opombe pod črto in navedbe virov, kar vse omogoča nove prihranke pri času in novo kvaliteto opravljenega dela.

Še večji prihranki časa nastanejo pri računalniškem arhiviranju podatkov in listin. Tako arhivirane podatke in listine je mogoče dobiti že po nekaj sekundah ali največ nekaj minutah, medtem ko pri klasičnih postopkih arhiviranja poleg izgube prostora porabimo ure in ure ali celo dneve za en sam podatek. Samo mislimo si lahko, kolikšni prihranki časa bi šele nastali, če bi bili računalniško obdelani in z računalniki opremljeni tudi naši arhivi, kot so arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, zgodovinski arhiv CK ZKS in drugi, kar je v razvitem svetu že vse uvedeno. Tam se je treba za ustrezen podatek le računalniško povezati prek telefoničnega omrežja in na odgovor počakati nekaj minut.

Največji prihranek časa in najpomembnejši dosežek v kakovosti bi bilo mogoče doseči z neposrednim prelivom elektronsko zapisanega besedila v tiskarski stavek. Tudi glede tega velja, da pisatelji v razvitem svetu nič več ne nosijo ali pošiljajo besedil v tiskarno, ampak jih pošiljajo v tiskarno iz svojih računalnikov prek telefoničnega omrežja. Poglavitna prednost tega je, da se izognemo človeku-stavcu, ki dela tiskovne napake, zakaj elektronsko prečiščeno besedilo se neposredno pretvarja v tiskarski stavek. Pripomniti je, da dosedanj elektronski sistemi v naših tiskarnah, n. pr. v tiskarni ČZP Delo, še ne omogočajo neposrednega prelivanja besedil in mikroračunalnikov ISKRADATA 1680–10, kar pa zagotovo ne bo moglo dolgo trajati. Dodelati je treba tudi, da je mogoče mikroračunalniku že zdaj dograditi napravo (adaptor), s pomočjo katere se elektronski zapis pretvori v mehničnega po sistemu luknjastega traku, po tej poti pa se lahko izognemo stavcu kot viru tiskovnih napak. S tem se izognemo zamudnim korekturam in superkorekturam, pa tudi upravičeni jezi nezadovoljnih bralcev.

Bodi dovolj o prednostih mikroračunalnika ISKRADATA 1680–10, ki so izredne in nesporne! Gotovo bo namreč marsikoga zanimalo, kako si to aparaturo lahko nabavi. Celoten mikroračunalniški sistem, ki obsega tri aparaturene sklope z dvema

spominskima enotama, niti tako zelo drag. Stane le 767.000,00 dinarjev, kar ustreza trenutni vrednosti enoinpolsobnega stanovanja. Žal je poglavitna težava v tem, da posojila za nakup te naprave zasebniku ne more odobriti nobena jugoslovanska banka, pa si ga posameznik zato praktično tudi ne more nabaviti. Nova, dodatna ovira je prometni davek, ki zneske kar 28,9 odstotka (zvezni 17,4 odstotka, republiški 8,5 odstotka in občinski 3 odstotke), kar zahteva dodatnih 221.663,00 dinarjev. Tega prometnega davka so lahko oproščene samo pravne osebe, ki uživajo družbeno pomoč (dotacijo). Zasebniki oziroma pisatelji torej odpadejo, pa najsi opravljajo družbeno še tako pomembno delo. Pri tem gre ugotoviti, da so ti predpisi nedvomno zastareli, kot so bili nekoč zastareli in gospodarsko škodljivi predpisi, ki so zasebnim kmetom onemogočali nakup kmetijskih strojev. Tehnični razvoj bo prejel ali slej prav gotovo zahteval odpravo takšnih in podobnih pomanjkljivosti, zastavlja pa se vprašanje, kaj je mogoče storiti za pospešitev, olajšanje in izboljšanje partizanskega zgodovinopisja že danes.

Najpreprostejša in najučinkovitejša pomoč piscem zgodovinskih del iz NOB bi bila, če bi občinski odbor ZZB NOV ali domicilna občinska skupščina mikroračunalnik nabavila z lastnim denarjem (v tem primeru bi se nabava cena zmanjšala za celotno vsoto prometnega davka, ki je znatna), nato pa aparaturo dala v uporabo piscu ob primerni najemnin. Takšne naložbe bi bile zanesljivo zagotovile, da bo načrtovano besedilo kar najhitreje in tudi dovolj kakovostno izdelano, odvisno pač od umske ustvarjalnosti pisca, pospešilo, pocenilo in izboljšalo pa bi se tudi tiskanje knjige. Pač pa bi bilo treba najti tudi oblike, ki bi zagotavljale, da bi bili uporabniki zainteresirani za dobro vzdrževanje in pravilno ravnanje z mikroračunalniki. Iz izkušenj z drugimi stroji vemo, da je takšno zainteresiranost mogoče doseči le z uvajanjem solastništva oziroma s sovlaganjem v aparature, kar je nedvomno tudi pot, da se potreben denar hitro zbere. Nekaj namreč zagotovo drži: tisti pisec, ki se namerava zastavljenega dela lotiti z vso odgovornostjo, bo tudi pripravljen vložiti del svojih prihrankov za to, da bo to delo opravil hitreje, lažje in boljše. Končno bi bilo prav, da bi k rešitvi nakazanega vprašanja kaj prispevale tudi banke, saj bi moral biti umski in znanstveni napredek naše skupnosti tudi njihova skrb.

Franci Strle

A large, white, blocky letter 'T' is centered on a solid black background. The letter has a slightly distressed or hand-painted appearance with some internal texture visible.

DAN »T«

★

- prehrana
- elektro akustika
- steklo – porcelan
- fotooptika
- usnjena galanterija
- kozmetika
- tekstilna galanterija
- bonboniera
- papirnica
- žensko perilo
- moško perilo
- pletenine
- manufaktura
- otroške potrebščine
- moška konfekcija
- ženska konfekcija
- obutev
- športne potrebščine

in bife.

★

★

★

★

VAŠ HOTEL V CELJU

RIBNICA

**ČESTITAJO VSEM OBČANOM ZA OBČINSKI PRAZNIK
26. MAREC**

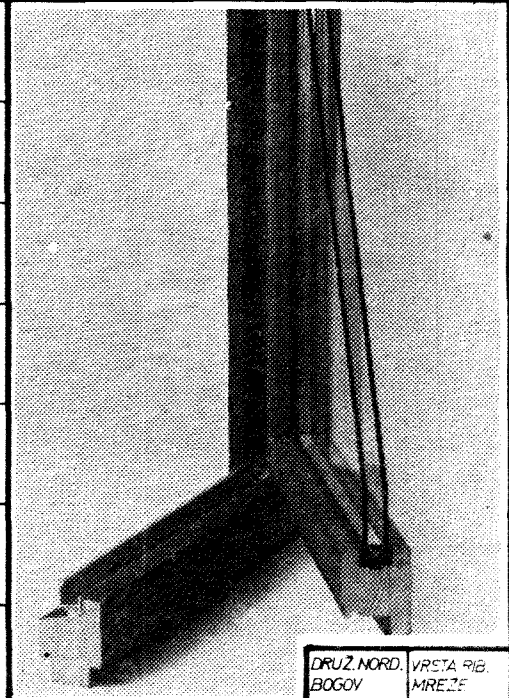
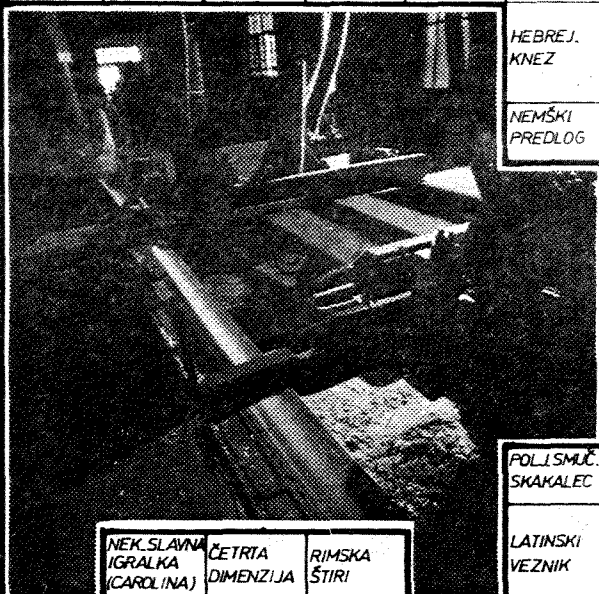
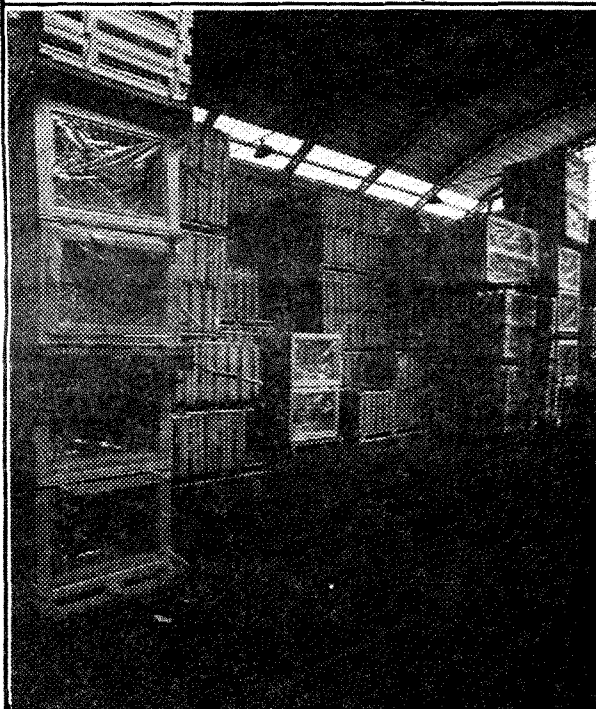
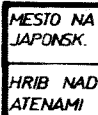
PETROVA GORA

Kraj in datum prijave

VIATOR AKCIJA TV-15 IN SAP VIATOR AKCIJA TV-15 IN SAP V

INLES RIBNICA

Današnje nagradno križanko vam je pripravil kolektiv INLES Ribnica. Pri reševanju vam želimo veliko znanja in sreče. Žreb bo razdelil tri lepe knjižne nagrade Založbe Borec. Rešitev pošljite do 15. aprila na naslov Uprava TV 15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V levi spodnji del kuverte zapišite »INLES«.

[illegible]

Ime in priimek:

Naslov:

Več kot tristo let tradicije v službi zdravja

Vrelci, ki ponujajo uteho

Novi hotel Sava v Rogaški Slatini

Skorajda tristo let bo kmalu, odkar je vzel Johannes Benedictus Gründel pero v roke in prav imenitno popisal Roitschocrene, Rogaški izvir zdravilne vode. Učeni doktor filozofije in medicine je to storil kar dvakrat. Najprej že leta 1685 v latinskem jeziku in dve leti pozneje še v nemškem. Od tistih dob naprej je Rogaška gostila premnoge, ki so iskali zdravja pa tudi zabave. Ko so leta 1846 pozidali drugi zdraviliški dom, je koncertiral v njem znameniti muzikus Franz Liszt, eden najslavnejših pianistov svojega časa. V Rogaško je prihajal tudi nadvojvoda Johann pa Napoleonov brat Louis Bonaparte, med gosti srečamo pariške finančnike Rotschilde. Vsekakor pa je bil eden prvih, ki je vedel za zdravilno moč rogaške slatine – in jo tudi izkoriščal – grof Zrinjski.

Rogaška Slatina vse od tistih zgodnjih časov pa do danes ni izgubila niti trohice ugleda. Še več: izdatna novejša raziskovanja, predvsem na področju magnezija v vodi, ki ga ni malo in ki ima, po besedah domačih medicinskih strokovnjakov, precejšnjo vlogo v normalnem delovanju prenekaterih telesnih funkcij, so v mnogočem prispevala, da postaja Rogaška Slatina vse bolj priljubljeno zdravilišče v svetu.

Novi hotel Sava

Danes ima zdravilišče Rogaška Slatina štirinajst hotelov s 1287 ležišči, od katerih je šestnajst odstotkov A kategorije, sedemindvajset B, osemindvajset C in le devetnajst v D kategoriji. Seveda se bo to razmerje iz leta v leto izboljševalo, zlasti še, ko bo naslednje leto, aprila, začel obratovati novi hotel Sava, plod dogovarjanja med kranjsko Savo in Zdraviliščem. Z novim hotelom bodo za tretjino povečali celotno zmogljivost Zdravilišča, hkrati pa bo dobilo delo okoli sto osemdeset delavcev.

Večina obiskovalcev išče v Rogaški Slatini zdravje, zato je posebna skrb rogaških zdraviliških delavcev zdravstveni enoti, ki ima na voljo devet ambulant, opremljen kabinet za gastroskopijo, rektoskopijo in rentgen ter fizioterapijo, ki lahko dnevno sprejme osemsto petdeset gostov, pacientov, med njimi tudi zelo veliko borcev, ki jim Rogaška Slatina že dolga leta pomeni nepogrešljivo zatočišče za njihove težave. Število borcev se iz leta v leto povečuje in predstavljajo pomemben delež v celotnem številu domačih gostov.

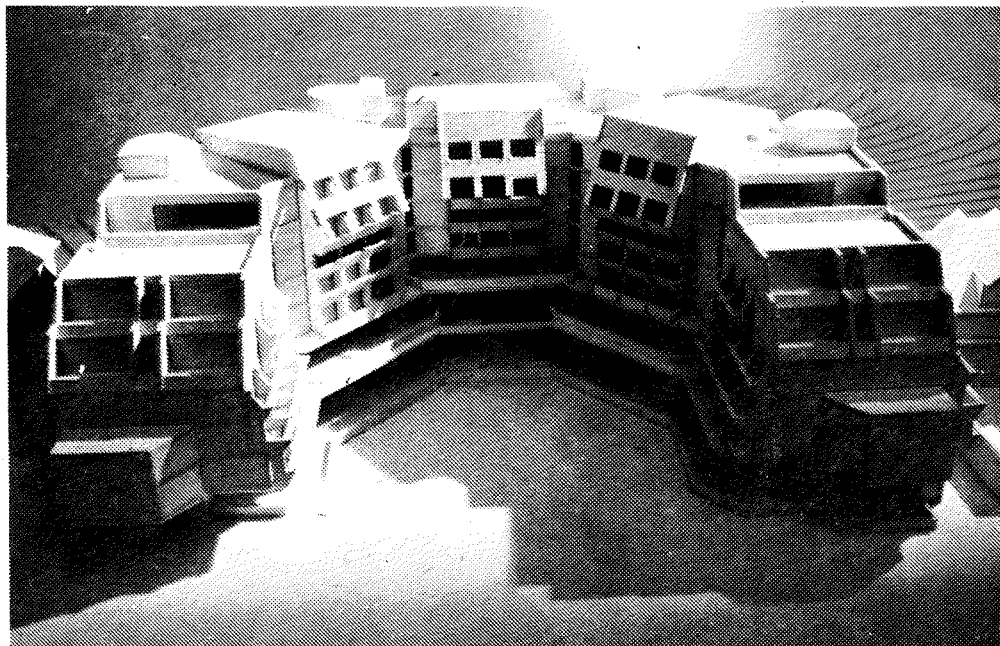
Letno obišče Zdravilišče okoli trideset tisoč gostov, kar narekuje rogaškim zdravstvenim delavcem nenehno skrb za razvoj. V Rogaški se lahko pohvalijo, da so edini v Jugoslaviji, ki imajo, v sodelovanju z ljubljanskim geološkim zavodom, lastno znanstveno raziskovalno organizacijo, obsežen arhiv in da vlagajo znatna sredstva za raziskovanja, tako na področju medicine kot geologije.

Menda ga ni Slovenca, ki bi ne poznal slovitih rogaških zdravilnih vod, Donat, Tempel in Styrio, vse več pa jih posega po dietetični brezalkoholni pijači Trimvit. Skupna letna proizvodnja teh pijač doseže petintrideset milijonov steklenic, to pa zahteva nenehna vlaganja v obnavljanje in raziskovanje mineralnih vrelcev.

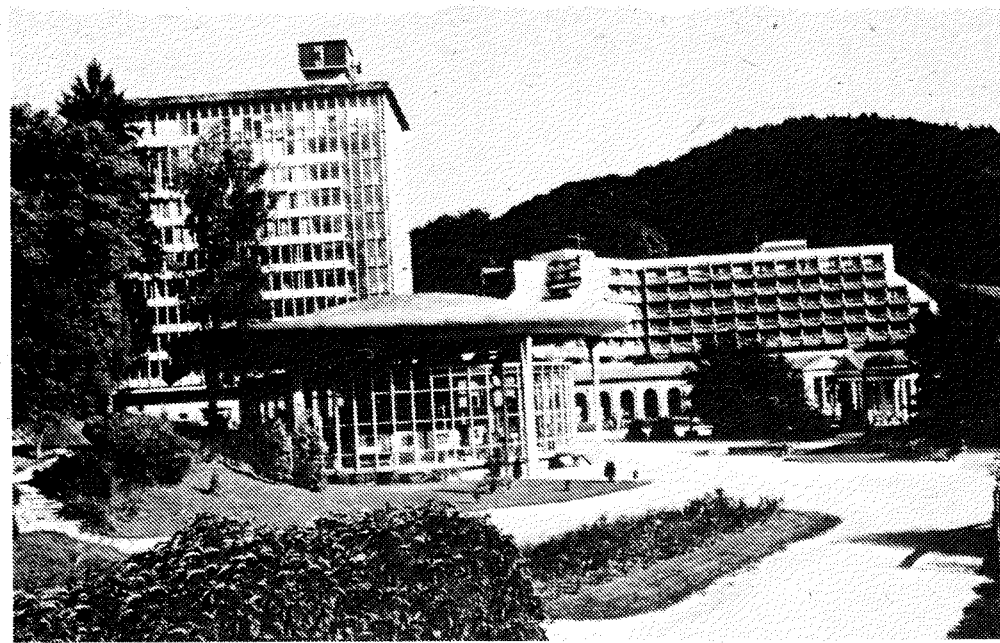
Hkrati s črpanjem mineralne vode, o katera zdravilnosti je bržkone več ali manj poučen vsakdo, so v Rogaški Slatini bili

prvi, ki so začeli v Jugoslaviji sodobno transportirati utekočinjeni plin CO₂ s cisternami. Nihče namreč visokotlačnih cistern ni izdeloval doma, pa so zato stopili na to pot sami. V Rogaški Slatini zelo dobro vedo, da vsega sami ne bodo zmogli. Razvoj je le v odprtosti in povezovanju,

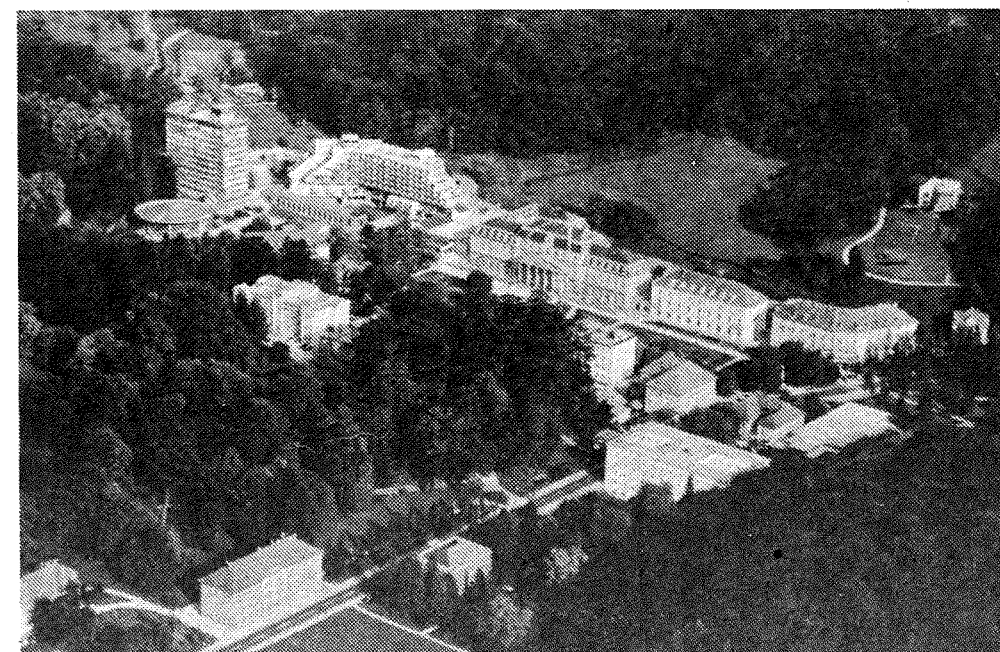
pravijo in naštevajo primere: že nekaj časa poslovno zelo dobro sodelujejo pri proizvodnji plina s Tehnogasom iz Kutine, pri prevozu in skladiščenju plina s cisternami z ljubljansko Belinko in že omenjeno sodelovanje s kranjsko Savo, ki je s svojim deležem podprla investicijski program.

Maketa novega hotela. Sava bo hotel A kategorije in bo premogel 194 enoposteljnih sob in 66 dvoposteljnih, restavracijo s 550 sedeži, štiri lokale (frizerski salon za moške in ženske, trgovino s spominki in tobačnimi izdelki, optiko in potovalno agencijo), celotne kapacitete pa se bodo povečale za dvaindvajset odstotkov.

Hotel Donat, terapija in v ospredju Pivnica, ki je hkrati likovna galerija in prizorišče najrazličnejših kulturnih manifestacij, ki popestrujejo zdraviliški vsakdan.

Pogled na Zdravilišče Rogaška Slatina

Kaj skriva rogaška mineralna voda?

Že danes izvažajo Zdravilišče mineralno vodo Donat skoraj na vse kontinente sveta, predvsem pa v evropske države, od koder prihaja na zdravljenje največ gostov. In predvsem vodo Donat pozna večina ljubiteljev mineralnih vod. V čem je pravzaprav skrivnost?

Mineralna voda Donat je 1218 mg Mg/l in več kot desetimi grami suhih snovi z minerali in magnezijem najbogatejša in povsem svojstvena mineralna voda v Evropi. Danes v Rogaški Slatini že vedo, da deluje Mg Donat kompleksno s svojimi fizikalnimi in kemičnimi dejavniki. Letos bodo na simpoziju v Baden Badnu spregovorili o resorpciji, izločanju, hormonalnem urejanju magnezija, o njegovi biokemiji, o vplivu magnezija pri stresnih situacijah, prekomernem hrupu, vplivu na maščobe v krvi, na srce pa med nosečnostjo, razpravljali bodo o povezanosti pomanjkanja magnezija pri kroničnem uživanju alkohola in kroničnem obolenju jeter, o pomenu magnezija pri preprečevanju tumorjev in levkemije, predvsem pa o pomenu magnezija, ki ga ima rogaška voda na pretek, v psihiatriji in pri sladkorni bolezni.

Zanimivo je namreč, pripovedujejo v Rogaški Slatini, da je smrtnost zaradi srčnega infarkta najpogostejša tam, kjer je malo magnezija v pitni vodi, pa tudi sicer so na podlagi poizkusov in dolgoletnih raziskav prišli do marsikaterih pomembnih ugotovitev.

Zaradi teh lastnosti je mineralna voda Mg Donat brez tekmeca v Evropi, Zdravilišče Rogaška Slatina pa je tudi doma med štirimi največjimi jugoslovanskimi podjetji, ki pridobivajo naravno mineralno vodo: sami namreč uresničujejo okoli štiriinšestdeset odstotkov celotne proizvodnje vode za prodajo v Jugoslaviji.

Kako naprej?

Vsekakor bo treba najprej posodobiti celo vrsto stvari doma, ugotavljajo v Rogaški Slatini, popestriti ponudbo in intenzivnejše obdelati tuje tržišče, pa tudi domače. Razmišljajo o vrsti novih prijemov na področju zdravstvene in rekreativne ponudbe, kamor spada tudi razširitev sodelovanja s skupnostmi zdravstvenega zavarovanja, reubliškimi in občinskimi organi, ki urejajo zdravljenje borcev in vojaških vojn invalidov in podobno. Ne pozabljajo na topel, človeški odnos do gosta in brezhibno, kvaliteto ponudbe, skratka, želje so strnili v stavek: zadovoljen gost, dobra zasedenost in izkoriščenost kapacitet pa ustrezno povečanje dohodka in prihodka. Prav zaradi tega nameravajo sistematično obdelati posamezna področja z obiskovanjem zdravstvenih institucij in organizacij, delovnih organizacij, ustanov in združenj, posrednikov in agencij, da bi dosegli kar največje možno sodelovanje.

Načrti niso skromni, toda kadar govorimo o zdravju, je marsikaj mogoče. Skorajda trideset let je že, ko so skozi novo vrtno privrele na dan neslutene količine bele penaste vode: mitični konj iz grških legend je pod čvrsto uzdo spet potolkel ob tla. Načrtovanju prihodnosti, ustvarjalni domišljiji našega delovnega človeka in možnostim zdravljenja so se odprla nova obzorja, rogaške mineralne vode, Tempel, Donat in Styria ponujajo zdravje.

Alojz Vinder

Decembra smo v Strmcu pri Vojniku pokopali Alojza Vinderja, rojenega leta 1905 v Višnji vasi. Leta 1941 so ga aprila ujeli in odpeljali v vojaško ujetniško taborišče v Nemčiji, od koder se je vrnil spomladi 1942. Takoj po vrnitvi se je pridružil OF. Julija 1942 so ga spet aretirali, mučili v celjskem Starem pisrku in nato odpeljali v Mauthausen. Od tam se je vrnil spomladi 1943 in se na strmskem terenu povezal z novimi aktivisti. Jeseni 1944 se je priključil Šerčerjevi brigadi. Za vestno delo v NOB je bil dvakrat odlikovan.

Franc Grile

Sredi decembra lani smo na Blejski Dobravi pokopali Franc Grila, borca NOV od začetka 1944 leta. Rojen je bil leta 1920 na Blejski Dobravi. Bil je zaprt v Begunjah. V NOV je bil na Primorskem težko ranjen in se je zdravil v bolnišnici Franji. Dolgo let je bil odbornik ZB NOV in sveta KS. Posebno je bil aktiven v obrambnih pripravah, planinstvu in pri delu z mladino.

Franc Recko

Januarja je v Poljčanah umrl Franc Recko, rojen 1906. Bil je aktiven bореc NOV od junija 1942, ko se je vključil v UB Ljuba Šerčerja. Pozneje je bil premeščen v Glavni štab NOV in POS, kjer je v tehničnih delavnicah opravljal odgovorne naloge do konca vojne. Po vojni se je zaposlil pri železnici. Bil je trikrat odlikovan.

Lucija Mohar

V Strahinju pri Naklem je na 65. rojstni dan umrla Cilka Moharjeva. Bila je doma iz kmečke družine Golobovih. Že od začetka NOB so se pri njih doma zadrževali prvi partizani iz Kranja in okolice. Dajali so jim hrano, zavetje, zvezo in pomoč od začetka pa do konca vojne. Vsa družina je zaradi tega prestajala hudookupatorjevo nasilje.

Jože Rošer

Avgusta lani smo se na šentiljskem pokopališču pri Mislinju poslovili od Jožeta Rošerja, člana organizacije ZB NOV Mislinja. Rodil se je leta 1911 v Mislinju. Aktivno se je vključil v NOV avgusta 1944. Bil je bореc v Tomšičevi brigadi. Za zasluge in hrabrost je bil odlikovan.

Avgust Godec

Decembra je umrl 53-letni Avgust iz Jevnice. Rodil se je leta 1928 v Mali nogi. Januarja 1943 je odšel k partizanom. Dodeljen je bil v posebno četo KZO kot kurir. Bil je tudi odlikovan. Kot član ZK, ZB, SZDL, KUD, ZRVS je tudi po osvoboditvi aktivno sodeloval pri obnovi domovine.

Franc Bratuš

V začetku januarja je umrl tajnik KO ZB NOV, predsednik skupščine KS Portorož ter član organov tudi drugih družbenopolitičnih organizacij Franc Bratuš. Rodil se je leta 1914 v Vrapčah na Krasu. Leta 1940 je moral v italijansko vojsko v posebni bataljon. Leta 1943 se je v Trstu vključil v terensko delo OF, leta 1944 pa je odšel k partizanom. V Portorožu je do upokojitve delal v turistični gospodarski dejavnosti, hkrati pa ves čas sodeloval v organizacijah na terenu.

Anton Bohinjc

Oktobra smo se poslovili od Antona Bohinjca, rojenega leta 1906 v Lešah pri Trzinu. Že leta 1942 je navezal stike s koroškimi partizani. Decembra 1942 je bil aretiran in zaprti so ga v Celovcu. Osvoboditev je dočkal v taborišču Dachau. Pokopali smo ga na pokopališču na Kokrici pri Kranju.

Štefan Kuzman

Avgusta lani smo se na pokopališču Barbara poslovili od člana KO ZB NOV Leše Štefana Kuzmana. Bil je aktiven bореc NOV v Zgornji Savinjski dolini. Konec vojne je dočkal v domačem kraju med zadnjimi boji na Koroškem. Umrl je star 73 let.

Franc Prusnik

Konec novembra smo se na domžalskem pokopališču poslovili od Franc Prusnika. Rojen je bil leta 1899 v Železnikih nad Škofjo Loko. S 16 leti se je med prvo svetovno vojno bojeval na soški fronti. Jeseni 1943 se je vključil v boj okupatorju. Bil je hraber bореc Šerčerjeve in Šlandrove brigade.

Ivan Lovšin

Rodil se je leta 1906 v Gorici vasi. Med NOB se je opredelil za OF v Gorici vasi. Zaradi tega je bil aretiran, zaprt, interniran in prepečen. Umrl je januarja letos.

V letu 1980 so umrli borci, člani ZB NOV Naklo:

Janez Golob
Viktor Zaplotnik
Ivan Žužek
Jože Paljk
Viktor Marinšek
Peter Drinovec

Ivan Kostevc

Umril je Ivan Kostevc iz Pavlove vasi pri Pišecah, star 91 let, udeleženec okto-brske revolucije ter aktivist in bореc NOV od leta 1942. V prvi svetovni vojni so ga v Karpatih ujeli Rusi. Kot ujetnik se je prostovoljno vključil med borce okto-brske revolucije. Leta 1942 se je vključil v NOB. Pri njem so se shajali prvi aktivisti OF. Nemci so ga dvakrat aretirali, a uspelo mu je pobegeti in se je priključil NOV. Izgubil je dva sina, eden je padel kot bореc NOV, drugega so Nemci ustrelili kot talca. Po osvoboditvi je opravljal poleg službenih še vrsto družbenopolitičnih dolžnosti. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Drago Ristić

Rodil se je leta 1927 v Obrenovcu v Srbiji. V NOG se je vključil že leta 1941 kot 14-letni deček. Bil je kurir. Oktobra 1944 je vstopil v NOV, ko še ni bil star 17 let. Kot bоре v mitraljejski četi 2. bataljona 21. udarne brigade 28. srbske divizije se je bojeval na sremski fronti. Kot starešina JLA je ostal v Sloveniji in si na Kokrici pri Kranju ustvaril družino. Za zaslugo med NOB je bil dvakrat odlikovan. Oktobra smo ga pokopali na pokopališču v Kranju.

Miha Kordež

Na pokopališču Barbara na Prevaljah smo se januarja poslovili od borca Kordeža. Rodil se je pred 70 leti v Bistri pri Črni na Koroškem. Že leta 1943 se je vključil v organizirano delo za NOB v NOV je vstopil avgusta 1944. Za zasluge je bil odlikovan.

Franc Rapotec

Člani KO ZB NOV Leše smo se zadnji dan januarja na pokopališču Barbara poslovili od Franca. Boroval se je v pohorskih gozdovih, kjer se je pred 68 leti tudi rodil.

Jožeta Vrtačnik

Na Doleh pri Litiji smo januarja pokopali 69-letno Zefko Vrtačnikovo, članico ZB NOV Gabrovka. Skupaj s člani družine je pomagala že prvim aktivistom in borcem, ki so v tem delu Zasavja netili odpor zoper nemške okupatorje. Kmalu so pred Nemci morali pobegeti na Mirno. Tu je Vrtačnikova aktivno sodelovala vse od konca vojne. Po vojni se je vrnila na porušen dom, kjer je s prizadevnostjo sodelovala v obnovi in razcvetu svojega kraja.

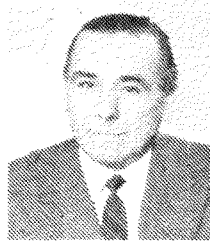
Janez Jakopič

Rodil se je leta 1904. NOB se je priključil za leta 1942. Od septembra 1943 do januarja 1944 je bil zaprt v begunjskih zaporih. Septembra 1944 je vstopil v Jeseniškobojniški odred. Kot dober in hraber bоре je napredoval v čin vodnika in bil je odlikovan. Januarja smo ga pokopali na pokopališču v Zgornjih Gorjah.

Ivan Bregar

Novembra smo se poslovili od člana ZB NOV Šmarje-Sap. Pokopali smo ga na pokopališču Šmarje-Sap. Rodil se je pred 68 leti v vasi Mali Gaber. K partizanom je odšel aprila 1943, in sicer v Cankarjevo brigado. Nato je bil bоре 12 brigade vse do osvoboditve. V NOB je bil trikrat ranjen. Za zasluge in hrabrost je bil trikrat odlikovan.

Janez Kozlevčar-Žan

Na stiškem pokopališču smo se decembra poslovili od Žana, rojenega leta 1914 v Stični. Že leta 1941 se je povezal z OF in vsestransko pomagal v boju proti okupatorju. Njegovo delo pa ni ostalo prikrto. Konec septembra 1942 so ga aretirali in odgnali v zapore, od tam pa v taborišča Gonars, Visco in Trviso. Po italijanski vdaji se je sredi septembra 1943 vrnil domov in takoj začel delati na terenu. Konec septembra se je priključil VOS v Zagradcu na Dolenjskem, potem pa VDV brigadi, v kateri je ostal do osvoboditve. Za zasluge med NOB je dobil več odlikovanj. Po vojni se je aktivno vključil v obnovo domovine in sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah.

Mirko Klobučar

Na Blejski Dobravi smo januarja pokopali borca 3. prekomorske brigade, artilerca Mirka Klobučarja. Rojen je bil leta 1922 v Cadrgu nad Tolminom. Preživel je ujetništvo v Libiji in Alžiru in se odločil za NOV. Prispel je na Vis in od tam v bojih s svojo brigado vse do Trsta. Po vojni je bil železničar na goriški progi.

Ivan Levstek

Rojen je bil leta 1925 v Travniku, Loški potok. Za aktivno in organizirano delo v NOB se je opredelil leta 1942. Bil je bоре Šerčerjeve brigade, pripadnik vojnega področja Ribnica in nazadnje je bil komandir kurirjev na TV-12 od osvoboditve. Za zasluge je bil trikrat odlikovan. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec v Loškem potoku. Udeleževal se je vseh akcij organizacij. Pokopali smo ga februarja.

Olga Lendero

Na ljubljanskih Zalah smo se januarja poslovili od aktivne davke OF in članice naše krajevne organizacije Videm-Dobrepolje. Rodila se je leta 1912 v Mali vasi. Takoj v začetku NOB je začela delati za OF v Gornjem Rudniku-Ljubljani in vestno je delala vse do osvoboditve. Po vojni se je z družino preselila v Dobrepolje in se takoj aktivno vključila v družbenopolitične organizacije.

Rudi Britovšek

Avgusta smo se na pokopališču v Senti-lju pri Mislinju poslovili od člana krajevne organizacije ZB NOV Mislinja. Rodil se je leta 1928 v Mali Mislinji. V partizanske vrste je stopil v drugi polovici leta 1944. Kljub mladosti je bil hraber bоре, za kar je bil odlikovan.

Anton Voljč

Na vrhniškem pokopališču smo se januarja poslovili od sina znane partizanske Šklepove družine. Od leta 1942 je delal za NOB. Po osvoboditvi je bil aktiven družbeni delavec. Bil je organizator in vodja kovinarskega podjetja na Vrhniki do upokojitve.

Zofka Petrič

V 50. letu starosti je umrla Zofka Petrič iz Begunj pri Cerknici. Rodila se je v vasi Korosče pri Žilcah. Njeni starši so sodelovali z OF že od začetka, zato so ji Italijani umorili očeta leta 1942. Se zelo mlada je opravljal zahtevna kurirska dela. Po vojni je aktivno pomagala pri obnovi domovine.

Franc Črnogelj Zorko
Kje so meje...

7

Peljali so me v Čenta (Torcento) in Tricesimo. Prizori so se ponavljali: udarci pred ali med zasliševanjem, razmestitev, osebnost, specialka... V Tricesimo, bilo je že temno, mi je stari avstrijski orožniški podčasniki, skoraj v navzočnosti vseh, dal kruhek, namazan z maslom, in je rekel nekaj prijaznih besed zame. Še nihče me ni vprašal in on je rekel potihoma: »Ampak, zakaj si postal partizan?« »Zato, ker to deželo ljubim«, sem mu odgovoril prav tako tiho. »Pojdi, moj sin, pojdi!«

V Videm (Udine) smo prišli okrog 20. ure. Ne glede na zelo hude bolečine, sem se čutil še dovolj močnega in misel na beg me ni zapustila niti za trenutek. Kamion SS se je na moje veliko zadoščenje vrnil, orožniki so mi odvzeli lisice in z »balilo« smo krožili po Udinah. V pogovoru z brigadirjem orožnikov je bila skrita misel na pobeg in čeprav mu tega nisem omenil neposredno, je rekel, da je položaj nevaren, in da je bolje počakati na ugodnejšo priložnost. Gotovo je orožnik imel prav. Vprašal sem se in še nisem imel odgovora, ali je bil iskren in dobro nameren?

V ulici Gemonia smo se za trenutek ustavili pred orožniškim poveljstvom. Izstopil je sam brigadir. Od tam smo šli v ulico Palmanova na štab nemških SS. Ob tisti uri nismo našli nikogar, zato smo šli do stanovanja komandanta, kapetana Müllerja, ki je ukazal, zaradi že pozne ure, naj me odpeljejo v zapor.

Tako smo šli spet po mestu na trg Umberto, do liceja, kjer je bil štab italijanskih SS - kvesture (policija). Od tam smo prišli v čudno prazno in dobro osvetljeno ulico. Avto se je ustavil pred sivo zgradbo v ulici Split, kot je kratko naznanil brigadir.

Z avtomobilom smo se zapeljali na dvorišče. Potem sem ob njihovi podpori šel po slabo osvetljenih hodnikih. Dvakrat so me ustavili in zahtevali običajne splošne podatke. Potem je jetničar rekel: »Tu, na 16«. S truščem je odprl vrata in pomagali so mi, da sem se spravil na pograd. Poslovil sem se od brigadirja in deseterja, na hitro sta se poslovila tudi onadva, kot da bi slutila, da se bomo v kratkem spet srečali. Končno sem ostal sam, v temi in zatohlem zraku celice. Sam s svojimi mislimi. Bil sem zelo slaboten. Telesne bolečine so postale nadležno dejstvo, na katerega sem se privajal; razum pa je bil svež, živ in pozoren.

Dan je bil izredno prepleten z raznimi dogodki in po spominu sem jih skušal spraviti v določeno zaporedje in prav tako odgovarjajoče vtise. Gotovo mi je bila naklonjena dotlej izredna sreča. Ne glede na rane, udarce in na mučno potovanje, sem bil še vedno živ in to sem čutil. Dejstvo, da sem bil zaprt v ječi, je preprečevalo že samo misel na možnost takojšnjega pobega, ni pa jemalo upanja, da bom preživel.

Iz Turobnih misli me je zbudil trušč vrat, ki so se odprla, in govorjenje. Moral je biti jetniški bolničar, ker je razločno rekel: »Ta otrok je mrtev. Zakaj ste ga spravili sem; morali bi ga peljati na pokopališče. In potem, tu nimamo nikoli nič, razen nekaj tinkture in vate.«

S težavo in z globokim zdihljajem sem odprl oči. Oni mi je začudeno govoril in me nekaj spraševal. Nekaj sem zamrmral in potem utihnil. Površno je pregledal moje rane in razumel, da gre za izkrvavitev. Odšel je hitro. Zaslišal sem hrup nekega motorja v teku in kot iz topa se je spet pojavil orožniški brigadir. Razumel sem, da me bodo odpeljali proč, v bolnišnico in da sem zaenkrat rešen. Naložili so me na vozilo, in odpeljali iz poslopja po pustih videmskih ulicah. Pogled je bil zameglen in telo kot vreča kosti. Tolažili so me, a jaz nisem več odgovarjal. »Bolnišnica ni ječa«, mi je namignil brigadir preden smo se ustavili. Začel sem dojemati pomen potrpežljivega brigadirjevega čakanja. Če bi bil ostal v ječi, bi me bili negovali zjutraj na popolnoma drugačen način, seveda, če bi bil sploh do jutra ostal živ.

Peljali smo se mimo nekih železnih vrat in vozilo se je ustavilo. Bilo je okrog 23. ure. V temi se je pojavil osvetljen pravokotnik in na vozičku so me spravili noter. Bil sem kakor omamljen in sem zaznaval samo rahel šum vozička po hodnikih in brigadirjevo roko na rami. Še nikoli v življenju nisem bil v bolnišnici, zato je bilo kot v sanjah: nad mano zelo svetla luč, hlapi, svetli instrumenti, bele halje, topla voda... Hotel sem nekaj reči, a nisem imel moči in še občutek varnosti, zaščite in nege so me premagali. Prijazne roke, človeške roke, lahke in odločne so mi z ljubeznijo jemale železo iz mesa, čistile, zdravile, obvezovale. Sprejevali so me, če me boli in jaz sem se srečen nasmihal, čutil sem samo dobroto, ki sem je bil deležen od majhne skupine zdravnikov in bolničarjev. Bil sem prevzet in preplašen od beline, ki je vladala povsod, od največje čistote in reda. Kar sem nameraval reči, sem šele nekaj dni pozneje z nekim občutkom krivde rekel sestri Anofriji: »Sestra, imam uši.« Zasmejala se je, odšla in se vrnila z večjo posodo.

V žilo so mi zabodli iglo, ki je bila povezana s steklenico z neko tekočino. Opazili so, da se dobro in hitro popravljam, zato so me obdržali v operacijski sobi, da bi jim pripovedoval o burnem dnevu. Prišli so tudi iz drugih oddelkov: zdravniki, bolničarji, nune, da bi slišali, da bi videli in zvedeli kaj o dogodkih, o partizanskem življenju.

Gotovo nisem bil tako pomemben, da bi postal središče pozornosti toliko ljudi, čeprav sem se zavedal, da predstavljam nekaj posebnega tudi pri njih. Natančno in jasno sem pripovedoval, kar se je bilo pripetilo. Glede osebnih podatkov sem se seveda držal uradne verzije, zato sem tudi zanje moral biti nesrečni otrok, ki so ga povlekli za sabo dogodki, močnejši od njega. Toda oni niso bili Namci, niti italijanski fašisti in so se dobrohotno smejali mojim revnim lažem. Tedaj sem se zavedal, kako majava je bila moja obramba. »Ja, iz Barija, nosilec razstreliva, izmisli si, kaj bolj prepričljivega za italijansko policijo, saj niso neumni...« so mi rekli, »nekdo iz Barija, ki govori z beneškim naglasom, svetlo las kot pšenica...«

Govoril sem do pozne noči, povezan kot mumija, s prijaznim nasmehom, ki je prikrival tragično stanje, ki me je peklo pod kožo. Potem je profesor Pieri odslavil vse in so me prenesli na hodnik I. kirurškega oddelka. Policist, ki je stražil že druge jetnike, je pravzel še mene. Brigadir me je še vedno čakal. Odšel je zbrano, s paradnim korakom in skapo po strani. Nikoli več ga nisem videl.

Izgubil sem skoraj »kiantarico« (dvolitrška steklenica) krvi in profesor Pieri, primarni oddelka, ko je videl, kako sem se popravil, je rekel smeje in ves zadovoljen: »Za boga, dobra tovarna«. Lotila se me je grozna lakota in prosil sem nuno: »Karkoli jesti, prav karkoli«. Ona pa je začela kot po predpisih: testenine, zrezki s peso, stepena jajca, jabolka, vino... tisti večer sem imel izvrstno kosilo, ki je nadoknadilo dolge in neprestane poste v hribih. Sestra se je zgubila v polsenci hodnika.

Ne vem, kaj je vplivalo, ali razstopina v žilo, obilna večerja ali popolna sprostitve živčnega sistema, utrujenost in zaspanost sta izginili. Ležal sem povit v beli postelji, z odprtimi očmi, ne da bi razmišljal o čemer koli. Po hodnikih je prišla majhna podoba v belem, hitro in tiho se je približala moji postelji, sklonila se je nad mano. Bil sem popolnoma buden in nisem si mogel kaj, nasmehnil sem se. Bila je zelo lepo deklet, z modrimi očmi in kostanjevimi lasmi, lepo oblikovanega odkritega obraza. Nič ni rekla, le gledala me je sladko in milo. Še bolj se je sklonila in položila na moje zdelane ustnice rahel in nežen poljub, ki mi je z nepopisno milino segel do srca. »Srečni otrok«, je rekla in se zgubila... Kakšen dan...

Potem sem spal, ne da bi sanjal.

Jutro. Že visoko sonce je polnilo hodnike s svetlobo. Z določeno težavo sem se prebudil in odprl oči. Slišal sem pridružen šelest in fantovski smeh. Ob prvem premiku, ki sem ga napravil, me je prebodelo povsod; tedaj sem se nenadoma spomnil, kje sem. Zame je skrbela sestra Anofrija in takoj je bila zraven nasmejana, vedra pripravljena. »Vse je dobro, sestra«, sem rekel, »bodite mirni«. Malo sva se pogovarjala in mi je rekla, da bo popoldne prišel profesor Pieri. O njem je govorila z velikim spoštovanjem in ljubeznijo.

Se nadaljuje

Mladina v vojaških in obrambnih poklicih

Armada potrebuje strokovnjake

Ste nosili kdaj lesene puške na ramah? Ste peli otroške koračnice? Ste kdaj občudovali čete vojakov, ki so korakale mimo vas? Gotovo ste se igrali tudi »partizane«. Takrat, v otroškem navdušenju ste dejali: »Ko odrastem, bom vojak. Postal bom oficir.«

Nekateri redki Slovenci, kajti še vedno je v Sloveniji premalo vojaškega kadra, so te otroške izjave spremenili v resne odločitve za poklic v armadi, drugi se s šolanjem na vojaških šolah približujejo temu cilju, tretji razmišljajo: »Kam po končani osnovni šoli?«

Za uspehe v naši armadi je še kako potreben strokovno usposobljen oficir. Zato je naloga občin, da v svojem sestavu preskrbijo del vojaškega kadra. Vsako leto naj bi vsaka občina poslala dva kandidata na študij splošne ljudske obrambe, dva gojenca v vojaške akademije in štiri v srednjo vojaško šolo.

Vojaški poklic se nam zdi včasih tako daleč, nedosegljiv, poln odrekovanja in še kup drugih pomislekov vodi v nepremišljeno odklanjanje poklicnega življenja z našo armado. Pa ni tako. Poklic oficirja v armadi ni samo eden, več kot sedemdeset jih je. Delo v njih je pestro, mnogokrat še bolj kot v marsikaterem nevojškem poklicu, če samo pomislimo na področja dela nižjih oficirjev in oficirjev reševanja organizacijskih, izobraževalnih, obveščevalnih, političnih in taktičnih ter drugih nalog. Armada je povezana z življenjem vseh delovnih ljudi, zato tudi vojaški poklic ni ozko strokoven, ampak daje možnosti opravljanja tudi takih del, ki pripomorejo h gospodarskemu in družbenemu napredku naše domovine.

Veliko stvari v zvezi z vojaškim poklicem se je v zadnjih letih močno spremenilo, na primer premetitve, dežurstva, delo na terenu, osebni razvoj itd., in tako tudi šolanje za vojaške poklice kot sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja v naši družbi, kakor je armada nedeljivi del naše samoupravne socialistične skupnosti. Prvi korak vodi v vojaško srednjo strokovno šolo, v Ljubljani nosi ime po narodnemu heroju Francu Rozmanu-Stanetu. Namen šole je, da pripravi mlade Slovence za vojaško akademijo kopenske vojske v Beogradu. Že drugo leto uspešno teče program usmerjenega

izobraževanja. Ob njem je pester program interesnih dejavnosti, če je le več kot pet interesentov za posamezno področje. Velik poudarek je na ideološki vzgoji.

Po končani srednji vojaški šoli si učenci pridobijo možnost za nadaljevanje šolanja na višjih in visokih šolah. Približno petdeset jih je letos v dveh razredih četrtega letnika srednje vojaške šole Franc Rozman - Stane v Ljubljani. Ustavila sem se ob skupini fantov, ki so čakali, da jih šolski zvonec spet zvabi v razred. Zanimalo me je čisto običajno vprašanje: kaj jih je privedlo na to šolo in kako si predstavljajo svojo prihodnost. »Motivi so različni,« pravi Dorijan Maršič. »Nekateri so se navdušili po pogovorih z aktivnimi oficirji, drugim je ob koncu osemletke svetovala psihologinja.« Zlatko Predikaka iz Ptuja čuti častnost vojaškega poklica, ki v njem vse bolj dozoreva. Odšel bo na akademijo v Beograd. »Predvsem me zanima alpinizem, smučanje v gorskih enotah,« je poudaril in temu je navdušeno pritegnil tudi njegov sošolec Rafko Trobiš. Rafko misli, da je v šoli našel to, kar je pričakoval, želi si le več praks v kasarnah.

Da bi osvetlili nekatere vojaške poklice, smo poskušali odgovore pri republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo.

Osnovni rod armade je pehota, ki pa ni več čisto klasična, saj so vse enote motorizirane. Kakšna dela opravljajo oficirji?

Oficir pehote je poveljnik z največjimi možnostmi napredovanja do vodilnih položajev v JLA in teritorialni obrambi. Oficir topništva vodi in uri topniške enote in mora pri tem obvladati radarско tehniko ter elektroničko. Oficir oklepni enot poveljuje vsem vrstam oklepni enot z različnimi vozili in različno oborožitvijo ter različnimi sredstvi za opazovanje. Oficir inženerstva uporablja sodobno tehniko in mehanizacijo pri vodenju gradnje in vzdrževanja, pa tudi rušenja poti, mostov, pristanišč itd. Oficir za veze upravlja s sredstvi komunikacije, oficir enot atomsko-biološko-kemične obrambe pa štiti življenje, materialne dobrine in vojaško tehniko. Za vse te poklice usposablja akademije kopenske vojske.

Kaj pa naša vojna mornarica?

Vojno pomorski oficirji se lahko opredelijo za navigacijo, za torpedno-topniško specializacijo, kjer spoznajo sredstva in način boja proti podmornicam, ter raketno topništvo.

O delu pilotov v armadnem letalstvu ni treba posebej govoriti. Kaj pa počnejo oficirji letalsko tehniške službe?

Skrbijo za brezhibno delovanje letal, njihovih motorjev, orožja, radar-skih naprav, računalnikov, raketno-elektronskih sredstev in vsega ostalega. Za to usposablja vojaško letalsko-tehniške akademije.

Gotovo so še službe, ki povezujejo delo teh treh vrst poklicev v vojski, namreč pehote, mornarice in letalstva?

Intendatska služba skrbi za oskrbovanje, tehnična za vzdrževanje vseh tehničnih sredstev JLA, sanitetna skrbi za zdravje in fizično kondicijo, prometna pa se je v zadnjem času uveljavila tudi v civilnih šolah.

Se ena šola je, ki usposablja za obrambne dejavnosti; to je fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani, ki ima v svojem sestavu smer za splošno ljudsko obrambo. Na njej se usposablja učitelji obrambe in zaščite v srednjih šolah; za visoko izobražene kadre za delo na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v organizacijah združenega dela, organih družbenopolitičnih skupnosti ter v družbenopolitičnih organizacijah. Diplomanti si lahko privoščijo študij na tretji stopnji. Morda je zanimivo to, da se v to šolo lahko enakovredno vključujejo dekleta, kar za druge vojaške šole ne velja, čeprav tečejo razmišljanja tudi v tej smeri. Slišati je namreč, da bodo na jesen leta 1982 akademije in nekatere srednje vojaške šole sprejemale tudi dekleta, seveda pod istimi zahtevnimi pogoji kot fante.

Živa Drole

Ž. D.

Velika zaskrbljenost ob vsesplošni podpori stabilizaciji

Tone Bole:

»Trdne obveznosti na osnovi sedanjih spoznanj in možnosti bo potrebno pri uresničevanju plana bogatiti z novimi spoznanji.«

Republiška konferenca SZDL je pred nedavnim obravnavala predlog družbenega plana Slovenije za obdobje 1981-1985. V imenu delegacije republiškega odbora Zveze borcev za delegiranje delegatov v RK SZDL Slovenije je oblikovana mnenja in stališča iz javne razprave o planskem dokumentu posredoval Tone Bole. Opozoril je na to, da je zveza borcev od samega začetka, namreč od decembra 1978. leta, sodelovala v pripravah in oblikovanju planskega dokumenta, o katerem je tekla razprava v krajevnih in občinskih organizacijah, pred kratkim pa na seji s predsedniki občinskih odborov in na seji predsedstva RO ZZB NOV.

»Tako široko zastavljen razprava,« je dejal Tone Bole, »pomeni zadostno verifikacijo mnenj in stališč, saj izraža mnenja širokega kroga članstva.«

Ko je opisal potek razprav in izrazil željo, da bi stališča borcev našla svoje mesto v sklepih konference, je Tone Bole nadaljeval:

Soglasje k planskim usmeritvam

»Že uvodoma želim obvestiti konferenco, da predsedstvo zveze borcev in njegova delegacija podpirata stabilizacijsko naravnano predlogo družbenega plana Slovenije za novo srednjeročno obdobje. Spoštujega očno predlagatelja, da izhodišča za opredelitev razvojne politike in skupnih ciljev ter nalog družbenega razvoja Slovenije izhajajo iz realne presoje materialnih razmerij v družbeni reprodukciji, ki jih na osnovi dosedanjih spoznanj in ob upoštevanju gospodarskega, družbenega in političnega razvoja pri nas in v svetu lahko danes predvidevamo za naslednjih pet let.

Soglasnost k predlogu družbenega plana izhaja

tudi zaradi tega, ker so v njegovi vsebini vsebovani skupni cilji in interesi vseh republik in pokrajin v Jugoslaviji, ki so s sprejemom petih dogovorov o temeljih plana Jugoslavije prevzele ustrezne obveznosti za skladen in stabilnejši razvoj Jugoslavije v naslednjem petletnem obdobju.

Nesorazmerje med željami in možnostmi

Vsesplošna razprava se je predvsem osredotočila – kot je v samem gradivu napisano – na dva strateška cilja oziroma dve poglavitni nalogi:

1. Ali je plansko obdobje 1981-1985 dovolj odločno in učinkovito zastavljeno kot čas ekonomske stabilizacije in

2. ali družbeno gospodarski razvoj in ukrepi za njegovo uresničevanje zagotavljajo, da bo dosežen odločilen preobrat v uresničevanju izhodiščne in bistvene opredelitve, da delovni človek razpolaga z dohodkom in celotnimi sredstvi družbene reprodukcije?

Ob tem ko zveza združenj borcev podpira stabilizacijsko in strukturno naravnano ciljev družbenega razvoja Slovenije, pa hkrati opozarja, da se je že v oblikovanju družbenega plana, predvsem pa v procesu družbenega dogovarjanja, pokazal velik razkorak med ambicijami in potrebami združenega dela in realnimi možnostmi, ki jih lahko zagotovijo razpoložljivi dohodek. Zato poudarjamo, da bo pri uresničevanju ciljev in nalog družbenega plana potrebno, da vsi družbeni faktorji zagotovijo razvoj predvsem na tistih področjih materialnega in družbenega razvoja, ki bodo v največji meri zagotovila dinamičen in skladen razvoj na stabilnih osnovah. Zato postaja posebno pomembno, da se tako v gospodarstvu kot v družbenih dejavnostih zagotovi po samoupravni poti, in po možnosti brez zakonskih družbenih intervencij, taka razvojna naravnost pri sprejemanju konkretnih odločitev v sleherni organizaciji in skupnosti.

Več v izvoz in boljše gospodarjenje

Upoštevaloč nakazana planska izhodišča za opredelitev razvojne politike ter razvitost proizvodnih sil v Sloveniji in ekonomsko politični položaj Jugoslavije, podpiramo usmeritve plana, ki postavlja v ospredje izvoz kot poglavitni in stabilen dejavnik gospodarske rasti. K taki naravnosti mora prispevati učinkovita organiziranost združenega dela za večjo vključenost v mednarodno delitev dela na enakopravnih podlagah. To bo hkrati največja spodbuda, da v gospodarstvu odločilno uveljavimo kvalitetne dejavnike razvoja, produktivnost in ekonomičnost poslovanja, ter prodor sodobne tehnologije v naše izvozno naravnane organizacije združenega dela ter tako zagotovimo razvoj sodobnega gospodarstva, ki ga zahteva dosežena stopnja razvoja v Sloveniji. Sodelovanje z deželami v razvoju in z neuvrženimi deželami postaja v teh naporih izrednega ekonomskega in političnega pomena za utrjevanje našega ugleda v svetu in v iskanju ustrežnejših poti za uveljavljanje novih odnosov med razvitim in nerazvitim svetom.

Neugodni tokovi gospodarskega razvoja pri nas in v svetu nas ob prehodu v novo srednjeročno obdobje opozarjajo na težave, s katerimi se bomo zlasti v začetnih letih tega petletnega obdobja srečevali pri uveljavljanju in uresničevanju razvojnih ciljev in nalog. Zato podpiramo prizadevanje izvršnega sveta, da že takoj v prvem letu podvzamemo ukrepe proti gibanju, ki načenjajo temelje samoupravnih socialističnih odnosov ter ogrožajo stabilnost in učinkovitost našega razvoja. Sprejeti ukrepi in aktivnosti za izpolnjevanje nalog skupnega pomena za razvojno politiko SR Slovenije morajo zagotoviti, da bomo z ustreznim ekonomsko politiko in ukrepi v samoupravnih interesnih skupnostih in v združenem de-

lu zagotovili stabilnejše odnose v družbeni reprodukciji in s tem trdno osnovo za uresničevanje v planu opredeljenih razvojnih ciljev in nalog.

Kršitve in neodgovornost terjajo ukrepe

Vsesplošno podporo strateškemu ciljem in smerem gospodarstva in družbenega razvoja v prihodnjih letih pa je spremljala v razpravah velika zaskrbljenost nad nekaterimi dejstvi in pojavi, ki lahko usodno vplivajo na nadaljnji potek ne samo gospodarske, pač pa predvsem družbene stabilizacije. Razprava je namreč opozorila na več načinov in v različnih okoliščinah na dvojce:

– na izogibanje in pomanjkanje odgovornosti, tako osebnih kot družbenih in na

– nespoštovanje ali na izogibanje zakonskim in samoupravnim normam.

Da je zaskrbljenost upravičena, nas opozarja nekatera dejstva, ki so bila omenjena v razpravah:

– primeri, ki niso več samo izjema, da se po dolgotrajnih naporih in dolgem času sprejeti samoupravni sporazumi in celo družbeni dogovori ne spoštujejo, izigravajo itd.;

– nanadzorovano, verizno in samovoljno naraščanje cen, v mnogih primerih v nasprotju z dogovorjenimi družbenimi merili in nerazumljiva počasnost uresničevanja zakona o cenah;

– kopičenje družbenih in samoupravnih inšpekcijskih organov ob vse manj prisotni in pomanjkljivi kontroli v gospodarjenju in razpolaganju z družbeno imovino;

– nerazumljivo je, da nekaj tisoč nekritičnih menic kroži v poslovnem svetu – o tem se samo piše, bilo je tudi posvetovanje o tem, nekdo pa je v razpravi duhovito pripomnil, »da nam manjka samo še simpozij o nekaterih menicah«;

– pomanjkljiva požarna varnost oziroma malomarnost in neprecenljiva gospodarska škoda kot posledica požarov;

– malomarno čuvanje materialnega in finančnega imetja v nekaterih primerih omogoča celo amatersko izvedene velike tativine v bankah in drugih blagajnah.

Ce bi lahko naštevali kritične pripombe in primere, ki se nanašajo na neodgovornost in spoštovanje zakonskih in samoupravnih norm, so pa zadosten razlog za trditev in opozorilo, da ni sistema, ne gospodarskega in ne družbenega, ki bi lahko deloval mimo spoštovanja zakonskih in samoupravnih norm in odgovornosti, ki na temelju le-teh nastaja.

Podpiramo ukrepe, ki utrujejo samoupravljanje

Ne moremo biti zadovoljni s tempom razvoja in uresničevanja samoupravnih družbenoekonomskih odnosov pri oblikovanju dokumentov srednjeročnega družbenega plana Slovenije in Jugoslavije. Samoupravni sistem družbenega planiranja še ni bil v celoti realiziran tako kot predvidevata republiški in zvezni sistemski zakon. Sprejete obveznosti in naloge, ki so jih nosilci planiranja s podpisom dogovora o temeljih družbenega plana prevzeli, pomenijo sicer trdne obveznosti, prevzete na osnovi dosedanjih spoznanj o razvojnih možnostih, vendar jih bo pri uresničevanju srednjeročnega plana potrebno usklajevati v procesu kontinuiranega planiranja z novimi spoznanji in dejanskimi gospodarskimi tokovi.

Pri tem bi želeli omeniti, da sprejemanje nekaterih samoupravnih sporazumov o temeljih družbenega plana kaže, da ti plani še vedno niso rezultat spoznanj in usklajenih interesov v samoupravnih interesnih in krajevnih skupnostih.

Kritične pripombe v razpravi o samoupravnem položaju krajevnih in samoupravnih skupnosti niso naključne, saj člani zveze borcev sodelujejo in uresničujejo svoje dolžnosti in pravice kot

občani in borci predvsem v krajevnih in samoupravnih interesnih skupnostih, kjer se ali naj bi se urejala pomembna vprašanja materialnega in socialnega položaja borcev in občanov, predvsem tistih z nizkimi osebnimi dohodki, ki jim je inflacijska rast cen občutno posegla v življenjski standard.

Zveza borcev in njeni člani so se in se bodo zavzemali za takšno družbeno prakso, v kateri bodo temeljne sistemske opredelitve, instrumentarij za njihovo izvajanje in ekonomska politika trdno rasle iz socialističnega samoupravljanja. Organizacija zveze borcev se po svojem značaju in cilju zavzema za obrambo svobode in neodvisnosti in podpira izhodišča za opredelitev razvojne politike ciljev in nalog razvoja na Slovenskem v prihodnosti, ki nam nalaga kot cilj in nalogo krepitev splošne ljudske obrambe in družbene šamozasčite.

Ko je Tone Bole opozoril, da je potrebno brez zavlačevanja in odlaganja čimprej sprejeti dogovore o temeljih planov v republiki in federaciji, je dejal:

»Zveza borcev in njeni organi se bodo odločno zavzemali kot samostojna organizacija in kot del enotne fronte sil, organiziranih v socialistični zvezi delovnega ljudstva, za uresničitev sklepov, ki sta jih sprejela CK Jugoslaviji in Slovenije, ko sta razpravljala o družbenoekonomskem razvoju za obdobje 1981-1985 ter o nalogah zveze komunistov. Podpiramo poziv vsem delovnim ljudem in občanom, da zavzeto sodelujejo pri sprejemanju in uresničevanju srednjeročnih planov tako v času ekonomske stabilizacije kot v času nadaljnega razvoja socialističnega samoupravnega sistema, ki smo ga zgradili z novo ustavo, z zakonom o združenem delu in ostalimi sistemskimi zakoni ter jih stvarno določili v samoupravnih aktih, sporazumih in družbenih dogovorih«.

-d v-

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENICAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelk: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šte. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

